

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiæ Augustæ Scriptores VI

Ælius Spartianus. Vulc. Gallicanus. Julius Capitolinus. Trebell. Pollio. Ælius
Lampridius. Flavius Vopiscus

Spartianus, Aelius

Lugduni Batavorum, 1671

Ælii Lampridii Commodus Ant. Ad Diocletianum Aug.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-51177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-51177)

duum quàm fieret, mendicum & pauperem, sed subito divitem factum. Unde quaso nisi de visceribus reip. provincialiumque fortunis? Sint sanè divites, sint locupletes; ¹ ararium publicum refercient. Tantum dii faveant bonis partibus. ² Reddant Cassiani reip. principatum. Hæc epistola ejus indicat quàm severus & quàm tristis futurus fuerit imperator.

SALMASIUS.

¹ Ararium publicum refercient.] Referient P.

² Reddant Cassiani reip. principatum.] Qui sunt isti qui dicuntur hæc Cassiani ab ipso Cassio? an homines suarum partium intelligit? cur non potius recta dicit se, id est Cassium reddendum reip. principatum? omnino legendum & distinguendum; Tantum dii faveant bonis partibus, reddam Cassiane reip. principatum. Cassiane, ad morem Cassiorum qui omnia olim fecerunt, ut reip. principatum redderent, & Julium Cæsarem dictatorem conspiratione inita occiderunt, ut scribit Volcatius initio hujus vitæ:

Hic ergo Cassius ex familia Cassiorum qui in C. Julium conspiraverunt, oderat tacite principatum. non mirum igitur si hæc gloriatur Cassius redditurum se Cassiane reip. principatum. hoc est, ut Cassii olim facere voluerunt.

CASAU BONUS.

² Reddant Cassiani Reip. principatum.] Malim, reddent, ut pendeat à superiore periodo. Reddere Reip. principatum, non aliud est, quàm, reddere Remp. quod exponebamus ad Suetonium libro secundo ex Dione, reddere Reip. arma, provincias, magistratum comitia, & ararium. Doctorum virorum interpretatio horum verborum argutior quàm vetior.

'ÆLII LAMPRIDII COMMODUS ANT.

A D

DIOCLETIANUM AUG.

DE COMMODI ANTONINI parentibus in
vita Marci Antonini satis est disputatum. Ipse
autem

CASAU BONUS.

¹ ÆLII LAMPRIDII.] Robertus à Porta, qui ante aliquot secula historiam rerum Commodi duobus capitibus est complexus, solius initio cujusque capituli auctorem laudare quem excerpt:

non Ælium Lampridium hic, sed Julium Capitolinum bis nominat. Regius tamen & omnes scripti vitam hanc Ælio Lampridio adscribunt. Meminit hujus initio Probi Flavius Vopiscus. Ætas certa est: reliqua in obscuris latent.

Gg 4

I ÆLII

autem natus est ¹ apud Lanuvium ² cum fratre Antonino Gemino, ³ pridie Cal. Septemb. patre patruoque coss. ubi & avus maternus dicitur natus. Faustina quum esset Commodus cum fratre prægnaus, visa est in somnis ⁴ serpentes parere; sed ex his unum ferociorem. Quum autem peperisset Commodum atque Antoninum, Antoninus quadrimus est elatus, ⁵ quem parem astrorum cursu Commodus mathematici promittebant. Mortuo igitur fratre, Commodum Marcus & suis præceptis & etiam ⁶ magnorum atque optimorum virorum erudire conatus est. ⁷ Habuit litteratorem Græcum, Onesicritum; Latinum, Capellam Antistium: orator ei Atteius Sanctus fuit. ⁸ Sed tot

SALMASIUS.

¹ ÆLII LAMPRIIDII.] Excerpta Palatina Ælio Spartiano non Ælio Lampridio hanc vitam vindicant. Non habeo certi quid statuam.

CASAUBONUS.

¹ Apud Lanuvium.] In villa Lanuvina. vide Capitolinum in Pio.

² Cum fratre Antonino Gemino.] E re cognomen impositum. sed an rectè scriptum? nam fortasse verius litera minore, *geminio*.

³ Pridie Cal. Septemb.] Die quo & Caligula natus, ut mox. Suetonius cap. VIII.

⁴ Serpentes parere.] Videtur numerus excidisse. Scripserim cum Lætio, *s. duos parere*. quia sequitur, *sed ex his unum ferociorem*. Ita reperi postea apud Robertum Bonon.

⁵ Quem parem astrorum cursu Commodum.] Malim, *ex astrorum cursu*. Ridet obiter mathematicos genethliacos, qui fratrum geminorum paria & eadem fata esse dixerant. Eos igitur exemplum hoc, ut alia infinita, vanitatis arguit.

⁶ Magnorum atque optimorum virorum.] Notat Herodianus, statim initio. ipse Marcus quantæ fuerit sibi curæ recta liberorum educatio, testa-

tur abundè libro primo, ubi inter maxima beneficia à Deo sibi collata & hoc ponit: *τὸ ἐπιτελεῖν τὴν ἐκείνου τοῦ πατρὸς ἀποφύλακτον*. Pitholam cubicularium, Commodi *τοῦ πατρὸς* novimus è Galeno.

SALMASIUS.

⁵ Quem parem astrorum cursu, Commodus promittebant.] Quomodo parenti an vitæ curriculo? quod si est, hoc dixerit, irrident vanitatem Mathematicorum. an vero, moribus & institutis parem Commodus futurum promittebant, si viveret? nam & ita potest accipi. melior tamen prior interpretatio.

⁷ Habuit litteratorem Græcum Onesicritum.] Non *Onesicritus*, sed *Onesicritus* hic litterator nomen habet in membranarum Palatinis, & prima editione.

GRUTERUS.

² Cum fratre Antonino gemino.] Scripsi vocem postremam litterâ minusculâ, quod non aliter esset in Palatino, putaremque non tam cognomen fuisse huic puero, quàm natiuitatis notam.

⁸ Sed tot disciplinarum magistri, *nonnulli* ei profuerunt. tantum valet aut regni curæ.] Sic quoque Aurelius Victor in vitâ

disciplinarum magistri nihil ei profuerunt. *Tantum valet aut ingenii vis, aut eorum qui in aula institutores habentur.* Nam à prima statim pueritia, turpis, improbus, crudelis, libidinosus, ore quoque pollutus & confutpratus fuit: Jam in his artifex quæ stationis imperatoriae non erant, ut calices fingeret, saltaret, cantaret,

vitâ Didii Juliani: *Hincque satis compertum, cohibenda cupidini, ingenium ni jueret, eruditionem imbecillum esse: cum* &c.

CASAUBONUS.

1 *Tantum valet aut ingenii vis.* Non sine causa dubitat: nam fuit naturâ suâ Commodus minimè malus: atque ad id, auctore Dione, *ei xxiij. πρὸς ἀνδραγαθὸν ἀνέχοντο*. quod tamen elogium iis quæ statim subjicit Lampridius, nullo modo convenit.

2 *Eorum qui in aula institutores habentur.* Pitholaum videtur perfringere qui fuit ejus educator, & in aula institutor.

4 *Ut calices fingeret.* Lego, *frangeret.* de hoc genere *mensuras* dictum aliquid ad Verum Imper. Est & calices fingere vinearii artificis potius quàm ejus qui in imperatoria statione sit collocatus: sed eam lectionem refellunt sequentia. Accedit testimonium Roberti Bon. qui hinc scribit, *Nam calices de mensa rumpebat.*

GRUTERUS.

3 *Jam in his artifex quæ stationis Imperatoriae minimè erant, ut calices fingeret.* Sic quoque uterque Palatinus, & nescio quomodo placeat magis, quàm divinatio aliorum *calices frangeret.* quam ipsam tamen non exsibilo. vulgatam stabilit regum aliorum exemplum, qui araria artis fabricæ se tradidere, cerisque fingendis & ære fundendo procedendoque oblectati fuerunt; item eorum qui mensulis & lucernulis, telisque adeo formandis exacuendisque, tempus traduxere. quorum meminit Plutarchus in vitâ

Demetrii, Justinus libro xxxvi. capite 8. habet enim calicum sifitio aliquid in se, quod hominem mire delectet, dum simplice spiritu vitrum in plures habitus format, qui vix diligenti manu effingerentur, ut loquitur Seneca Epist. xc. quid quod & arte constet: quæ an etiam requiratur ad calices frangendos, dubito.

SALMASIUS.

3 *Jam in his artifex quæ stationis imperatoriae non erant.* Scribe: *tam in his artifex quæ stationis imperatoriae non erant, ut calices fingeret, saltaret, &c.*

4 *Ut & calices fingeret.* Ita omnes libri. Placet tamen viro doctissimo: *calices frangeret*, propter similem locum in Vero: *jaciebat & nummos in popinas maximas quibus calices frangeret.* ego *fingeret* omnimodis retinendum censeo. nec enim illud de Vero simile est, qui per ludum & lasciviam, cum iret comisatum, calices frangebat. at Commodus id dicitur hoc loco fecisse inter studia & artificia sua, quibus callebat: quare & inter ceteras artes ludicas quas perdidicerat Commodus & hanc quoque annumerat Lampridius quod calices sciret fingere. plures sane imperatores fingendi studium amavisse patet illorum vitas pervolutantibus. Aurelius Victor de Hadriano, *fistulas ex ære vel marmore proxime Polyketos & Euphranoras.* sed ille simulacra finge-
bat, Commodus vero calices. Alexandrum quoque Severum legimus fingendi artem calluisse.

5 *Saltaret, cantaret, sibilaret.* Sibilare heic est fistulare, vel fistula canere. Lampridius de Heliogabalo: *ipse*

G g s can-

taret, sibilaret, 'scurram denique & gladiatorem se perfectum ostenderet. Auspiciū crudelitatis apud Centumcellas dedit anno ætatis XII. Nam quum tepidiū fortè lotus esset, ³ balneatorem in fornacem

cantavit, saltavit, ad tibia dicit, tuba cecinit, pandurizavit. pandurizare enim est fistula canere. Sibilus autem dicitur proprie sonus quem emittit fistula. Ovidius:

Et norunt omnes pastoris sibilare montes.
unde & pastoris fistula pro sibilo Ciceroni. Glossæ Isidori: fistulor, sibilor. sibilare igitur hoc loco est fistulare. Sibilare, σείζειν. unde & σείζειν fistula dicta est.

¹ Scurram denique & gladiatorem se perfectum ostenderet. Legendum abique pronomine: scurram denique & gladiatorem perfectum ostenderet. sic habent libri. gladiatorem ostendere, μὲν μαχὼν ἐπιδείκνυσθαι sic principem exere optima auctores dicunt, & principem ostendere. nec dissimile est, civem agere, patronum agere, & hominem gerere.

GRVTERVS.

¹ Scurram denique & gladiatorem perfectum ostenderet. Sic malui, secutus fidem utriusque Palatini, ejecto pronomine se, quod in editis.

CASAVBONVS.

² Apud Centumcellas. Procopius libro sexto sive Gothicorum altero: διὸ δὴ καὶ πόλιν ἐπιθαλασσίαν λόγῳ πολλὰ ἀξίαν Κεντακέλας ὀνομαζομένην ἐπισημαίνοντες, ὑπὸ τῷ αὐτῶν χρόνῳ ἐξέλιπον. ἐστὶ δὲ ἡ πόλις μεγάλῃ καὶ πλουσίᾳ, ἐς τὴν Ῥώμης πρὸς ἑαυτὴν ἐν τῷ ποταμῷ κειμένη, ταδίοις αὐτῆς ὀγδόησιν καὶ Ἀλφειοῖς ἀπέχουσα. Fabellam de conditis Centumcellis per Hadrianum non fecisset tanti nugator Egnatius, si epistolam Plinii xxxi. libro sexto legere olim meminisset.

³ Balneatorem in fornacem conjici iussit. Balneatorem hic interpretor

non dominum vel mancipem balnei, τὸ βαλνεῖα: sed servum medastinum qui in balneis aquam & oleum affundebat. Glossæ, Μαστίνος πρὸς ἑαυτὸν, τὸ πρὸς αὐτὸν. In scriptis Rabbiorum vocantur hæc ministeria מַשְׁתִּימִים vel מַשְׁתִּימִים ut notatur in Aruch. Seneca epistola lxxvi. Olim non suffundebat aquam, nec recens semper velut ex calido fonte creabat. describit ministerium servi מַשְׁתִּימִים.

SALMASIUS.

³ Balneatorem in fornacem conjici iussit. Balneatorem heic posuit pro eo qui balneum succendit & calefacit. sic in vita Carini, Flavius Vopiscus Balneatores dixit qui balnea preparant: quum hyemis tempore ad quemdam locum venisset, in quo fons erat aqua perennis, se solet per hyemem naturaliter, eaque in persona usi esset, dixisse balneatoribus suis, Aquam mihi muliebrem preparatis. Greci quoque βαλανῆα vocant, cuius hoc erat munus atque ministerium. Glossæ: Balneator, βαλανῆας. sed id magis ostenditur Græco epigrammate nondum edito, in quo queritur author de balneo sibi nimis calido à balneatore preparato: quod non gravabor ascribere, ad hunc enim locum facit.

Eis βαλανῆον ἐκπυρον.
Τὸ πῦρ καὶ κλήζει μάλα δὲ καὶ
βαλανῆον.
Ἡ πόλις ὁ Πηλείδης ἦψεν Μαν-
πάδην.
Ἡ δὲ Μηδείης σέφανον τὸ χεῖρον
ἐλάνθη.
Εὐχαρίστως Γλαύκης εἶπεν
Αὐσονίδε.
Φείσθ' ἡμεῖς βαλανῆος πρὸς τὸ Διὸς,
εἰ μὴ γὰρ ἀνὴρ Πάριος.

- ¹ XIV. ætatis anno in collegium sacerdotum ascitus est.
² Cooptatus inter tres solos principes juventutis quum togam

drimus perit : & Verus ille quem obiisse cum esset annorum septem, in Marco narrat Capitolinus. Herodianus Verissimum hunc nominat : qui cum Marco filios tribuit duos tantum, fratrem geminum Commodi videtur ignorasse : ut qui multo ante obiisset, quam ipse Alexandria Romam migraret. Cum igitur plures filios tribus illis quos diximus non habuerit Marcus, quis iste frater Commodi Severus ? Sed non dubitamus Verum esse, de quo Capitolinus. Lego, Sex. Verum. Galenus Περὶ τῆς αἰσχρονομίας, non semel Εἴπεν Ἀντιόχῳ ὅτι ἂν se curatum narrat : de cujus pervicacia cum queratur Galenus, seu Φιλονίκῳ ὅτι Εἰς ἁγίους, ut ait ipse, non potest geminus Commodi frater intelligi. is igitur est, qui perit septuennis.

¹ XIV. *Ætatis anno in collegium sacerdotum ascitus est.*] Infra ex Actis postea factis, vel emendatis : assumtus est in omnia collegia sacerdotalia sacerdos, XIII. Kal. Invidias, Pisonis & Juliano Coss.

² *Cooptatus inter tres solos principes juventutis cum togam sumit.*] Omnes libri corrupti. Lege, inter tresulos principes juventutis. & Justo Lipsio, præstantissimi ingenii viro, qui certissima conjectura sic emendavit, magnas habet gratias. Causas emendationis ab ipso licet peras, & ejus Electis, bonæ frugis plenissimis libellis.

GRUTERUS.

² *Cooptatus inter tres solos.*] Palatinus viam sternit ad emendationem hujus loci, scripsit enim unice voce tresulos. & verò nihil verius conjecturâ Lipsianâ, inter tresulos.

SALMASIUS.

² *Cooptatus inter tresulos juventutis.*] Emendabat olim Lipsius : cooptatus

inter tresulos principes juventutis. malem ego : inter tresulos, principes juventutis. proba enim omnia, ut equidem puto, in illa emendatione præter illud quod retinet principes juventutis. unicus princeps illa ætate juventutis Commodus. Verus verbum tresulos pro equite. & sic dicti equites, ut notum est, ab oppido in Tullis quod abique opera & adjumento perditum soli expugnare. sub Romulo dicebantur celeres non à celeritate, ut aliquis putaret, sed voce plane Græcæ κέλῃς Græcis est eques. Ἄτολις, κέλῃς. ut πιδῶ, πιδῶς, & similia. inde celer. Latini recentiores celetes etiam dixerunt. Valerius Probus in notis.

TRIB. CEL. Tribuni celerum vel celorum. vides cum celetes & celetes eodem facere ? perperam hodie legitur, vel celitium Servius ad VII.1. *Æneid.* Romulus cum turbam civium non habenti, asylum condidit, ad quem locum si qui confugisset, tum exinde non liceret occurrere. hic cum videret eorum multitudinem sine comubus posse deperire, à civitatibus matrimonia postulavit, sed ea contempnente se Neptunus equitibus qui & Consus dicitur eduxit, ad quos celetes cum de vicinis civitatibus maxima multitudo cum omnibus famulis convenisset, &c. perperam celetes pro celetes ibi reponunt docti. quinimo & celer pro veloci inde dictus. nihil enim equo vel equite velocius. postea dicti sunt flexures, à flexendo quis in gyrum. Virgil. *Flexere velox equos.* à flexus autem, flexes, flexit, &c. *De γαῖνός flexurus* : ut ab arcus, arcus, arcutis, ὁ πῆξος. Optimæ Glossæ arcutes, τοξόται. nam plane arcus et flexures. sic armites ab armis, οἱ ἀρμίται. nec dubium est quin armites veteribus dicti. Servius : equites qui veteres flexures dicebantur, sicut ait Porro rerum humanarum. male apud Servium legitur, flexura. emendandos quos

togam sumpsit : adhuc in prætexta puerili congiarium dedit, atque ipse in basilica Trajani præfedit. Indutus autem toga est ¹ Nonarum Juliarum die, quo in terris Romulus non apparuit, ² & eo tempore quo Cassius à Marco descivit. Profectus est, commendatus militibus, cum patre in Syriam & Ægyptum, & cum

quoque Plinius lib. xxxiii. celeres sub Romulo regibusque appellati sunt, deinde flexumines, postea troffuli. lege: deinde flexutes. Troffulorum autem nomen pro equitibus non diu post Gracchum mansisse auctor Plinius ex verbis Junii Gracchani. jam enim iam pudebat multos istoc nomine appellari propter ambiguitatem vocis Troffulus, quæ olim equitem significabat ab oppido Troffulo quod ceperant: illo vero tempore etiam pro delicato & molli accipiebatur à Græco vocabulo τρυφός, quod delicatum & mollitia infamem significat. & valde hallucinatur Lipsius, qui veterem quidem vocem Troffulos de equitibus & ante Ciceronis ævum desitam esse fateretur, ceterum post restoruisse & sub imperatoribus revixisse: nam & Senecam ea usum esse in hac equitum significatione. fallitur inquam: nam troffuli quidem leguntur apud Senecam, sed non pro equitibus ibi sumuntur. in epistolis: O quam vellem Caioni nunc occurrere aliquem ex his troffulis in via divitibus, curesores & Numidas & multum ante se pulveris agentem. ubi perperam tanquam glossema expungit τὸ divitibus. delicatos enim & luxuriosos divites intelligit. idem alibi epist. lxxvi. quid ergo idem faciam quod troffuli isti & juvenes? cavetis equites intelligas. semper delicatos & luxu diffuentes ea vox signat. D. Hieronymus de vitando suspecto contubernio: dolet sibi prælatum juvenem non quidem comatum, non vestium sericarum, sed troffulum & in sordibus delicatum. auctor Glossarum veterum putavit troffulum quasi

troffulum dictum. ideoque troffulum exponit, ἐν μικρῷ παχυ. juvenes comati, unguentati, nitide vestiti, molles ac delicati isto nomine vocabantur, à voce, ut dixi, Græca τρυφός, qua μαλακός ἢ ἀδύνης significatur. hinc troffus, troffulus. & propterea factum est ut puderet istius nominis equites. at heic vetus verbum usurpavit Capitolinus, & troffulos pro equitibus dixit, inter quos cooptatus est Commodus & princeps juventutis designatus, cum togam virilem sumpsit. vulgo enim octavo decimo ætatis anno in equitum numerum cooptabatur. Hadrianus tamen Marco Philosopho honorem equi publici sexenni detulit, & octavo ætatis anno in Saliorum collegium retulit. at Commodus heic quarto decimo tantum ætatis anno in collegium Saliorum ascitus esse dicitur, & septimo decimo inter equites relatus, & eo tempore quo togam virilem sumpsit. Isidori Glossæ: troffuli, equites: troffulus, equester adolescens.

CASAUBONUS.

¹ Nonarum Juliarum die, quo in terris Romulus non apparuit.] Romuli excessum nonnulli in diem hunc Nonarum Quintilium Caprotinarum conjiciebant, ut Plutarchus: alii in Quirinalia & Februarium mensem. quas sententias expendit διοχνης heros Josephus Scaliger, in quinto De emendatione temporum. eum vide.

² Et eo tempore quo Cassius à Marco descivit.] Expresse notat Dio: ut ad Marcum notamus.

1 Popinas

cum eo Romam rediit. Post hæc venia legis Annaræ impetrata, cos. est factus: & cum patre imperator est appellatus v. Cal. Decemb. die, Pollione & Apocoss. & triumphavit cum patre: nam & hoc patres decreverant. Profectus est cum patre & ad Germanicum bellum. Adhibitos custodes vitæ suæ honestiores ferre non potuit, pessimos quosque detinuit, & submotos usque ad ægritudinem desideravit: quibus per patris molliem restitutis, ¹ popinas & ganeas in Palatinis semper ædibus fecit: neque unquam pepercit vel pudori vel sumptui. In domo aleam exercuit. ² Mulierculas formæ scitioris, ³ ut prostibula mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitiae contraxit. ⁴ Imitatus

tatus

¹ Popinas & ganeas in palatinis semper ædibus fecit.] Didicerat à Vero, de quo Capitolinus, popinam domi instituit.

³ Ut prostibula mancipia lupanarium.] Vetus editio, ante vocem lupanarium inferebat monstrum verbi perficiem. unde scribebat princeps doctorum ævi sui Hadrianus Turnebus, per speciem lupanarium. nobis tamen libri regii lectio placet. nisi illa mancipia lupanarium sunt glossa & prostibula.

SALMASIUS.

² Mulierculas formæ scitioris ut prostibula mancipia lupanarium.] Corruptissimus, si quis alius in his authoribus, hic locus. veteres libri qua scripti qua vulgati, insulciunt vocem perficiem. quam etsi corruptam, temere tamen ejecerunt viri docti: sananda enim potius fuit quam tollenda, quod facile fuit. perficiem enim est, per faciem. & sic totus locus constituendus: mulierculas formæ scitioris ut prostibula mancipia per faciem lupanarium ad ludibrium pudicitiae contraxit. verum egit lenonem Commodus, cum mulierculas luculentioris formæ contraheret, ut prostibula mancipia, specie lupanarium. per faciem, genus loquendi mi-

nus usitatum pro per speciem. Juvenalis:

— expedit illis

Et strepitu & facie majoris resonantia. facie majoris census, pro specie. sic alter Victor in Valeriano: ejus filium Gallienum Senatus Casarem creat, statimque Tiberis adulta ætate diluvii facie condavit. neque vero mirum per faciem, heic pro per faciem habuisse scriptis codices. a enim littera per facile in i mutatur & degenerat.

GRUTERUS.

³ Ut prostibula, mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitiae contraxit.] Nihil hic adjuvat Palatinus. habet tamen, ut prostibula mancipia perficiem lupanarium & dibrium pudicitiae contraxit. tamen videtur pro Turnebi emendatione; ut prostibula mancipia, per faciem lupanarium, ad ludibrium.

⁴ Imitatus est propolas circumfrensos.] Ita legebatur & distinguebatur in Pal. hæcenus vulgati, imitatus etiam propolas.

CASAUBONUS.

⁴ Imitatus etiam propolas circumfrensos, equos curules sibi comparavit.] Tale quid in Vero notabat Capitolinus, cum

tatus etiam propolas circumforaneos; equos curules sibi comparavit. ¹ Aurigæ habitu currus rexit, ² gladi-

cum inter flagitia illiusponeret, quod frequenter provincialibus literas caussa Circensium & miseris & acceperit. sed Commodi projectior pudor. Propolas circumforaneos vocat eos, qui curulium equorum greges sibi comparabant, quos dominis factionum venderent, aut locarent. Sed nondum penitus displicet, quod aliquando venit nobis in mentem: mutata distinctione totum locum ita esse concipiendum.

Mulierculus formæ scitioris, ut prostibula mancipia lupanarium, ad ludibrium pudicitiae contraxit, imitatus etiam propolas circumforaneos. Equos c. Erit sensus, Commodum in emendis hisce mulierculis, quarum pudicitiae, cum ipse, tum sodales ejus erant illufuri, imitatum esse circumforaneos propolas, sive mangones impurissimos, qui virgines quas emerent, aut venderent, soliti denudare atque perspicere. Tangit hunc morem Suetonius duobus locis: libro secundo, capite xxxix. & libro quarto, cap. xxxvi.

SALMASIUS.

4 Imitatus etiam propolas circumforaneos, equos curules sibi comparavit. Propolas circumforaneos vel circumforanos, ut habetur in optimis libris, heic accipiunt viti docti, qui curulium equorum greges sibi comparabant, & dominis factionum mercede locabant ita quidem licet colligere ex hoc loco, ut vulgo distinctus legitur. sed quis mihi certo probabit curulium equorum mercatores proprie dictos propolas circumforaneos? immo propolæ circumforanei non alii sunt quam tennes quidam non magnarum mercium negotiatores, quas ipsi secum circumferunt & foras diversa sequuntur, tenuis lucri captandi gratia. Propolam ficum venditorem vocat Lucilius lib. v.

Sicuti cum primus ficos propola recentes protulit & pretio ingenti dat primus paucos.

Glossæ: propola, πώλης, ita ibi legendum, vel πωλῆς. post circumforaneos ponenda πλεία πωλή, & sic distinguendum: imitatus etiam propolas circumforaneos. Equos curules sibi comparavit. Aurigæ habitu currus rexit. Gladiatoribus convixit. Aquam gessit ut lenonum minister. hæc enim ut diversa studia ponit, quæ diversis temporibus amplexus est monstrum illud imperatoris, ut aliquando propolas & mercatores illos circumforaneos & πλειόδοτους imitaretur, aliquando curulium negotiatores equorum, qui equos curules emebant quos aurigis & dominis factionum venderent aut locarent: sed & aurigæ habitu interdum currus regeret. veram hanc esse distinctionem non dubito.

CASAUBONUS.

1 Aurigæ habitu currus rexit. Non publice tamen, nisi forte noctu, luna silente: sed domi, prodire in publicum cum maxime vellet non ausus. Dio, καὶ ἐν τῇ δημοσίᾳ ἐδάμνηεν ἀρχαῖα ἤλασε, πολλὰ εἰ μὴ παρὰ αἰσχυρῶς νυκτὶ. ἐπιθυμήσας μὲ καὶ δημοσίᾳ ἀρχαὶα λατρεῖν, αἰσχυρῶς δὲ καὶ ὁφθαλμοῖς τῶν ποταμῶν, οἷσι συνεχρῆσται ἐπὶ τῇ πρᾶσινι οὐδὲν ἡρώδου de nocturnis agitationibus & Juvenalis in nona.

2 Gladiatoribus convixit. Infra, Ludum semper ingressus est. plura ibi. Sed mirum scribi constanter in membranis, cum gladiatoribus commisit.

SALMASIUS.

2 Gladiatoribus convixit. Commisit ex suis libris profert vir eruditissimus Isacius Casaubonus. Palatinus facile omnium bonitate princeps, convixit exhibet. quid aliud possit substitui quam id quod editum est, convixit, non video.

1 Aquam

diatoribus convixit, 'aquam gessit ut lenonum minister, 'ut probris natum magis quam ei loco eum crederes ad quem fortuna provexit. Patris ministeria seniora submovit, amicos senes abjecit. Filium Salvii Juliani qui exercitiis præerat, ad impudiciam frustra tentavit, atque exinde Juliano tetendit infidias. Honestissimos quosque, aut per contumeliam aut per honorem indignissimum, abjecit. Appellatus est a mimis quasi obstupratus, eosdemque ita ut non appare-

rent

CASAUBONUS.

1 *Aquam gessit ut lenonum minister.* Id est, ut aquariolus aut baccario: nam ita vocabantur οἱ ποροδιακονοί qui in lupanaribus aquam ministrabant. Multum in illis lustris aquæ usum fuisse, testis M. Tullius plurimis locis: ut in oratione pro M. Cælio, pro Muræna, & in Vatinium: necnon ad Atticum epistola xvi. libri primi. Frontinus libro secundo De aquæ ductibus: ipsam Martiam splendore & rigore gratissimam balneis ac sullonicis & relatu quoque sædis ministeriis deprehendimus servientem. Erat enim moris ut priusquam inde abirent, corpus totum lavarent. Chrysostomus in caput vi. prioris ad Corinthios: Τὸ πρῶτον ἡμῶν ἐστὶν ὡς τὸ πλεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς ὅτι ἂν ἡς ἀποδοῦναι ἐπὶ βαλανείον ἐλθεῖν, ἀλλ' ἀδύνατον ἐπὶ τὰ οἰκία ἀνελθῖν. διὰ τὴν μίαν πόρην, καθάπερ οἱ γυμναῖοι ἀκαθάρτοι, ἐπὶ τὸ λουτρὸν ἔρχονται. Lucianus in Ἑρωσὶ διηγέμεναι θηλυτῶν ὁμιλίαν λέγουσιν, ὅτι ἡς ἀναστὰς ἐκαστος, οὐδὲν λατρεῖν χρεῖται ἐστὶ, Allusit ad hunc morem auctor Ἀλεξάνδρων Clementinarum libro sexto: verba ipsa adscribam, quæ elegantissima sunt. Αἰὲρ καὶ γυνὴ νομίμως γάμος συνερχόμενοι καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀπαρσημένοι τῶν ἀσχημάτων καὶ μὴ λυσιπύργοι καθαροὶ εἰσιν. ὅς ἐστιν ἂν ἄλλοτε γυναικὶ καὶ ἀποφθεῖρας μετάνη ἢ συμμεικτὴν πύργην, ἀναστὰς ἀπ' αὐ-

τῆς ἐστὶν ἂν τὸ πλεονεξίας καὶ ἀρπαγῆς (ἀπὸ τῆς ἀποδοῦναι ἐπὶ βαλανείον ἐλθεῖν, ἀλλ' ἀδύνατον ἐπὶ τὰ οἰκία ἀνελθῖν). Consuetudo veterum Christianorum tunc fuit, ut sine uxoris geniali lecto prodirent, sed ab impura & scelestâ Venere, tempus non prius adirent orationis causâ, quam corpus lavassent: quorum utrumque auctor hujus constitutionis affirmat supervacuum: hoc quia nihil proficit; illud quia non necessarium. Sane hæc lavationes, quantum multi veterum patrum meminerunt, imitatione paganorum usurpavit. Clemens Alexandrinus, eis ἡμεῖς καὶ εἰσέναι διὰ γυμναῖος ἀλγύτες ἐνομιζόμενοι Αἰγύπτιοι. verba Herodoti sunt, quem lege in Euterpe, barbaros reprehendentem, quod non idem servarent. at libro primo ejusdem, consuetudo Babyloniorum eadem multis exponitur. in ritualibus libris Judæorum de hoc genere lavationibus multa aliquando legimus.

2 *Ut probris natum magis* q. In quibusdam libris τὸ ut non reperitur ante probris. Quare Hadrianus Turnebus locum integrum ita concipiebat: Gladiatores convixit, aquam gessit: ut lenonum ministeriis probres natum magis, quam eo loco eum crederes, &c.

GRUTERVS.

2 *Ut probris natum magis*, quantum in libro. Haud aliter quoque Pal. sed minus verius. Turnebi conjectaneo; aquam gessit: ut lenonum ministeriis probres natum magis, quam eo loco eum crederes, &c.

1 Dig.

rent, subito deportavit. Bellum etiam quod pater pene confecerat, regibus hostium addictus remisit, ac Romam reversus est. Romam ut rediit, subactore suo Antero post se in curru locato, ita triumphavit, ut eum sæpius cervice reflexa publicè oscularetur: etiam in orchestra hoc idem fecit. Et quum portaret in lucem, heluareturque viribus Romani imperii, vespe-

GRUTERUS.

1 Regibus hostium addictus.] Sic quoque Pal. non regibus, ut ante vulgg.

CASAUBONUS.

1 Regibus hostium addictus remisit.] Optime in regio & Puteani, legibus. ita rescribere. hoc ita Herodianus, ὁ Κόμμοδος τὸ ἀμείνωνον ἀνέμωτον ἀφαιδώς τέχων χερσὶν αὐτῶν, πᾶντα ἐδίδεκεν αὐτῶν.

3 Antero post se in curru locato, ita triumphavit, ut eum sæpius cervice reflexa publice oscularetur.] Quos plurimum amabant imperatores, hos in triumphali curru pone se collocabant. Philostratus de Prusæo Dione: Τετρακτὶς αὐτοκράτωρ ἀναθήμενος αὐτὸν ἐπὶ τῷ ῥάμῳ ἐς τὴν χερσὶν ἀμείνων, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς πᾶς οὐκ ἔχοντες πομπὰς πομπύουσιν, ἔλεγε χαίρει ἐπιστρέφοντες, τί μ' ἀλίσκεις σὺ οἶδ' αὖ φιλῶ δὲ σε αἰς ἐμῶν. quod Lampridius, sæpius cervice reflexa, Græcus scriptor, χαίρει ἐπιστρέφοντες.

4 Etiam in Orchestra hoc idem fecit.] Olim notatus Domitianus quod faceret fere idem in puerulo portentofo parvoque capite. Suet. cap. iv.

5 Heluareturque viribus imperii.] Elegantissimè. declarant autem hæc sequentia paullo post verba, cum sumus eius vires Romani imperii sustinere non possent. Mamertinus in Gratiarum actione ad Julianum, luxum priorum imperatorum describens: Quinetiam prandiorum & coenarum magnitudines Romanus populus sentiebat, cum quaesitissime de res non gustus, sed difficultatibus aestimarentur.

SALMASIUS.

2 Romam ut rediit subactore suo Antero.] Ignotus hætenus hic Anterus Commodi subactor, & qui tantum potuit apud ipsum Commodum, ut potentiam ejus Præfetti ferre non possent, & eo loco fuit quo postea Cleander & Perennis qui ipsi notissimi, cum Anterus non minus quam illi potens sub falso nomine usque adhuc latuerit. pro Antero, Sautero præfert heic Palat. & paulo post Sauteri idem habet scriptum, & Sauterum. vitiose omnia, sed valde veritatem proxime: nam Sautero scribendum, vel Sautero: ut Lacon pro Laocoon, Laodicia, Laumedon. & similia. nomen igitur habuit Sauterus. Dioni enim Σαῦτερ dicitur. quod mirum à nemine adhuc animadversum. verba Dionis ex Commodio: χρίνῃ τὸν βασιλῆα τῷ ῥάμῳ ἐπὶ τῷ ῥάμῳ, ὡς καὶ ὁ Κομμοδὸς ἐπεκρίθη, τὴν τε παιδικίδα αὐτῷ Δαμοστράτην γῆμα καὶ τὴν Σαῦπερ τὴν Νικομηδέα τὴν αὐτῷ τὴν πρὸ ἐχόντα τὴν τὴν, δὲ πρὸ τῆς αὐτῷ πρὸ αὐτῷ καὶ αὐτῷ noli enim dubitare, quin ille Σαῦτερ Dionis idem sit cum hoc Sautero vel Sautero Lampridii. Ad hoc igitur exemplum erit refingendum nomen istud infra bis aut ter positum, sed in vitio semper.

5 Heluareturque viribus imperii.] Sic infra: destinaverat & alios quatuor occidere, cum sumptus ejus viribus imperii Romani sustineri non possent. nam ita ibi legitur in Pal. sic Eumenius in Panegyrico pro Scholis: salarium me liberalissimi principes ex hujus reip. viribus sexcentis millibus nummum accipere jusserunt.

Hh

elutre-

vespera etiam per tabernas ac lupanaria volitavit. Misit homines ad provincias regendas, vel criminum focios, vel à criminosis commendatos. In senatus odium ita venit ut & ipse crudeliter in tanti ordinis perniciem sæviret, ¹ fieretque contemptui. ² Crudelis vita Commodi Quadratum & Lucillam compulit ad ejus interfectionem consilia inire, ³ non sine præf. præf. ⁴ Tarrutini Paterni consilio. ⁵ Datum autem est

elueretur pro beluaretur, vet. ed. perperam.

¹ Fieretque contemptui.] Fieretque contento crudelis vita Commodi. Quadratum & Lucillam. ita in vet. editione. perperam.

³ Non sine præf. præf. Tarrutini Paterni consilio.] Pal. Tarrutini, & sic in veteri indice Pandectarum, Ταρρῦτινὸς Πατέρων.

GRUTERUS.

⁴ Tarrutini Paterni.] Malui istud cum Palatino nostro, quam, quomodo aliis auctoribus præfectus hic nominatur, Tarrutius; quod ita quoque diserte vocaretur in indice præfixo Pandectis, nec non editione principis. videantur & inscriptiones nostra in seq.

CASAUBONUS.

¹ Fieretque contemptui.] Atqui sævitia principis non contemptum, sed odium potius in subditorum animis generat. sed eo respicit Lampridius quod vitium omne parit contemptum. verum de Paterno plura mox Lampridius.

² Crudelis vita Commodi Quadratum & Lucillam compulit.] Causam hujus conspirationis aliam affert Herodianus, qui omnia diligentissime persequitur. Quadratus hic quem Herodianus *υπερβικον* vocat, videtur esse filius Numidii Quadrati illius, de quo in vita Marci.

³ Non sine præf. præf. Tarrutini Paterni consilio.] Ex Herodiano dubites an

hoc satis verum: nam ille de Paterno in ea historia nihil. qui etiam scribit, Perennem factum præfect. prætoris antè quam hæc acciderent. Dio inter eos qui occasione hujus conjurationis cæsi sunt, aut certe sub id tempus, Paternum nominat: unde videtur data occasio conjiciendi fuisse illum conscium: at negat non obscure idem Dio: qui in Paterni potestate fuisse ait, vitam Commodi si voluisset ille occidere.

⁴ Tarrutini Paterni.] Scribe Tarrutini Paterni, ut recte legitur in leg. xvi. Digestis, De re militari. Sic apud Dionem in Legationum excerptis & Marci vita: Ταρρῦτινὸς Πατέρων, τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν τῶν Λατίνων χειρὸς ἔχοντα. In veteri tamen indice, qui Pandectis præfixus, Ταρρῦτινὸς Πατέρων scriptum: & in princeps editio hoc loco, Tarrutini P.

⁵ Datum est negotium peragendum a Claudio Pompejano propinquus.] Paulus post: occisus est eo tempore etiam Claudius, quasi à latronibus: cuius filius cum pugione quondam ad Commodum ingressus est. quem hic solo Claudii nomine designat, is est Claudius Pompejanus ille, cui post Veri mortem nupta Lucilla, hujus filium Claudium Pompejanum eadem hanc aggressum, cum Lampridio scribit Dio, qui libet in his, ut resti *ἀντί* fidem haberi postulat. ut mirer valde aliter Herodianum tradere: qui pro Claudio Pompejano Quintianum quendam juvenem senatorem nominat. Ammianus libro xxi. Herodianum sequitur,

negotium peragenda necis Claudio Pompejano propinquo, ¹ qui ingressus ad Commodum districto gladio, quum faciendi potestatem habuisset, in hæc verba prorumpens, ² *Hunc tibi pugionem senatus mittit*; ³ detexit facinus fatuus, nec implevit, multis cum eo participantibus causam. Post hæc interfecti sunt Pompejanus primo & Quadratus: ⁴ dein Narbana atque Norbanus ⁵ & Paralius, ⁶ & mater ejus Lucilla in exilium exacta. Quum præf. præf. vidissent Commodum in tantum odium incidisse, ⁷ obtentu Anteri, ⁸ cujus

poten-

quitur, non Dionem: Commodus, ait, in amphitheatrali cavea, cum adfuturus spectaculis introiret, à Quintiano senatore inclitæ cupidinis homine, ad debilitatem penè pugione vulneratur.

¹ Qui ingressus ad Commodum.] Sic mox, quondam ad Commodum ingressus est. hoc tamen falsum: non enim tentata cades in palatio: sed in aditu Circi, ut scribit Dio: Herodianus, *ὅς τῃ δ' ἀμφιθεάτρει εἰσδὼν ὁ φάσας ἵ αὐτὴν τῷ ἰγ λήσαντος ἡλπιζε*. sic Marcellinus.

² Hunc tibi pugionem senatus mittit.] Dio, *Τὸ σοι τὸ ξίφος ἡ βελὴ πέποιμεν*. similis vox ejus militis qui Pertinacem occidit: *Τὸ σοι τὸ ξίφος οἱ σπυλιώται πέποιμεν*.

³ Detexit facinus fatuus, nec implevit.] Herodianus quem sæpe describunt scriptores isti: *ὁ τρεῖς τὸ βίβλος ὁ μὲν μὲν δὲν ἡ ἐδρασε*.

⁴ Dein Narbana.] Scribe, *Norbana*.

⁵ Et Paralius, & mater ejus Lucilla in exilium exacta.] Lucilla hæc soror Commodi est, quam Capreas in exilium relegatam, deinde occisam, scribit Dio. sed quis iste Paralius ejus filius? duos Lucilla habuit maritos; Verum & Pompejanum. Veri filius esse non potest. neque enim Græco nomine Imperatoris filius nominatus fuisset: neque ita obiter ab auctore indicaretur. Pompejano genitus esse ac Lucillâ per temporum rationem non potest. Superest ut locus sit

mendosus. Distingue: & Paralius & mater ejus. Lucilla in exilium exacta. vel scribe ut in aliis libris, & Lucilla in e. exacta.

GRUTERUS.

⁴ Dein Narbana.] Sic etiam Pal. vix tamen dubium est, quin refingi debeat in *Norbana*.

⁶ Et mater ejus & Lucilla.] Ita quoque Pal. immisla copula, quæ abest à libris editis.

⁸ Cujus potentiam populus Romanus ferre non poterat.] Sic libuit reponere fide membranarum, quas alii excusserunt. non dissentit Pal. quam quod duabus litteris utrumque nomen exprimat. vulgati: *cujus potentiam præfecti prætorio ferre non poterant*.

SALMASIUS.

⁶ Et mater ejus Lucilla in exilium exacta.] Recte viderunt eruditi, Lucillam non posse dici aut esse matrem illius Paralii. optime igitur ex Palatini codicis fide scribas: deinde *Norbana* atque *Norbanus*, & *Paralius* & mater ejus, & *Lucilla in exilium exacta*.

⁷ Obtentu Anteri.] Ms. *Sauteri*. lege *Sauteri*. & mox: *urbane Sauterum eductum à Palatio*. Dio loco quem supra attulimus occisum à Cleandro hunc dicit.

⁸ Cujus potentiam præf. præf. ferre non possent.] Ridicula hæc lectio, præfectos prætorio Sauterum occidisse cujus potentiam Præfecti prætorio ferre non poterant. Palatinus habet, *P. R.*

H h 2

hæc

Potentiam præf. præf. ferre non poterat, urbane Anterum eductum a palatio sacrorum causa, & redeuntem ¹ in hortos suos, per frumentarios occiderunt. Id vero gravius quam de se ipso Commodus fuit. Paternum autem & hujus cædis auctorem, & (quantum videbatur) ² paratæ necis Commodi conscium, ³ & interventorem ne conjuratio latius puniretur, ⁴ infligante Tigidio, ⁵ per laticlavi honorem à præfecturæ administratione submovit. Post paucos dies infimulavit eum conjurationis, quum diceret ob hoc promissam ⁶ Juliani filio filiam Paterni, ut in Julianum transferretur imperium. Quare & Paternum & Julianum &

hoc est populus Romanus, quæ verissima est scriptura hujus loci. cujus sensus est: Præfectos pratorio, cum viderent Commodum odio laborare propter nimiam Sauteri potentiam, quam populus non ferebat, interficiendum Saoterium curavisse.

CASAVBONVS.

⁸ Cujus potentiam præfecti pratorio ferre non poterant. Liber regius, cujus potentiam populus Romanus ferre non poterat, sæpiissime librarii literarum istarum loco P. R. aliud quid scripserunt. Vulgata lectio duplicem causam occisi Anteri à præfectis pratorio assignat. quarum altera alteri minus belle coheret: nam si id spectarunt illa cæde, ut invidia Commodum liberarent; falsum est ideo esse interfecit, quod ipsi illius potentiam ferre non possent.

¹ In hortos f.] Regius semper ortos. quomodo & veteres scripsisse testes grammatici.

² Paratæ necis Commodi.] Vel Commodus.

³ Et interventorem ne conjuratio latius puniretur.] Interventor apud jurisconsultos, est pararius, proxeneta. heic est μεσιτής & deprecator. apud M. Tullium, ὁ ἐπελθών.

⁴ Infligante Tigidio.] Regius, Antidid.

⁵ Per laticlavi honorem à præfecturæ administratione submovit.] Scrib. laticlavii vel laticlavæ, ut alibi apud Lamprid. aut laticlavi. Laticlavium proprius senatorum honos. ac præfecti pratorio ad illam ætatem nunquam, nisi rarissime ex ordine senatorio; semper ex equestri. Capitolinus in Pertinace: doluit palam Marci, quod cum senator esset, præf. præf. fieri à se non posset. Lege vero Lampridium in Alexandro Severo, qui vetus hoc ipsi immutavit. Ex illo autem loco Lampridii cognoscimus hanc de Materno narrationem sumtam esse de libris Marci Maximi: nam apud Dionem & Herodianum hac non leges.

⁶ Juliani filio.] Julianum patrem cum Paterno occisum scribit Dio quoque. vocatur autem hic in Xiphilini codicibus, Σπείριος Ἰουλιανός.

SALMASIUS.

² Paratæ necis Commodi conscium & interventorem.] Τὸν μεσιτήν, qui id procurarat.

GRUTERUS.

⁴ Infligante Tigidio.] Ita quoque Palat.

& ¹ Vitruvium Secundum Paterni familiarissimum,
² qui epistolas imperatorias curabat, interfecit. ³ Do-
 mus

SALMASIUS.

¹ Et Vitruvium Secundum Paterni fami-
 liarissimum.] Et Vitruvium secundo Pa-
 terni familiarissimum: Palat. & Ver.
 edit.

² Qui epistolas imperatorias curabat.]
 Curabat, idem liber cum veteri edi-
 tione.

CASAVBONVS.

¹ Vitruvium Secundum Paterni fami-
 liarissim.] An hic Victorinus, cujus
 eadem narrat Dio? nam eloquen-
 tiam hominis prædicat: quod non
 male conveniat cum illis sequenti-
 bus, qui epistolas imperatorias curabat.
 sed illum præfectura Urbis functum
 scribit: de cura epistolarum nihil.

³ Domus præterea Quintiliorum omnis
 extincta.] Per fratrum nobilissimo-
 rum & magnæ dum viverent opti-
 mæque famæ. Dio eadem narrans
 hoc illos honestat elogio: ἐφόνυσσε
 καὶ τὴν Κωνσταντίαν, τὴν τε Καρδανὸν, καὶ
 τὸν Μάξιμον· μεγάλῃ δὲ εἰς ἐν δόξαν
 ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐρατεινῇ καὶ οὐκ ὀφθαλ-
 μῶν καὶ πλῆτῳ. Ait occisos Quinti-
 lios Cardianum & Maximum, quod
 magna florent gloria propter erudi-
 tionem, scientiam regendorum ex-
 ercituum, concordiam inter se, & di-
 vitias. omisit Dio honores quibus
 erant functi maximis. Consules fuisse
 & quidem annis circiter triginta
 prius quam occiderentur, discimus
 ex Fastis: nam Græcus ἡγενοβράφου
 noster, quem appellatione Siculo-
 rum Fastorum Sigonius & Onu-
 phrius semper intelligunt, in anno
 Pii decimoquarto Coss. adnotat
 Καρδανὸν καὶ Μάξιμον. quos esse hos
 Quintilios recte docet Onuphrius.
 Quare in superiore loco Dionis non
 Καρδανὸν, sed Κωνσταντίαν ex Græco
 Chronologo scribendum censemus.
 Firmat conjecturam, quod Maximi
 filius dicitur eidem Dionis Sextus

Condianus. quod cognomen habuisse
 illum à patruo suo non dubitamus:
 Fuerunt Quintilii & provinciæ vel
 foras præfides: sed simul ambo. auctor Dio in vita Marci,
 ubi fortitudinem ipsorum iterum
 prædicat. ac Xiphilini quidem ex ver-
 bis Pannoniæ eos præfuisse conicie-
 bamus: collocat enim in provincia
 quam undique barbari conarentur
 invadere. Philostratus tamen ait A-
 chaia. τὰ ἄνδρες τέττα ἀμφὸς τῆς Ἑλλά-
 δος ἡγετῆς. Eruditio quam Dio
 tribuit Quintiliis, utcunque apparet
 hodieque in fragmentis librorum
 De re rustica, quos sub Quintiliorum
 nomine toties laudatos videmus in
 Eclogis rei rusticæ, sive Geoponico-
 rum libro. multa enim in id corpus
 relata è libris Quintiliorum fratrum.
 de his accipienda verba Athenæi lib.
 xiv. οἱ τε Γεωργικὰ συγγραμμάτων
 ἀδελφοὶ ἐν τῷ περὶ τῆς γεωμετρίας βιβλίου.
 Opes vero hujus domus magnas fuisse,
 etiam illa historia docet, quam
 narrat Dio, de illo plano qui Pertina-
 ce imperante, in Sexti Condiani
 nomen invaluit, fortunis inhians
 quæ illius fuerant. At concordia ho-
 rum fratrum, quam ait Dio, plane
 æterna laude dignissima. Putes unum
 fuisse, non duos: ita semper con-
 junctim Quintilii nominantur à ve-
 teribus: imo ita conjuncti semper
 illi vixerunt. Consulatum simul ges-
 serunt; provincias simul rexerunt;
 libros simul scripserunt, simul edide-
 runt; ad Marcum Imperatorem simul
 literas dederunt: Marcus quoque
 ambobus simul rescripsit, ut est in
 lege xv. Dig. De bonis libertorum.
 Postremo, qui ita conjuncti longam
 egerant vitam, una simul jussu latro-
 nis hujus perierunt. porro non fuisse
 Quintilios ab antiquo cives Roma-
 nos, sed Troianos, scribit Philostratus
 in sophistæ Herodis vita.

Hh 3

1 Quod

mus præterea Quintiliorum omnis extincta, ¹ quod
² Sextus Cocidiani filius specie mortis ad defectionem
diceretur evasisse, Interfecta & Vitrassia Faustina, &
³ Velius Rufus, ⁴ & Egnatius Capito consulares. In
exilium autem acti sunt ⁵ Æmilius Junctus & Attilius
⁶ Severus Coss. & in multos alios varie sævitum. ⁷ Post
hæc Commodus nunquam facile in publicum proce-
dit: neque quicquam sibi nuntiari passus, nisi quod
Perennis ante tractasset. ⁸ Perennis autem ⁹ Commodi

¹ Quod Sextus Cocidiani filius, specie
mortis ad defectionem diceretur evasisse.]

Historiam perstringit, quam fusc nar-
ratam Dioni, legant studiosi apud Xi-
philinum. In nominibus magna dis-
crepantia; imo & in re: nam alterum
Quintiliorum Cocidianum fuisse no-
minatum, significant hæc Lampridii
verba Dio alterum Maximum vo-
cat, alterum Cardianum. sed jam di-
ximus ibi scribendum esse aliter ex
Fastis. idem & de isto Lampridii loco
censendum. Scribe igitur, *Sextus Con-
dianus*. At quod juvenis ille de quo
hic sermo, & cujus mors actu miro
simulata, Condiani filius Lampridio
dicitur: in eo convenire illi cum
Dione non potest, qui alterius Quin-
tilii facit filium: *Κονδιδιανὸς Σεξτός*,
inquit, ὁ ὢ Μαξιμῆνός. Condian-
um & Fasti nominant: assentior
enim Onuphrio, qui e libro Cuspi-
niani consulem hanc cum Prasente
II. facit, anno quo excessit Marcus.

³ Velius Rufus.] Legitur in Fastis
Vettius Rufus consul biennio ante
obitum Marci: sed Velius hic omnes
libri, non ut fingit eruditissimus O-
nuphrius *Vettius*, filius an nepos fue-
rit illius, qui Marco nominatur lib.
XII. *Οὐλίχιος Ρύφιος*.

⁵ Æmilius Junctus, & Attilius Seve-
rus Coss.] Ulpianus lege XXVIII. Di-
gestis, De fideicommissis libertati-
bus: *Factum est senatusconsultum, Æmilio
Junco, & Julio Severo consulibus*. alibi
hos consules nusquam invenio. qua-
re utra lectio sit verior, nihil possu-

mus pronuntiare.

⁶ Post hæc Commodus nunquam facit
in publicum procegit.] Post hæc, id est
post Lucillæ conspirationem cuius
Paternus fuit conscius. ita Lampri-
dus. Herodianus vero: ὁ ὢ Κομμο-
δῶς, inquit, ἐκφυγὼν τὸν Μάρκον
ἐπὶ ἐκκλῆν, ἀπεκρίοντι τὸν αὐτοῦ
ἡγεῖν Φερρῶν, καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως
ἐπὶ Παλῆν. Materni vero conjurationis
tempore posterior, neque habuit
commune quicquam cum illa p̄ciore,
cui immixtus Paternus.

⁸ Commodi animum persciens.] Re-
gius, *Commodi persciens*.

GRVTERVS.

² Sextus Condiani filius.] Sic fere
latinus, nempe *Concidiani*, vulgati-
nim pejus *Cocidiani*.

⁷ Perennis autem Commodi persciens.]
Vulgati omnes, *Commodi animum per-
sciens*. male, certe contra Mss. & Re-
gium & Palat. quibus ea vox media
non adest.

SALMASIUS.

¹ Quod Sextus Cocidiani filius.] Palat.
Concidiani filius, quod proprius ad ve-
rum nomen accedit. nam *Condianus*
vocabatur, filius hoc loco Sextus di-
citur. Dioni *Κονδιδανός*.

⁴ Et Egnatius Capito consulares.] Te-
latinus: & *Egnatius Capito consulares*:
ut de solo Egnatio consulari intelli-
gamus.

⁷ Perennis autem Commodi animum
persciens.] Dele animum auctore veteri
scilicet.

animum persciens, invenit quemadmodum ipse potens esset. Nam persuasit Commodum ut ipse deliciis vacaret, idem vero Perennis curis incumberet: quod Commodus lætanter accepit. ¹ Hac igitur lege vivens ipse cum trecentis concubinis, quas ex matronarum meretricumque delectu ² ad formæ speciem conciliaverat, trecentisque aliis puberibus exoletis, quos æque, ³ ex plebe ac nobilitate, ⁴ nuptusque ⁵ forma disceptatrice collegerat, in palatio per convivia & balneas bacchabatur. ⁶ Inter hæc ⁷ habitu victimarii, victimas

immo-

scriptura, hoc modo: Perennis autem Commodi persciens. Commodi persciens, ut fugitans litium, hoc est qui Commodum optime sciret. sic enim alibi locutus: scire aliquem pro nosse. Capitolinus in Marco: neque quemquam in ordinem legit, nisi quem ipse bene sciret. nec dissimiliter in Antonino Pio: liberos suos in publico sciri noluit.

CASAVBONUS.

¹ Hac igitur lege vivens i.] Lege, hoc est, more ac ratione: ut scilicet publicæ rei partem nullam attingeret: Perennis esset unus in Rep. *ut p. d. g.*

³ Ex plebe ac nobilitate nuptusque.] Postrema vox corrupta. Regius, nuptusque. ne id quidem satis emendatum. Fortasse, nuptis suis. Similes nuptiæ Neronis & Spuri. aliquanto post, Nec irruentium in se juvenum cavebat infamia. Sed placet nobis Hadriani Turnebi elegans conjectura, scribentis, *vultusque forma disceptatrice coëgerat.* sic vir ille præstantissimus hunc locum emendaverat in ora codicis sui, quem servat adhuc in bibliotheca sua patris magni filius magnus, Stephanus Turnebus, senator amplissimus, atque omnibus virtutibus instructissimus.

⁵ Forma disceptatrice collegerat.] Hoc est, ut modo dicebar, delectos ad formæ speciem. Sic dixit Ammianus luce arbitra, libro xxviii. solitis pressoribus vestes luce nitentes arbitra diligenter explorat.

⁷ Habitu victimarii victimas immolavit.] Suetonius de Caligula, *Admota altariibus victima succinctus poparum habitu elato alte malleo cultrarium mactavit.*

GRUTERUS.

⁴ Nuptusque formæ disceptatrice collegerat.] Sic quoque Pal. non nuptusque, quod antea vulgabatur. lectio neutra forsitan recta; eaque potior conjectura Turnebi, *vultusque formæ disceptatrice coëgerat.*

SALMASIUS.

² Ad formæ speciem conciliaverat.] Palat. & vet. editio pro conciliaverat legunt concilii. videant alii an ex hac lectione aliquid boni possit erui. mihi vero magis placeret legi ad formæ specimen, quam ad formæ speciem. ratio in promptu. ferri tamen illud posse non nego.

⁴ Nuptusque formæ disceptatrice collegerat.] Nihil variant libri. forte scribendum: nuptus quoque formæ disceptatrice. nuptus verbum probum heic in re improba. nuptus formæ disceptatrice, id est quos ad nuptum deligebat formæ disceptatrice, ex formæ scilicet spectatione: cum qui sibi nuberent vel quibus ipse nuberet, ad formæ speciem, ut ante loquutus est, deligeret.

⁶ Inter hæc habitu victimarii victimas immolavit, in harenarudibus.] Ex parte emendarunt & distinctione juverunt hunc locum eruditissimi homines,

H h 4

ex

immolavit. ¹ in harena rudibus inter cubicularios gladiatores pugnavit, lucentibus aliquando mucronibus.

² Tunc tamen Perennis cuncta sibi vindicavit:

³ quos voluit, interemit, spoliavit plurimos, omnia jura

ex parte inemendatum reliquerunt: illa enim adhuc perspicue mendosa sunt, inter cubicularios gladiatores pugnavit lucentibus aliquando mucronibus. quos enim appellat cubicularios gladiatores, nescio. Ex Dione quidem perspicui potest quid heic velit Lamprius. Commodum nempe in harena & inter gladiatores rudibus pugnavit: domi vero & inter cubicularios suos, quos Græci *κρίτατοι* vocant, lucentibus & acutis gladiis batuisse, ita ut & quosdam interficeret. expungenda igitur hoc loco vox gladiatores, & ita legendum: inter hæc habitu victimarii victimas immolavit. in harena rudibus, inter cubicularios pugnavit lucentibus aliquando mucronibus: aut, inter cubicularios gladiator pugnavit lucentibus aliquando mucronibus. pugnavit gladiator, hoc est gladiatoris habitu. sic vetus interpretes Juvenalis de Nerone, in gladiatore pugnavit. idem alibi, si vis tribuimus militare, id est loco tribuni. legem etiam aliquando: gladiatoris pugnavit, lucentibus aliquando mucronibus: id est gladiatoris armis. at alterutra harum lectionum vera est. Victor Scotti ad feritatem ejus ingenii ostendendam scribit illum specie depugnandi gladiatores trucidasse. locus Victoris in vulgatis mendose scriptus habetur. sic enim legitur: immitti prorsus ferroque ingenio, ut gladiatores specie depugnandi crebro trucidaret, cum ipse ferrum obiectum veronibus plumbeis uteretur. quæ de veronibus scripsere doctissimi viri, ea vera non sunt: tu meo periculo lege: cum ipse ferro obiecto mucronibus plumbeis uteretur. & e in veteribus libris crebro invicem permurantur, in autem adhæserat fini præcedentis vocabuli. sic factum est ut legeretur, veronibus pro mucronibus. gladiatores cum quibus pugnavat

Commodus, plumbeos tantum mucrones habebant, aut ferrum cuius in extremo erant mucrones plumbei. ipse autem lucenti ferro pugnavit: sic eos facile trucidabat cum ipse illis nihil pari posset. plumbeos mucrones vocat quibus contrarii sunt lucentes mucrones, & pugnatarii decretoriique. nam isti plumbei fuerunt foris.

C A S A U B O N U S.

¹ In harena rudibus int.] Distingue ex Dione: in harena rudibus: inter cubicularios gladiatores pugnavit, lucentibus aliquando mucronibus. nam ait, *ἐν τῇ ἐντροπῇ τοῦ αἰγίου*, & *ἐν τῇ ἐντροπῇ τοῦ αἰγίου*. & statim, *ἐν τῇ ἐντροπῇ τοῦ αἰγίου*. inter ista infera sunt in Dionis codicibus hæc, *ἐν τῇ ἐντροπῇ τοῦ αἰγίου*, & *ἐν τῇ ἐντροπῇ τοῦ αἰγίου*. quæ verba cum intelligerem ad gladiatorias Commodi pugnas nihil pertinere, scribebam *ἐν τῇ ἐντροπῇ τοῦ αἰγίου*: nam xylitæ ceterationes gladiatoris pugnis affines, ut scimus ex Suetonio libro secundo, cap. xlv. sed nec satis cohæreat oratio per hanc scripturam: & didici postea à Zonara, domesticas Commodi cædes diversi generis, quas separatim exposuerat Dio (inde habet Zonaras,) temere à Xiphilino in unam periodum fuisse congestas. lucentes mucrones opponuntur præpilatis ac retusis, quibus utebantur in ludicris certaminibus, & armatura tirociniis.

² Tunc tamen Perennis cuncta sibi vindicavit.] Tamen, pro, autem, vel potius vacat, ut in his libris sapientissime.

³ Quos voluit interemit, spoliavit plurimos, omnia jura subvertit, pr.] Pugnant ista

jura subvertit, ¹prædam omnem in sinum contulit. Ipse autem Commodus Lucillam sororem, ²quum eam compressisset, occidit: sororibus dein suis cæteris, ut dicitur, constupratis, consobrina patris ³complexibus suis conjuncta, ⁴uni etiam ex concubinis matris nomen imposuit & uxoris. Quam deprehensam in adulterio exegit, exactam relegavit, & postea occidit. Ipsas concubinas suas sub oculis suis stuprari jubebat. Nec irruentium in se juvenum carebat infamia, ⁵omni parte corporis, atque ore in sexum utrumque pollutus. ⁶Occisus est eo tempore etiam Claudius quasi à latro-

nibus:

ista *cu* *Al* *per* *et* *et* cum iis quæ de eodem Perenni scribit Dio. sed cum Lampridio facit Herodianus.

¹ *Prædam omnem in sinum contulit.*] Paulo post, qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicuntur. & ita plurimi scriptores, ut docti pridem observant.

² *Cum eam compressisset.*] Regius, *oppressisset.* sequentia vulgatam stabiliunt. & Robertus, *cum eam maculasset.*

SALMASIUS.

² *Cum eam compressisset.*] Nulli libri sic habent. Regius habebat, *oppressisset*, eo cæteris pejor. Palatinus: *cum ea promississet.* eamdem lectionem videtur habuisse liber ille qui prævit editioni Mediolanensi. nam in ea excusum est: *cum ea promississet.* facile adducor ut credam vulgatam lectionem non carere vitio, nec hoc velle Lampridium. quomodo tamen emendanda sit aut explicanda vetus illa scriptura, *cum ea promississet*, non video. Hæc Lucilla soror Commodi de eo occidendo inierat cum Quadrato & Tarruteno Paterno consilium, propter quod in exilium exacta fuerat & postea occisa. quod hoc loco narrat Lampridius. occidit igitur eam Commodus, *cum illa promississet*, id est, cum prius Commodum occidere voluisset. *promittere* pro *præire*: ut *committere* pro *coire*. *committere*

cum aliquo, id est congregari. sic *transmittere* pro *transire*. non possum aliter hanc librorum lectionem exponere: nec, si in mendo est, quo pacto emendem, satis perspicio.

³ *Complexibus suis conjuncta.*] Palat. *injuncta.* quod confirmare videtur prima editio, in qua etiam legitur *injuncta.* *injuncta* pro simplici *juncta*. ita enim *injungere* sæpius in Pandectis Florentinis occurrit pro *jungere*. *ignum injunctum ædibus*, pro *junctum*, & aliis locis quamplurimis.

⁴ *Uni etiam ex concubinis matris nomen imposuit & uxoris.*] Palatinus: *nomen imposuit uxoris.* omnino scribendum: *uni etiam ex concubinis patris, nomen imposuit uxoris.* hoc est, unam ex concubinis patris uxorem appellavit. nec enim verisimile uni concubinae duo simul nomina imposuisse matris & uxoris.

GRUTERUS.

³ *Complexibus suis conjuncta.*] Palat. *injuncta*, fortasse melius.

CASAUONUS.

⁵ *Omni parte corporis, atque ore in sexum utrumque pollutus.*] Idem Lampridius in Heliogabalo, *Quis ferre posset principem, per cuncta cava corporis libidinem recipientem?* Qui corrigunt *angustiore*, pro, *atque ore*, faceti nimis sunt.

⁶ *Occisus est eo tempore etiam Claudius, quasi à latronibus.*] Claudius Pompe-

H h 5 janus

nibus: cuius filius cum pugione quondam ad Commodum ingressus est, multique alii senatores sine iudicio interempti, foeminae quoque divites. ¹ Et nonnulli per provincias à Perenni ob divitias insimulati, spoliati sunt, vel etiam interempti. His autem quibus de re ficti criminis appositio, ² objiciebatur ³ quod scribere voluissent Commodum heredem. Eo tempore in Germania res bene gestas per alios duces, ⁴ in filium suum Perennis referebat. Hic tamen Perennis qui tantum potuit, subito quod bello Britannico militibus ⁵ equestris loci viros praefecerat, amotis senatoribus, ⁶ prodita re per legatos, exercitus hostis appellatus ⁷ lacerandusque militibus est deductus. In cuius potentia locum ⁸ Cleandrum ex cubiculariis subrogavit. Multa sane post interfectum Perennem ejusque filium, quasi

janus Lucillae maritus. Sed fallitur hic Lampridius. nam hic Commodus fuit superstes. vide in Pertinace Dionem. De illis verbis, quasi à latronibus, lege quae notamus ad Spartiani Caracallum.

¹ Et nonnulli per provincias à P.] Regius refert ad foeminas tantum, quae modo nominata: Scribit igitur, nonnulli insimulati, spoliati, interempti.

² Objiciebatur, quod scribere voluissent Commodum heredem.] An noluisse? planior ita multo futura sententia. tamen & voluissent subtiliter potest excusari.

⁴ In filium suum Perennis referebat.] Praerat tum Illyricis exercitibus filius Perennis. Lege Herodianum.

⁵ Equestris loci viros.] Ulpium Marcellum intelligo: quem Dio, missum ait in Britanniam ἀνδρῶν μίτρων ὄντων.

⁶ Proditare per legatos, exercitus hostis est appellatus.] Distingue, prodita re per legatos exercitus, h. e. ap. Legatos exercitus appellat illos mille quingentos jaculatores, quos ab exercitu Britannico Romam missos narrat Dio. quam vim illa habeant in historia

Rom. cum dicitur aliquis hostis appellatus, nemo ignorat.

GRUTERUS.

¹ Et nonnulli per provincias.] Nihil Pal. non accommodat istud feminis, nisi quod nihilominus habeat, insimulati. cetera concepit genere masculino.

³ Quod scribere voluissent Commodum heredem.] Sic quoque Palat. hoc est, quod eum nuncupassent heredem.

⁷ Lacerandusque militibus est deductus.] Vulgati deductus. sed alterum tenet se fide Puteani codicis & Palatini.

SALMASIUS.

⁷ Lacerandusque militibus est deductus.] Lacerandusque militibus est deductus. in Palatinus, nec aliter edi debuit.

CASAUBONUS.

⁷ Lacerandusque militibus est deductus.] Regius, datus. melius Puteani, deductus. Dio, ἐξέδωκε τὸν στρατὸν αὐτῷ ἡγεῖν.

⁸ Cleandrum ex cubiculariis.] Phrygi origine & quondam Romae de curia emptus, & inter regios servos ad versatus.

à se non gesta rescidit, velut in integrum restituens.
¹ Et hanc quidem poenitentiam scelerum ultra triginta dies tenere non potuit, graviora per Cleandrum faciens quam fecerat per supra dictum Perennem. Et in potentia quidem Cleander Perenni successerat: in præfectura vero Niger, qui sex tantum horis præfectus prætorii fuisse perhibetur. Mutabantur enim præfecti prætorii per horas ac dies, Commodò pejora omnia quam fecerat ante, faciente. ² Fuit item Martius Quartus præfectus prætorii diebus quinque. Horum successores ad arbitrium Cleandri aut retenti sunt aut occisi. ³ Ad cuius nutum etiam libertini in senatum atque in patricios lecti sunt: ⁴ tuncque primum viginti quinque coss. in unum annum, venditæque omnes provinciæ. ⁵ Omnia Cleander pecunia venditabat. revocatos de exilio dignitatibus ornabat, res judicatas rescindebat: qui tantum per stultitiam Commodi potuit, ⁶ ut Byrrum sororis Commodi virum reprehendentem nuntiantemque Commodò quæ fiebant, in suspicionem regni affectati traheret & occideret, multis aliis qui Byrrum defendebant, pariter inter-

¹ Et hanc quidem poenitentiam scelerum.] Addit regius, suorum Commodus.

GRUTERUS.

² Fuit item Martius Quartus.] Pal. loco vocis item, nihil habet. irrepsit tantum inter lineas à manu admodum recenti, autem.

CASAUBONUS.

³ Ad cuius nutum etiam libertini in senatum atque in patricios lecti sunt.] De senatu, nihil mirum aut novum: nam à Claudii temporibus qui primus exemplum aliis dedit, nemo dubitat libertinis sæpe aditum patuisse ad senatum. vide Suetonium in Claudio, & Tacitum xi. Annalium. at de electione in gentes patricias id no-

vum: cum ante præcipua nobilitas & maxime edecumata deligeretur explendis patriciis gentibus: qua de re sæpe Suetonius & Tacitus.

⁴ Tuncque primum xxv. Coss. in unum annum.] Dio de Cleandro, ἑκατόντες ἐς ἐνιαυτὸν πέντε καὶ εἰκοσὶν ἀπέδειξαν· ὁ μὲν πρῶτος ἐφ' ᾧ καὶ μὴ ὕστερον ἐλάβετο.

⁵ Omnia Cleander pecunia venditabat.] Dio, ἐχάραττο καὶ ἐπώλησε βασιλείας, στρατίας, ἐπιτορίας, ἡγεμονίας, πύργους, καὶ ἄλλα.

⁶ Ut Byrrum sororis Commodi virum.] Antistium Burrum, de quo & Capitolinus in Pertinace. Onuphrius sororem hujus Crispinam Commodi uxorem fuisse prodit. mirum quo auctore.

1 Pra-

interemptis. ¹ Præfectus etiam Ebutianus inter hos est interemptus: in cuius locum ipse Cleander cum aliis duobus quos ipse delegerat, præfectus est factus. Tuncque primum tres præf. prætor. fuere, ² inter quos libertinus qui à pugione appellatus est. Sed & Cleander dignus tandem vitæ finis impositus. ³ Nam quum infidiis illius Arrius Antoninus ⁴ fictis criminibus in Attali gratiam, quem in proconsulatu Asiæ damnaverat, esset occisus, nec eam tum invidiam populolaviente Commodus ferre potuisset, plebi ad poenam dona-

SALMASIUS.

¹ Præfectus etiam Ebutianus.] Ebutianus, P. legendum, Ebutianus.

² Inter quos libertinus qui à pugione appellatus est.] Non satis mirari possum quod ad hunc locum vir eruditissimus scripsit, hunc libertinum qui à pugione dictus est, & qui præfectus etiam prætorio fuit, cum reliquis duobus, ministrum tantum eorum fuisse. è contrario enim existimare liceat majorem hujus quam reliquorum dignitatem & honorem fuisse, cui pugio insigne imperii, sit traditus. pugionem Cæsares habebant, quod erat imperatoris potestatis ac majestatis insigne. hunc Galba ante pectus demissum gestabat. nam ut occisum Neronem & omnes in sua verba jurasse comperit, deposita legati suscepit Cæsaris appellationem: iterque ingressus est paludatus ac dependente à cervicibus pugione ante pectus. nec prius usum togæ recuperavit, quam oppressis qui novas res moliebantur. Seneca de Nerone: *nulli unquam citius gladius commissus est.* hunc pugionem imperatores præfecto prætorio committebant, qui eum gerebat vicem imperatoris. Philostratus de Ballo præfecto prætorio Marci: *τοῦ ἐκ τῆς πύλης τοῦ πύλης.* cum igitur tres præfectos prætorio creavisset Commodus, & in his libertinum quemdam, cum omnibus pugio credi non posset, libertino eum commi-

fit qui à pugione propterea dictus est: nec minister erat reliquorum, sed ipse majori etiam aliquando dignitate quam ceteri, ac potestate præditus, cum pugionem solus haberet, & il potestatis insigne quo verus ac legitimus prætoris præfectus ornabatur.

⁴ Fictis criminibus.] Facta criminibus in Palatino. quod & locum potest habere. nam *facere crimen* pro fingere etiam eleganter dici potest. at in hoc versu qui inter sententias P. Synilegitur:

Factum crimen tacendo facias acrim:
Veteres schidæ pro *factum crimen*, habent *factum crimen*. atque ita omnino legendum. *jacere crimen* pro crimini eleganter & Latine dictum. de quo nos alibi.

CASAUBONUS.

² Inter quos libertinus qui à pugione appellatus.] Hic velut minister reliquorum, qui erant legitimi præfecti prætorio, assidue illos comitabatur pugionem ferens. Pugio autem erat insigne potestatis quam habuit præfectus prætorii: ut probat vel notissima vox Trajani cum Suram Licinum faceret præfectum prætorii.

³ Nam cum infidiis illius Arrii Ant.] Apud Xiphilinum & Herodianum causa cædis Cleandri longe diversa, & longe quidem probabilior. De Arrio hoc Antonino egimus ad illa è vita Pii, Proconsulatum Asiæ peregit, ut solus arrium vinceret.

donatus est: quum etiam Apolauſtus, aliiſque liberti
aulici pariter interempti ſunt. Cleander inter cætera
etiam concubinas ejus conſupravit, de quibus filios
ſuſcepit, qui poſt ejus interitum cum matribus inter-
empti ſunt. In cujus locum ² Julianus & Regillus ſub-
rogati ſunt: quos & ipſos poſtea pœnis affecit. His oc-
ciſis, ¹ interemit ⁴ Servilium ³ & Dulium Silanos
cum ſuis: ⁶ mox Anitium Lupum, & Petronios
Mamertinum & Suram, filiumque Mamertini
Antoninum ex ſore ſua genitum. ⁷ Et poſt eos ſex
ſimul

¹ Etiam concubinas ejus conſupravit.]
Damoſtratiæ Commodi concubi-
nam uxorem duxit. Auſtor Dio. De
cæde filiorum Cleandri parcius &
Herodianus & Dio.

² Julianus & Regillus.] Juliani
ἐπιτεταγμένοι poſt Cleandri cædem Dio
meminit; Regilli nemo.

³ Et Dulium.] Suſpecta vox, & ut
arbitror parum Romana. Fort. Dui-
lium. at in Regio, Helatium.

GRUTERUS.

³ Interemit Servilium & Dulium Sila-
nos cum ſuis.] Non aliter Palat. male
antea edebatur Syllanos. neſcio etiam
an non debeat Dulius reformari in
Cluſium.

SALMASIUS.

⁴ Servilium & Dulium Syllanos.] Si-
lanos, Pal. atque ita ſcribendum.

⁶ Mox Anitium Lupum.] Antium
Lupum: idem liber.

⁷ Et poſt eos ſex ſimul ex conſularibus.]
An ex conſularibus diſit pro conſulares?
ita certe videtur. ſed verior ſcriptura
Palatini Codicis: & poſt eos ſex ſimul
exconſulibus. exconſulibus ſunt conſula-
res vel qui conſules fuerunt. ſic infra:
exconſulibus viros, pro conſulares viros.
ſic ex gladiatore, qui gladiator fuit, &
amplius non eſt, ſed artem deſiit. ve-
tus interpres Juvenalis ad illa:

— nam Sergiolus jam radere guttur
Cæperat & ſectæ requiem ſpectare lacerto.
Sergiolum, inquit, nomine, ex gladiatore
amavit. ſic Arnobio, ex maribus dicun-

tur caſtrati, & qui mares fuere. unde
ex maribus facere pro caſtrare. lib. v.
O fabulam ſexui inimicam ſemper atque in-
ſiſſimam maſculino, in qua ſexus viriles
non ſolum homines ponunt, ſed etiam pecu-
des ſunt ex maribus. ita enim legen-
dum apud Arnobium ex Romana
editione, quæ habet, ex maribus mares.
pro quo correctores, ex mares, fece-
runt. nos ex maribus. ſic apud Plau-
tum, mulier ex viro facta dicitur, quæ vi-
rum perdidit. in Amphitruone:

AM. Vir ego tuus ſum? ne me appella falſo
falſo nomine.

SO. Hæret hæc res, ſi quidem hæc jam
mulier facta eſt ex viro.

ita enim reſtituimus poſtremum ver-
ſum, cum ineptiſſime vulgo editum
habeatur:

— ſi quidem hic jam mulier factus eſt
ex viro.

quod nullo ſenſu aut ineptiſſimo di-
ctum eſt. Manuſcriptorum omnium
nos lectionem poſuimus, cujus hæc
mens eſt. cum Amphitruo diceret
non eſſe ſe virum Alcmenæ, & nol-
let iſto nomine ab illo appellari. ſub-
jicit ſervus rem hanc hære, ſi qui-
dem Alcmena virum jam perdidit,
cum Amphitruo talem ſe ab illa ap-
pellari nollet, atque ejus eſſe virum
inſitias iret. quod elegantiffime à
Plauto dictum eſt. ita quoque Græci
non minus eleganter cæcos, ἐξ ὀφθαλ-
μῶν vocant, quaſi ex oculis facti
ſunt, quos eadem prope ratione idio-
tiſmo

simul ex consularibus, ¹ Allium Fuscum, Celium Felicem, Luceium Torquatum, ² Lartium Euripianum, Valerium Bassianum, ³ Pactuleium Magnum cum suis atque in Asia Sulpitium Crassum proconsulem & Iulium Proculum cum suis, Claudiumque Lucanum consularem, & ⁴ consobrinam patris sui Faustina Anniam in Achaia, & alios infinitos. Destinaverat & alios quatuordecim occidere, ⁵ quum sumptus ejus vires
8 Romani imperii sustineri non possent. Inter hæc Commodus, ⁶ senatu semet ridente, quum adulterum

matris

tismo nostro ab oculis vel unica voce ab oculis vocamus. ² *Ἰνδὸν ὁ πῶτα* sunt, ex consularibus.

2 Lartium Euripianum.] Lartium Euripianum, Palatinus: Lartium magis accedit ad Lartium, quomodo nepos ejus aut filius in Digestis vocatur. Vide ad hunc locum, Isacium Casaubonum.

3 Pactuleium Magnum.] Assentior doctissimo viro scribenti Pactumeium: sed & apud Horatium Pactumeius ex libris reponendum, ubi ætatem duravit & etiam nunc durat, ridicula vox pactumeius.

Tuasque venter Pactumeius & tuo Cruore rubros obstrepit pinnos lavit. quod alibi pluribus adstruimus.

CASAUBONUS.

1 Allium Fuscum.] Tabula marmorea apud Onuphrium: C. ALLIVS. C. F. FVSCIANS.

2 Lartium Euripianum.] Filius hic an nepos illius de quo Scævola in lege XXI. Digest. De annuis legatis, &c. ubi scriptum in Pisano, Lartius Euripianus. regius hic Lartium.

3 Pactuleium Magnum cum suis.] Hoc est cum amicis quisque suis, libertis, liberisque, interdum & utriusque sexus. Quamobrem cum hic est occisus, rumor statim percrebuit de filia quoque illius morte. Tryphonius lege ultima, Digestis, De hereditibus instituendis. Pactum ejus Andro-

sthenes Pactumeium Magnam filiam Pactumei Magni ex assenti heredem instituit: eique patrem ejus substituit. Pactum Magna occiso, & timore perit, quod filia quoque ejus mortua, mutetur nomen. Ex his patet scribendum Pactumeium. nam & alibi scribitur hoc nomen. ut in lege XXI. Dig. De statuliberis: & in lapide Campano: PACTVMEI E. CAMPANÆ. Pactumeius, ut partumeius apud Horatium.

4 Consobrinam patris sui Faustina Anniam.] Galenus De præcognitionibus, *τοῦ πατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος* Faustina Anniam. *ἡ δὲ τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος* Faustina Anniam.

5 Cum sumptus ejus vires Romani imperii sustineri non possent.] Scribendum sustinere. ita autem regius & Puteanus non injuriis. vide superius, ubi simile dictum.

6 Senatu semet ridente.] Ita regius & Puteani. vulgo tradente. perperam paullo post: senatus hoc libenter accepit, per irrisum, quantum intelligitur.

GRVTERVS.

3 Pactuleium Magnum.] Non ab hac scriptura Pal. verius tamen patrum, Pactumeium.

5 Cum sumptus ejus, vires Romani imperii sustinere non possent.] Sic etiam Pal. noster; nisi quod perperam habet vires pro vices.

6 Senatu semet ridente.] Pal. adderet vulgato, tradente: & habet lectio utraque quo se tueatur.

1 Not

matris consulem designasset, appellatus est *Pius*; quum occidisset Perennem, appellatus est *Felix*. inter plurimas cædes multorum civium, quasi quidam novus Sylla, idem Commodus, ille Pius, ille Felix, finxisse etiam quandam contra se conjurationem dicitur ut multos occideret. ¹ Nec alia ulla fuit defectio præter Alexandri, ² qui postea se & suos interemit, & fororis Lucillæ. ³ Appellatus est Commodus etiam *Britannicus* ab adulatoribus, ⁴ quum Britanni etiam imperatorem contra eum deligere voluerint. ⁵ Appellatus est etiam *Romanus Hercules*, quod feras Lanuvii in amphitheatro occidisset. Erat enim hæc illi consuetudo, ⁶ ut domi bestias interficeret. Fuit præterea ea dementia, ⁷ ut urbem Romam, *coloniam Commodianam* vocari voluerit: qui furor dicitur ei ⁸ inter delinimenta Marciae

CASAUBONUS.

¹ Nec ulla defectio fuit præter Alexandri.] Quis iste sine dubio Julius ille est Alexander Emesenus, de quo est apud Dionem unum. sed de illius defectione, nihil apud nobilissimum historicum.

² Qui postea se & suos interemit.] Suos, id est, puerum delicatum. digna lectu historia apud Dionem.

³ Appellatus est Commodus etiam Britannicus ab adulatoribus.] Quare ab adulatoribus? nam verè potuit: cum per legatos ipsius magnum bellum in Britannia constet esse confectum. Britannicus autem sæpe dicitur in nummis & saxis.

⁴ Cum Britanni etiam imperatorem contra eum deligere voluerint.] Itane Britanni imperatorem Romanis dare cogitant? quo jure? quo exemplo? quibus viribus? attriti pridem à Romanis, & continuo muro procul summoti. sed illustrent hunc locum quæ infra scribuntur: Parthiæ quoque compositæ: in Britannia, in Germania & in Dacia imperium ejus recusantibus provincialibus. tale quid narrat & Xiphi-

linus è Dione. hæc est illa seditio quam compescuisse in Britannia tantis cum periculis suis dicitur Pertinax. lege vitam illius.

⁵ Appellatus est etiam Romanus Hercules.] Cum ad senatum scriberet, inquit Dio, cum alios titulos usurpabat, tum istum, *Ρωμαϊκὸν Ἡρώκαλῆς*. peccant qui inter has voculas distinctionem statuunt in Dionis codicibus.

⁶ Ut domi bestias interficeret.] Ille vero & publice. Dio, *ἡ δὲ πολλὰ τῶν οἰκῶν ἀπὸ φαγῶν, πολλὰ δὲ καὶ ἐν ταῖς δαμασίῃς*.

⁷ Ut urbem Romam coloniam Commodianam vocari voluerit.] Dio tantum *Κομμοδιανὴν*. addit vero & castra Commodiana, & diem quo decretum ea de re factum fuisset in senatu Commodium.

⁸ Inter delinimenta Marciae.] Hæc illa famosissima ejus concubina, cæde ipsius notissima. Dioni dicitur *Μαρκία ἢ Ἐκκαδράτης παιδική*. delinimenta sunt *φίλτρος*.

tia injectus. ¹ Voluit etiam in circo quadrigas agitare
² Dalmaticus in publico processit, ³ atque ita signum
⁴ quadrigis emittendis dedit. Et eo quidem tempore
 quo ad senatum retulit de Commodiana facienda Ro-
 ma, non solum senatus hoc libenter accepit per irrisio-
 nem (quantum intelligitur) sed etiam ⁵ seipsum Com-
 modianum vocavit, Commodum Herculem &
 9 deum appellans. Simulavit se & in Africam iturum ut
 sumptum itinerarium exigeret: & exegit, eumque in
 convivia & aleam convertit. ⁶ Motilenum præf. præ-
 7 per ficus veneno interemit. ⁸ Accepit statuas in Hercu-
 lis habitu, eique immolatum est ut deo. ⁹ Multos præter
 ea paraverat interimere, ¹⁰ quod per parvulum quen-
 dam proditum est, qui ¹¹ tabulam ¹² e cubiculo eiecit, in

¹ Voluit etiam in circo quadrigas agi-
 tare.] Non fecit tamen. vide supra &
 Dionem.

² Dalmaticus in publico processit.] In
 auctione rerum Commodi, jussu Per-
 tinacis celebrata, reperta sunt, au-
 ctore Capitolino, lacerna & chirodo: &
 Dalmaticum. Dalmaticum autem
 prodire in publicum, dedecori sum-
 mo fuisse declarat alter locus Lam-
 pridii in vita Heliogabali, quem vide-
 de Dalmaticis, & varia ejus vocis ac-
 ceptione non hic locus est dicendi. &
 sciunt qui vel degustarunt veteris ec-
 clesiæ historias, vestem illam, quæ
 olim fuerat mollium & delicatiorum,
 postea gravissimorum sanctissimo-
 rumque episcoporum fuisse gesta-
 men: sed & forma mutata & materia.
 verum hæc alibi accurate. In publico
 procedere, pro in publicum, recentior
 est Latinitas. sic & apud Græcos pas-
 sim illi duo casus confunduntur.

³ Atque ita signum quadrigis emitten-
 dis daret.] Scribo, mittendus. sic mittere
 quadrigas vel mappam, sæpe apud Li-
 vium, & alios. Id munus fuit olim
 summi magistratus; dictatoris, vel
 consulis, aut prætoris. Etiam sub im-
 peratoribus mansit jus illud penes
 magistratus: sed quod sæpe impera-

tores infringere, ut hic, & apud
 Sueton. Nerone, cap. xxii.

⁵ Seipsum Commodianum vocavit.]
 Γερμανία Κομμοδιανή apud Dionem
 in epistola Commodi.

⁶ Motilenum præf. præf.] Reg. Mo-
 tilenum. Malim filiceat, M. Attili-
 num. vel Attilicinum. quæ scimus esse
 nomina Romana.

⁷ Per ficus veneno interemit.] Διὰ
 σύκων φαρμάκῳ ἀνέβη.

⁸ Accepit statuas in Herculis habitu.]
 Καὶ ἀνδρῶν ἐς αὐτῆς πειρωμένων οἱ
 Ἡρακλεῖ & ἑμὲ ἐποίησαν. Dio.

⁹ Multos præterea paraverat interimere.]
 Ista non erant loci hujus.

¹⁰ Quod per parvulum quendam prodi-
 tum est.] Per Philocommodum par-
 vulum minutum, de quo Herodia-
 nus multa; & de tabula occidendo-
 rum.

¹¹ Tabulam e cubiculo eiecit.] Pro-
 abstulit vel extulit. quod verbum, ut
 puro, fugiens, tanquam funem
 proprium, in istud incidit minus ap-
 tum.

GRVTERVS.

⁴ Quadrigas emittendis.] Haud al-
 ter quoque Pal.

¹² E cubiculo eiecit.] Per fenestram
 forte

qua occidendorum erant nomina scripta. ¹ Sacra Ifidis coluit, ut & caput raderet & Anubin portaret. ² Bellonæ fervientes verè exsecare brachium, præcepit studio crudelitatis. ³ Ifiacos verò pineis usque ad perniciem pectus tundere cogebat. ⁴ Quum Anubin portaret,

forte in locum inferiorem, nisi aliter doceremur ab Herodiano. potuit ramen alium auctorem secutus esse Lampridius.

CASAVBONUS.

¹ Sacra Ifidis coluit, ut & caput raderet, & Anubin portaret. [Spartianus in Caracallo: Sacra Ifidis Antoninus Commodus ita celebravit, ut & Anubin portaret & pausâ sederet. sed postrema verba menda vix carent, ut ibi sumus dicturi cum Deo. Ifiaci autem caput radebant, communi serè omnium sacerdotum Aegyptiorum more, ut scribit Artemidorus libro primo, cap. xxxiii. Hieronymus commentario libro in Ezechielem xliii. Perspicue demonstratur, easque capitibus sicut sacerdotibus cultoresque Ifidis ac Serapis nos esse non debere. Etiam supercilia rasiabant. Ambrosius epistola ad Sabinum: Ipsi capita & supercilia sua radunt, si quando Ifidis inscipiunt sacra. Synesius, Encomio calvitiei: ἡδὴ δὲ ἐξω κεντρώσαι καὶ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ θεραπεύειν τῶν τοῦ θεοῦ ἐπιτολὰς ἐξιδίαν ἀνεχόμενοι τριζών. καὶ ἡσυχίαν ἰδίῳ γυμνασίῳ σφοδρῶς πεινῶν ἀπὸ τῶν ἀντιπάλων. Caussani cur Ifiaci caput raderent, pete de Plutarcho in De Iside & Osiride. Ibidem habes quis iste Anubis, sive Hermianubis, & quomodo ad Ifiaci sacra cultus illius pertinuerit. de eodem habes apud Apuleium, Virgiliū interpretes, atque alios. Anubin autem portare, est simulacrum illius humeris impositum per urbem circumferre. mos hic genticus plane ridiculus fuit, & stultus. Isaias capite xlvii. ἐποίησε χρονοπλοῖα, καὶ κούφαντες ἀποσκύψαν αὐτοῖς αἰσθύν

αὐτὴ ἐπὶ τῷ ὄμῳ, καὶ πορδύον. quem eximium locum, de sacris Aegyptiorum interpretatur Hieronymus. Procopius in eum locum magis generaliter: φασὶν ὡς ἐν ταῖς ἑορταῖς πομπαῖς ἐκπορεύοντες ἱερεῖς τὰ ἀγάλματα φέροντες ἐπὶ ὤμων ταῖς παλαιαῖς ἀχθοφορῆντις διαρχόντο.

² Bellonæ fervientes verè exsecare brachium præcepit st. Bellonarii fanatici missione sanguinis sui deam placabant, nono Kal. Aprilis: qui dicebatur dies sanguinis, ut indicat Trebellius Pollio in Claudio, Meminere Seneca, Tertullianus, Lactantius, alii numero multi. Sed observa vocem Lampridii, verè. nam ex illa discimus, plerumque ficta & simulata fuisse tantum vulnera Bellonario- rum.

³ Ifiacos pineis usque ad perniciem pectus tundere cogebat. [Lactantius libro primo, Sacerdotes Ifidis deglabrato corpore pectora sua tundunt, lamentando sicut ipsa cum filium perdidit, fecerat. Strobilis autem in se tundendo utebatur, ad maiorem asperitatem, ut pugiles cestis suis. Adde quod πινυδὶς ad omnia tristitia & feralia apta: ut pinus ipsa ἀκχιδίας ὀφθαλμοῦ, ait Artemidorus.]

⁴ Cum Anubin portaret, capita Ifiacorum graviter obtundebat. [Simulacrum.] Cum simulacrum Anubis plures simul bajularent, ceteros bajulos præcedebat Commodus: sed ibat ante simulacrum, & qui illud gestabant Ifiacorum sacerdotum agmen. Commodus igitur per lasciviam sese incurvans, facile efficiebat, ut simulacri, quod humeris gestabat, os in proximi cuiusque caput incidere-

I i non

taret, capita Isiacorum graviter obtundebat ore simu-
laci. Clava non solum leones in veste muliebri &
pelle leonina, sed etiam multos homines afflixit. Debi-
les pedibus, & eos qui ambulare non possent, in gigan-
tum modum formavit, ita ut à genibus de pannis &
linteis quasi dracones digererentur, eosdemque sagit-
tis confecit. ¹ Sacra Mithriaca homicidio vero polluit,
⁴ quum illic aliquid ad speciem timoris vel dici vel fin-

non poterat hoc fieri sine læsione eo-
rum qui istum illum excipiebant.
nam & capite nudo erant: & os A-
nubis in rostri canini similitudinem,
ut notum est, effigiatum, inferendo
vulneri aptissimum. Interdum &
personam caninam assumebant Isia-
ci: cum quidem tanto fuit facilius
Commodo obtusionibus capita
præcedentium lacerare. Appianus li-
bro quarto bellorum civilium,
Οὐλοῦσι δ' ἀγρονομῶν ἀρετὰς φησὶ,
καὶ φίλον ὄργισσιν τ' ἰσθμῶν ἔχων,
ἤτις τε πῶς τοῦ λῶν, καὶ τὰς ὁδοὺς ἐνέδου-
ταις ποδῶν, καὶ πῶς ἐκ τῶν κερ-
ατῶν ἐπέδεται, καὶ δὲ λῶν ὅπως ὄργισ-
σιν ὡς τὸ χημῶν εἰς Πομπήϊον.
Tertullianus de Isidis orgiasta,

Nunc quoque cum sistro faciem portare
caninam.

¹ In gigantum modum formavit, ita ut
à genibus de pannis & linteis quasi dra-
cones digererentur. Quia dicitur Her-
cules cum monstribus & gigantibus pu-
gnasse & vicisse, voluit & novus hic
Hercules Romanus gigantes occide-
re. Vix credi possit tantus furor, nisi
narraret qui præsens vidit omnia
Dio. eum lege. Gigantes poëta fin-
gunt δρακόντιοι. Ovidius in Fa-
stis,

Mille manus dedit illis, & pro cruri-
bus angues.

SALMASIUS.

¹ In gigantum modum formavit, ita ut
à genibus. Pro à genibus perperam in
Palatino, agentibus. & ut sit, καὶ ὡς κα-
ταῖς ἰσθμῶν, qui veteri editioni cuden-

da præfuit, legens ab agentibus. à ge-
nibus autem verum est. Dio: δρακόντι-
ον τὴν αὐτὴν εἶδη αὐτὴν τὴν αὐτὴν
αὐτὴν αὐτὴν. idem Palatinus, ἀγ-
gentibus, legit, non digererentur, vet. ed.
degerentur, mendose: ita tamen ut
appareat in exemplari quod illi edi-
tioni præfuit, fuisse degerentur.

CASAUBONUS.

² Sagittis confecit. Dio, alia, clava:
quod fuit alterum Herculis peti-
men.

³ Sacra Mithriaca homicidium pol-
luit. Olim Mithriaca sacra non li-
ne humana victima peragebantur,
sed defuit mos in orbe Romano. In-
ge lata ab Hadriano qua omnes pec-
tus ἀνθρώπων θύσαι sunt vitæ. nar-
rat Porphyrius libro secundo De as-
tinentia ab esu animalium, ex Pal-
lante qui de Mithra mysteriis accu-
ratissime scripserat.

⁴ Cum illic aliquid ad speciem timoris
vel dici vel fingi soleat. Tertullianus
De corona militis extremo libro:
Erubescite, Romani commilitones ejus, qui
non ab ipso judicantur sed ab aliquo Mithra
militis: qui cum incitatur in spelæa, in ce-
steris verè tenebrarum, caranum insep-
tulo gladio sibi oblatum, quasi mimum mar-
tyrii, dehinc capiti suo accommodatum, nec
obvia manu capite depellere, & in
humerum se fortè transferre, dicitur Mi-
thram esse coronam suam. Præter hunc
martyrii mimum quem describit
Tertullianus, erant in Mithriacis sa-
cris & alia ad terrorem comparata.
nam quo animi robore misellis qui
initia-

initiantur opus fuit, cum in speluncam atram deducti, nihil nisi leones, hyanas & corvos cererent? Ut enim in Isthacis caninam personam assumebant; sic in istis viri leones se fingeant; mulieres, hyanas; ministri factorum, corvos; ipsi qui ad sacra admittebantur, modo in leones, modo in alias feras, effingebantur. Quare quod in Cereris sacris dicebant *τὰ μυστήρια τῶν θηλαμωδῶν*, Spartianus in Hadriano, Eleusinia sacra suscipere, in mysteriis Mithrae dixerunt *τὰ λεοντικά τῶν θηλαμωδῶν*. Porphyrius Περὶ ἀποχῆς libro quarto: *ἐν τοῖς ἑξ Μίθρα μυστηρίοις τὸν κρινόμενον ἡμῶν τὴν πρὸς τὴν αἰνιτικότητα, διὰ τῶν ζώων ἡμᾶς μνηστῆρ ἐκβάλλειν. ὡς τὰς μὲν μετέχοντες τῶν αὐτῶν ὀρεγμάτων μέγας, λέοντες καλεῖν. τὰς δὲ γυναικας, υἰάνας. τὰς δὲ ὑποκείμενους, κότεκας. ἐπὶ τε τῶν πατέρων· ἀπὸ γὰρ τῶν ἰέρων καὶ τοῦ πατρὸς (ὡς τὸν πατέρα)· ὁ δὲ τὰ λεοντικά τῶν θηλαμωδῶν ἀπὸ τῶν πατέρων τῶν ζώων μερῶν.*

SALMASIUS.

4 Cum illic aliquid ad speciem timoris vel dici vel fingi soleat.] Pro, & dici & fingi soleat. recte autem dixit aliquid in sacris Mithriacis ad speciem timoris fingi. non enim omnia sic fingebantur ad pavorem fictum & ridiculum, sed quaedam etiam fiebant veri timoris & periculi plena: ut erant *θηλαμωδῶν* quibus tentabantur prius, qui sacris illis initiari habebant. de quibus Nonnus in secundam Nazianzenem steleuticam, cujus verba non erit alienum heic adponere: *Τὸν Μίθραν νομίζουσι Πέρσων τ' ἡλίου εἶναι, καὶ τὴν αὐτῶν ἴσως πολλὰς ἴσως. καὶ περὶ τῶν πᾶσι εἰς αὐτὸν τελεταῖς. καὶ οἱ δὲ διὸ τῶν περὶ τῶν Μίθρα τελεταῖς, εἰ μὴ διὰ πᾶσιν ἡμετέροις παρελθεῖν, καὶ οἱ δὲ εἰς αὐτὸν ἀπαιτῆται καὶ ὅσοι. λέγουσι δὲ ὅτι ὁ γὰρ κρινόμενος ἡμῶν καλεῖται, ὡς καὶ βαθμὸν δὲ τὴν τελετὴν σὺν μὲν παρελθεῖν. οἷον τῶν*

*τὸν ἀνέκτατον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὑδὸν πολὺ. εἴτε εἰς πῦρ ἐμβαλεῖν εἰσὶν. εἴτε ἐν ἰσθμῷ διατηρήσονται καὶ ἀσπῆσαι καὶ ἀλλὰ πρὸς ἄλλους ἢ ὡς ἐπὶ πορὶν τὰς ὁ γὰρ κρινόμενος καλεῖται παρ- ἑλθεῖν καὶ τότε λοιπὸν ἐμύεν αὐτὸν τὰ τελετάς, ἐκ τῆς ζήτη. quæ postrema verba indicant raros quosdam & paucos admodum omnia illa *θηλαμωδῶν* & tentamentorum genera pervasisse absque vitæ periculo. multiplicia autem videntur illa Mithriaca sacra fuisse. nec Leontica tantum sacra suscipere dicebantur, qui illis initiabantur, ut Eleusinia sacra suscipere in mysteriis Cereris & Proserpinae. sed & Coracica quædam erant sacra ab eo quod *ὑποκείμενους κότεκας* vocabant; & eorum coraciorum mentio apud D. Ambrosium & veteres inscriptiones. sic & *υἰάνας*, quod mulieres hyanas appellabant, ut viros Leones. Leonticorum quoque mentio in veteribus inscriptionibus: *Leontica accipere*. Patrica quoque accipiebantur in illis Mithriacis sacris. nam *ἰεροφάντες* suos patres appellabant, unde *patrica*. D. Hieronymus ad Latam: ante paucos annos propinquus vester Græcus, nobilitatem patrii nominis, quam præfecturam gereret urbanam, nonne specum Mithrae & cuncta portentuosissima simulacra quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Perses, Helios, Bromius, Pater initiantur, subvertit, frigit, exussit? ita autem distinguendum apud Hieronymum: nam male vulgo, *Bromius pater*. Pater igitur in illis sacris Hierophanta: Eunapius: *ἡμῶν τε γὰρ ἐκ Θεσπιάων ἐγγύς πατρὸς ὃν τὸν Μίθρα καὶ περὶ τῶν. vir doctissimus vertit, pater & institutor. perperam, debuit enim: Pater cum esset Mithriacæ religionis. unde Patrica sacra. sic & Persica & Heliaca & Bromiaca, à Perses, Helios, & Bromios, de quibus nos alibi plura nondum observata in medium proferemus, totamque Mithriacorum sacrorum ceremonyam explicabimus.**

10 gi soleat. Etiam puer & gulosus & impudicus fuit. Adolefcens omne genus infamavit hominum quod erat secum, & ab omnibus est infamatus. irridentes se feris objiciebat. Eum etiam qui Tranquilli librum vitam Caligulae continentem legerat, feris objici iussit quia eundem diem natalis habuerat quem & Caligula. Si quis sanè se mori velle prædixisset, hunc invitum præcipitari jubebat. In jocis quoque perniciosus. nam eum quem vidisset albescentes inter nigros capillos quasi vermiculos habere, sturno apposito, qui se vermes sectari crederet, capite suppuratum reddebat obtusione. Pinguem hominem medio ventre dissecuit, ut ejus intestina subito funderentur. ¹ Monopodios & lu-

CASAUBONUS.

1 Si quis sanè se mori velle prædixisset.] Suspectum verbum, prædixisset. malim, præ dolore dixisset. aut simile quid.

2 Capite suppuratum reddebat. Obtusi oneris p.] Lege, c. f. reddebat obtusionibus. Pinguem ho. obtundere est *υγλάπιν*, quod semper Aristoteles usurpat de avibus quæ rostro nocent. unde picus Martius Græcis, *σπυρογλάπιν*. dicunt & *υγλάπιν*.

4 Monopodios & luscinos.] Scrib. Luscinos. hi quod lусci essent facti, illi quod *μονοπόδες*.

GRUTERUS.

1 Si quis sanè se mori velle prædixisset, &c.] Vel execratus sæculi sui calamitatem morbumve aliquem incurabilem; vel etiam quod per adulationem præ se ferret, velle vitam impendere Imperatori. sic sanè legimus de Caligula apud Suetonium cap. 27. Votum exegit ab eo, qui pro salute gladiatoriam operam præstaret: spectavitque ferro dimicantem: nec dimisit nisi victorem, & post multas preces. Alterum, qui se perituum eâ de causâ vocaverat, cunctantem pueris tradidit verbentum, insulatumque, qui vitæ repescerent

per vicos agerent, quoad præcipitum ex agere.

3 Suppuratum reddebat. Obtusi oneris pinguem hominem, &c.] Probolætionem Casauboni, reddebat obtusione pinguem hominem, &c. nihil tamen diverit à vulgatâ scripturâ Pal.

SALMASIUS.

1 Si quis sanè se mori velle prædixisset.] De nihilo suspectum habet verbum prædixisset eruditissimi viri prædicere enim heic non est variantium verbum, qui futura prædicunt, sed hominum qui quod futurum est aut facere in animo habent ad prædicunt, apud Terentium: *ne illi dicas non prædictum*. sic Ulpianus: *si prædixerit ut unusquisque electorum sua suas servet, neque damnum se præstaturum, & consenserit prædictioni*.

2 Capite suppuratum reddebat. Obtusi oneris pinguem hominem.] Lege & distingue; sturno apposito qui se vermes sectari crederet, capite suppuratum reddebat obtusione. Pinguem hominem medio ventre dissecuit. obtusione, *τῇ υγλάπιν*, & obtundendo. atque ita edi curavimus.

4 Monopodios & luscinos.] Lege Monopodios. *Μονοπόδιοι* sunt *Μονοπόδες*, nam *πόδις* dixere forma

* & luscinius, eos quibus aut singulos tulisset oculos aut singulos pedes fregisset, appellabat. Multos præterea passim extinxit: alios quia barbarico habitu occurrerant; alios quia nobiles & speciosi erant. ² Habuit in deliciis homines appellatos nominibus verendorum utriusque sexus, ³ quos libentiùs ⁴ suis oculis appli-

ὑποκατακλινῶν τὴν πῶδα, unde & Monopodia mensæ quæ uno tantum pede nitebantur. Monopodios autem vocando, quibus singulos pedes fregisset Commodus, per jocum adludere ad gentis illius appellationem quibus à natura singuli tantum pedes. atque inde Μονόποδες, & Μονόκαλοι dicebantur. quam vocem tribus optimis authoribus olim restitutum. Gellius cap. iv. lib. ix. homines qui monomeri appellantur singulis cruribus saltuati currentes. viri doctissimi admonent in veteribus scidis scriptum restare, qui monocoli appellantur. quod ipsi mutant in monoscili. sic plerique omnes facimus, dum corrigimus, corripimus. nam monocoli rectum est, & ita dicti quod unum tantum crus haberent, quod Græcis κῶλον. dicuntur enim & monocoli Solino, quem auctorem nos aliquando in vitam restituimus si Deus faverit: ubi hodie perperam publicatum est, monoscili: cap. lv. legimus monocolos quoque ibi nasci singulis cruribus & singulari pernicitate. veteres editiones omnes servant monoculos. ex quo nobis facile fuit facere, monocolos. hoc est μονοκῶλος. nec dubitamus ita quoque reponendum apud Plinium. nesciunt enim Græce, qui monoscilos eos dictos censent, qui dicendi essent μονοσκελῆς, ut τρισκελῆς. unde τρισκελῆς genus vasis, quod Isidorus trisciles appellat. Μονόκαλοι igitur quod unicum κῶλον habent. sic τετρακαλοι, & περικαλοι. Hesychius: τετρακαλὸν πτερόπτερος. ita Empusam ὀνόκαλον appellant poëta Græci, quod alterum ex cruribus asininum habe-

ret. Μονόκαλοι igitur & Μονόποδοι vel Μονόποδες idem sunt. nec mihi dubium est eo respexisse per jocum, cum illis appellationibus luderet in rebus tristissimi exempli, favissimus imperator.

1 Et Luscinius quibus singulos tulisset oculos. Quos luscios fecisset jocose appellabat Commodus Luscinius. Luscini autem sunt Lusciniæ, nam Luscinius & Lusciniæ dicebatur: ut simius, & simia: Turdus & Turda: Merulus & Merula: Glossæ: Luscinius, ἀνδρῶν. nec mutandum, sic enim Luscinius & Luscinius dicebatur, ut simus & simius. Simus enim legitur in lemmate epigrammatis apud Martialem in vetustissimo libro Bibliotheca P. Puteani. ita in veteribus Glossis: vocissimus, ἡχώ. disjunge: vocis simus, ἡχώ. eleganter vocis simum, hoc est simium vocat Echo. Luscinius quoque apud Phædrum in jocus:

Pareo ad Junonem venit indigne ferens
Canus Luscini sibi quod non tribuerit.

CASAUVONVS.

2 Habuit in deliciis homines appellatos nominibus verendorum utriusque sexus. Capitulinus de Pertinace instrumentum omne aula Commodianæ vendente: Scurras turpissimorum nominum dedecora perferentes, præscripsit ac vendidit. rem eandem pluribus narrat Dio, quem lege in vita Pertinacis.

3 Quos libentiùs suis oculis applicabat. Scribi malim, osculis. sic oscula applicare dixit Ovidius:

Osculaque applicuit posito suprema se-
retro.

Sed & oculis applicare probum ac Latini-
num

applicabat. ¹ Habuit & hominem pene prominente ultra modum animalium, ² quem Onon appellabat, sibi charissimum, quem & ditavit & ³ sacerdotio Herculis rustici præposuit. Dicitur sæpe ⁴ pretiosissimis cibis humana stercorea miscuisse, ⁵ nec abstinuisse gustu,

num est. Suetonius in Octavio oculis subicere.

SALMASIUS.

3 Quos libentius oculis suis applicabat.] Manifesto scribendum, osculis suis applicabat. applicare osculis, est osculari. sic in pervigilio Veneris, oculis scriptum erat pro osculis:

Deque genimis, deque flammis, deque amoris osculis.

GRUTERUS.

4 Suis oculis applicabat.] Sic quoque Pal. noster, nec malè.

CASAUBONUS.

1 Habuit & hominem pene prominente, ultra modum animalium.] Idem alibi de Heliogabalo: ad honores reliquos promeruit, commendatos sibi pudibulum enormitate membrorum.

2 Quem Onon appellabat.] Ezechiel Dei propheta, capite xxiii. *Ὁν πῶς ἡμέτερος ἔνεστητος οὐκ ἐπὶ ὀνόματι οὐκ ἔστιν ἡμετέρος, καὶ ἐπὶ τοῖς ἑσπέραις καὶ ἡμέτερος οὐκ ἔστιν ἡμετέρος, καὶ ἐπὶ τοῖς ἡμέτεροις οὐκ ἔστιν ἡμετέρος, καὶ ἐπὶ τοῖς ἡμέτεροις οὐκ ἔστιν ἡμετέρος.* Hieronymus in illum locum: Insanivit quondam in concubitu Ægyptiorum, quorum carnes sunt ad similitudinem asinorum: & tam largus seminum fluxus, sive verenda tam grandia, ut equorum superent deformitatem. Juvenalis,

— atque alium bipedem sibi querit asellum.

sic apud alios, quos prætermitto. Atque ex istis adducimur in suspicionem, illum impurum famæ detestandæ hominem, cuius in Marco meminit Capitolinus, non Veterasium, ut vulgò ibi scriptum, fuisse appellatum, sed Veretrasium.

3 Sacerdotio Herculis Rustici præposuit.] Hicne est qui in descriptione Urbis, dicitur Victori Hercules Silvanus? an Hercules rusticus dicitur, qui rure dedicatus à Commodus fuisset?

4 Pretiosissimis cibis humana stercorea miscuisse.] Ex principio libri nostri Περὶ τῆς αἰσθητικῆς φαρμακίας τῶν νοσησάντων Galeni discimus, veteres quoddam medicos etiam istis in sanandis oris vulneribus esse usos, ut & ceteris humani corporis partibus.

GRUTERUS.

5 Nec abstinuisse gustu.] Non displicet quod in Pal. gustum.

SALMASIUS.

3 Sacerdotio Herculis Rustici præposuit.] Male dubitant, quibus in dubium vocatur, an hic Hercules rusticus sit idem cum Hercule Silvano, cuius meminit Victor in descriptione urbis. Nam de Hercule Rustico quem rure dedicaverit Commodus, accipere prorsus αἰσθητικὸς est. Rusticus autem & Agrestis, & Silvanus σιτανικός sunt. unde & silvanica & agrestia animalia eadem sunt. ut Hercules Silvanus, sic & Mars Silvanus dicebatur. Hercules & Silvanus sæpius conjunguntur in antiquis inscriptionibus. ut HERCVLI ET SILVANO. SILVANO ET HERCVLI. multi etiam Silvani domestici, agrestes, dendrophori, de quibus nos alibi. Hercules ille Rusticus is est qui cum Silvano iungebatur, quem & Silvanum etiam Herculem dicebant.

5 Nec abstinuisse gustu.] Melius & elegantius in Palarino: nec abstinuisse gustum. abstinere gustum, ut meminerit.

¹ aliis (ut putabat) irrifis. ² Duos gibbos retortos in lance argentea sibi sinapi perfusos exhibuit, eosdemque statim promovit ac ditavit. Præf. præf. suum Julianum, ³ togatum, præfente officio suo in piscinam detrufit: quem saltare etiam nudum ante concubinas suas iussit ⁴ quatientem cymbala, deformato vultu. ⁵ Genera leguminum coctorum ad convivium propter luxu-

finere, apud Comicum, & abstinere oculos, & sexcenta huiusmodi. nihil enim usitatus hac forma.

CASAU BONUS.

¹ Aliis, ut putabat, irrifis.] Homo furiosus putabat magnum facere, cum suos convivas ab esu ciborum quibus ipse delectaretur, hac spurcitie averteret. Non dissimile luronis cujusdam *παρρηγυς* Athenæo narratur.

² Duos gibbos.] Scripti ineptè, gibbos.

³ Togatum, præfente officio suo, in p.] Suo, nempe Juliani.

⁴ Quatientem cymbala.] Cymbala & tympana mollioribus saltationibus adhiberi solita notum est, vel ex Plinio, epistola xiv. libri secundi.

⁵ Genera leguminum coctorum ad convivium propter luxuriæ continuationem, raro vocavit.] Quid ergo? legumina adhibuit mensæ non cocta? ridiculum. quemadmodum & illud penitus falsum, leguminibus luxuriæ sive rerum Veneris continuationem impediri. Hæ tantæ absurditates hoc evincunt primò, deesse negationem: deinde illam vocem coctorum, mendæ arguunt. Lego verò, Genera leguminum cuncta suum ad convivium p. l. continuationem non raro vocavit. Naturæ rerum adeò imperitus nemo, quin sciat legumina pleraque inflare, & proinde Veneri conducere. est notum & pueris vetus proverbium, A fabis abstine. Medici autem non fabam solum stimulandæ libidini præscribunt; sed & alia pleraque legumina, ut cicer, pisa, phaselum, ochros, dolichos, & id genus.

GRUTERUS.

⁵ Genera leguminum coctorum ad convivium, &c.] Sic etiam codex Pal. forsan omnia se bene habuerint, rescripto, continuationem vocavit.

SALMASIUS.

² Duos gibbos retortos.] Palatinus: Duos gibbos retorridos. hanc vocem multis locis apud hos auctores restitimus, nunc in sua & propria, nunc in aliena & tralatitia significatione positam. sic homo retorridus cultus infra, & retorridæ mentes Gallorum, quæ suis locis explicabimus. retorridus sic plane dicitur ut torridus. retorridum in arboribus rei rusticæ auctores dicunt, ut retorridos ramos, qui non grandescunt, sed in nodos contrahuntur, scabritiemque corticis & squallorem præ se ferunt. retorridum, de arboribus vulgo dicimus, *rabougri*. Gibbi vero retorridi sunt sicci, aridi, & macilenti, & cutis contracta squalida & aspera, striataque, qualem habent senes & vetulæ. inde per metaphoram retorridi homines, exercitati & qui in negotiis multis versati sunt. quales tribacos & tribones Græci vocant. aliquando sic appellantur *ἀρτεῖς*, & qui non facile flectuntur à proposito. metaphora ducta à siccis & retorridis lignis, quæ frangi citius rumpique possunt, quam flecti aut curvari.

⁵ Genera leguminum coctorum ad convivium propter luxuriæ continuationem raro vocavit.] Quale hoc loquendi genus, vocare ad convivium genera leguminum coctorum? potius dixisset: coctale legumina raro in convivio exhibuit. sed &

li 4

rem

luxuriæ continuationem raro vocavit. ¹ Lavabat per diem septies atque octies, ² & in ipsis balneis edebat. ³ Deorum templa polluit stupris & humano sanguine. ⁴ Imitatus est & medicum, ⁵ ut sanguinem hominibus

rem ipsam si consideres, haud tibi concefferint medicorum filii ut legumina libidinis continuationi parum faveant. immo contra unice eam adjuvant. paucis mutatis reponere non dubitem: genere leguminum cunctorum propter luxuriæ continuationem raro vacavit: qua lectione veriorum noli quætere, non enim reperies. vocavit pro vacavit, positum temere, reliquis etiam corrupendis ansam præbuit. quod dicit, hoc est. Commodum propter libidinis continuationem raro vacasse cunctorum leguminum genere. exhiberi igitur sibi fere semper jubebat, legumina omne genus, iisque raro caruit ejus convivium. vacare aliqua re, pro carere, si demonstrare coner Latinum esse, merito me irrideant vel Latinæ linguæ tirunculi. quare hac opera superfedere melius. non dissimulabo tamen aliter hujus loci sententiæ cautum voluisse præfatum editorem Mediolanensis editionis, apud quem ita excusum repperi: genera leguminum cunctorum ad convivium propter luxuriæ continuationem revocavit. quam tamen conjecturæ nostræ non præferent, nisi qui vero falsum præferre volent. adde quod nostra lectio pressissime insistit vestigiis veteris scripturæ.

CASAUBONUS.

¹ Lavabat per diem septies atque octies.] Diem intellige æstivum. in vita Gordiani: quater & quinque in die lavabat æstate; in hieme bis. Trebellius in Gallieno: lavit ad diem septimo æstate vel sexto; hieme secundo vel tertio.

² Et in ipsis balneis edebat.] More delicatiorum. ideo in balneis frequentes libarii, botularii, crustularii, & omnes popinarum institores, ut scribit Seneca, ep. LVII. postea cœpere

& viri graves in balneis etiam cenare. Spartianus in Antonino Getto: trinusque ordinis viri & in balneo cenant, & in publico percussiebantur. ubi tam scripserat fortasse Spartianus, & in balneo, & cenantes.

³ Deorum templa polluit stupris.] Venerem in templis deorum exerceat, barbaræ gentes susque deque habuerunt: magis politæ piaculum duxerunt. Herodotus libro secundo, οἱ ἄλλοι θεῶν πάντες ἀνθρώποις ἁγία Αἰγυπτίων καὶ Ἑλλήνων μίσηται καὶ ἱεροί.

SALMASIUS.

³ Deorum templa polluit stupris & sanguine.] Palatinus & ed. Mel. Deorum templa polluit stupris & sanguine. Polluit pro polluit. sic honoratissimè, apud Solinum pro honoratissimè. & provocatus est rex, Floro, pro provocatus ita illusum esse, pro illussimè, Tacito, Annal. lib. XIII. in optimis libris: illusum esse pueritiæ Britannici Nervæ. & lib. XV. subiectus est, pro subrexit: naves quæ frumentum Tiberi subrepta essent. hoc est, subrexisse, hodie subrexisse legitur, cum omnes scripti illud præferant, apud Valerium Maximum, habitum pro habuisse, lib. V. æque mitis avimus Pyrrhi Regis. audiam quosdam in convivio Tarentinorum parum honoratum de se sermonem habitum: eccelsior qui ei interfuerunt percontabatur. ita libri illo loci scribunt. vulgo interferunt, apud quosdam, quosdam habitum, pro quosdam habuisse: ut heic polluit stupris & sanguine, pro polluit stupris & sanguine. plura exempla si quis desideret, ad Florum congestimus.

CASAUBONUS.

⁴ Imitatus est & medicum.] Chirurgum medicum agens, aliis autem, aliis

emitteret scalpris feralibus. ¹ Menfes quoque in honorem

aliis nati partem, aut aliud quid praecidere solitus. auctor Xiphilinus, de cuius verbis supra egimus.

SALMASIUS.

² Ut hominibus sanguinem emitteret scalpris feralibus.] Scalpra feralia : sic edicta feralia.

CASAUBONUS.

¹ Menfes quoque in honorem ejus.] Mensium omnium fuisse mutata nomina constat inter Dionem & Herodianum : sed quod hic addit, pleraque appellationes ad Herculem respexisse, refellit Dio, qui ipsas appellationes novas recenset solus & veteribus. sunt autem istae.

AMAZONIUS. AMAZONOC.
INVICTUS. ANIKHTOC.
FELIX. EYTYXHC.
PIUS. EYCEBHC.
LUCIUS. ΛΟΥΚΙΟC.
ÆLIUS. ΑΙΛΙΟC.
AVRELIUS. ΑΥΡΗΛΙΟC.
COMMODUS. ΚΟΜΜΟΔΟC.
AVGUSTUS. ΑΥΓΟΥCΤΟC.
HERCULEUS. ΗΡΑΚΛΕΙΟC.
ROMANUS. ΡΩΜΑΙΟC.
EXVPERATO-YΠΕΡΑΙΡΩΝ.
RIUS.

Ex istis duodecim nominibus, quatuor sunt tantum, quae possint ex Herodiano : ΗΡΑΚΛΕΙΟC, ΥΠΕΡΑΙΡΩΝ, AMAZONIOC, ANIKHTOC. reliqua omnia partim propria Commodio, partim omnibus imperatoribus solennia sunt. Quanam autem istarum appellationum novarum cuique veteri respondeat, antiquorum nullus est, qui nos certo doceat. Ex ea tamen serie quae in his nominibus servatur apud Dionem, conijcimus, primum Commodianorum mensium esse LVCIVM : reliquos eo ordine secutos, quem in

inscriptionibus epistolarum illae appellationes obtinebant. semper autem propria cuiusque principis nomina praecedebant : cuiusmodi sunt ista hic. LVCIVS. ÆLIVS. AVRELIVS. COMMODVS. quae ita iunctim ex Dione recensent Xiphilinus & Zonaras, in reliquorum etiam nominum ordine penitus sibi consentientes. Putamus igitur anni Commodiani primos quatuor menses illis nominibus dictos. Porro ejus anni caput videtur ille mensis esse factus, vel quo natus, vel quo Caesar est appellatus, vel ille potius quo Augustus.

SALMASIUS.

¹ Menfes quoque in honorem ejus pro Augusto Commodum.] Non parum dissentiant auctores in horum mensium nominibus à Commodio mutatis, constituendis : quis primo loco, quis deinde, quis postremo collocandus. Dionem ordine ipso, quo statui deberent, eos retulisse omnimodis censeo : quod ejus haec verba satis produnt : καὶ πρῶτον καὶ οἱ μετῴτες ἀπ' αὐτῶν πάντες ἐπεκλήθησαν, ὥστε καὶ ἐκείνην αὐτῶν ἔτις. Cui enim dubium potest esse, quin eos ordine enumeraverit, ut primo primus, postremo loco postremus sit positus? hac autem apud illum serie digesti leguntur :

Ἀμαζονίος,	Januarius.
Ἀνικητός,	Februarius.
Εὐτυχής,	Martius.
Εὐσεβής,	Aprilis.
Ἐλεός,	Majus.
Ἰλίου,	Iunius.
Ἀυρήλιος,	Julius.
Κομμοδός,	Augustus.
Αὐγύστης,	September.
Ἡρακλείδης,	October.
Ρωμαίος,	November.
Υπεραίρων,	December.

Quod vero conijciunt viri doctissimi,

li 5 Com-

rem ejus 'pro Augusto *Commodum*, 'pro Septembri

Her.

Commodianorum mensium primum fuisse *Lycium*, reliquos eo sequutos ordine, qui in inscriptionibus Epistolarum servari solitus, id nequaquam verum esse mihi persuadeo. Nam ex ea serie quam habet Dio non aliud licet colligere quam primo loco, qui primus fuerit, ab eo positum esse. Is autem est *Amazonius*, quem pro Januario appellavit: & sic deinceps ceteri, ut eos recensuimus & digessimus ex Dione. cujus *neglectus* veram esse nihil magis fidem fecerit, quam quod illi convenit cum actis. Nam secundum acta, Hercules est October: Augustus, September: & Commodus, Augustus: & Exuperatorius, December. initio enim hujus vitæ scribit Lampridius, *Et cum patre imperator appellatus est v. Cal. Decembres die*. Hic autem refertur ex actis, imperatorem appellatum v. Calendas exuperatorias: sic Kalendæ exuperatorie & Decembres sunt eadem. sed & idem ibi scribit Commodum indutum esse toga Nonarum Juliarum die. hic autem ex actis tradit profectum in Germaniam x. v. Kalendas Ælias. Ex quibus non vane augurari possumus, Ælium esse Junium. Profectus enim Commodus x. iv. Kalendas Junii, toga autem virili indutus est Nonarum Juliarum die: in limite enim tantum togam accepit. Capitulinus in Marco: *Filio Commodi arcesso ad limitem togam virilem dedit*. mensē igitur integrum & dies aliquot in itinere consumpsit Commodus priusquam ad limitem perveniret, ubi pater illi togam virilem dedit: & sic omnia mirifice conveniunt cum recensione mensium Commodianorum, & ordine quem habet Dio, quemque adeo solum esse certum, & indubitatum non falso mihi persuasi. Lampridium autem qui aliter & ordine alio recenset, errare puto, aut authores sequi

peccare docentes. Aurelius enim Victor, qui Septembrem Commodum esse appellatum de nomine Commodi scribit, manifesto fallitur: certo enim est certius Augustum mensē non Septembrem, dictum Commodum. quod perspicuum esse ostendunt acta.

CASAUBONUS.

1 *Pro Augusto Commodum.*] Statim sequitur ex Actis, iterum profectus in *Nonas Commodias*. Lapis Lanuvii,

IDUS. COMMODAS

ELIANO. COS.

Hic autem cum Dione convenit Lampridio: nam si Amazonium qui in laterculo Dionis primus est, Januarius interpretemur; Commodus Augustus erit.

GRUTERUS.

1 *Pro Augusto Commodum.*] Sequitur vulgatus codex Pal.

SALMASIUS.

2 *Pro Septembri Herculem.*] Dion non *Ἡρακλῆς*, sed *Ἡρακλῆς*, hic mensis appellatur; Herculem, non Hercules. in Lampridio tamen qui aliquid mutandum censebit, errabit. Hercules enim appellatus Commodus, & ex ea appellatione mensi nomen inditum, qui Hercules non Herculeus dici debuit. ut enim à Julio non Julianus mensis, sed Julius; & ab Augusto non Augustinus, sed Augustus: ita ab Hercule mensis Hercules non Herculeus. sed & Commodus mensis, non Commodianus, ut Lucius, Aurelius, & de Commodi nominibus. Commodus autem non Hercules sed Herculeus cognominatus.

CASAUBONUS.

2 *Pro Septembri Herculem.*] Non Herculem sed Herculeum vocat Dio. Sed in ejus laterculo inter Commodum mensē & Herculeum alius in-

Herculem, pro Octobri *Invictum*,¹ pro Novembri *Exuperatorium*, pro Decembri *Amazonium*, ex signo ipsius adulatores vocabant. *Amazonius* autem vocatus est ex amore concubinæ suæ Martiæ, ² quam pictam in Amazone diligebat : propter quam & ipse Amazonico habitu in harenam Romanam procedere voluit.

terjectus, qui veteri nomine, sed nova notione Augustus dictus : is autem est September, Commodus enim est Augustus. Hercules igitur erit October, non September. ita Dio : à quo stant & publica Acta, ex quibus describuntur paullo post hæc verba : *Nominatus inter Cæsares quarto Iduum Octobrium, quas Hercules postea nominavit.* Constat liquidò ex istis vulnus hic præteritione aliqua omnes codices accepisse : magna auctoris injuria ; cuius levitas excusari nequeat, si Actis quæ laudat ipse contraria scribat. Ita ergo locus concipiendus : pro *Augusto* *Commodum*, *Augustum* pro Septembri, *Herculem* pro Octobri, *Invictum* pro Novembri, *Exuperatorium* pro Decembri, *Amazonium* pro Januario. in omnibus codicibus etiam membranaceis, ommissa est primò vox *Augustum*. deinde, illa, pro *Januario*. quæ ex Dione restituenda sic esse non dubitamus. et si non per omnia Lampridio convenit cum scriptore Græco : nam Dioni *ΡΩΜΑΙΟΣ* est qui nostro *Invictus*. *ΑΝΙΚΗΤΟΣ* illi Februarius. *Commodus* September est *Victori*, *Eutropio*, *Eusebio*. *Suidæ* qui in disponendis *Commodianorum* mensium nominibus à *Xiphilino* discrepat & *Zonara*, nullam censeo habendam rationem.

SALMASIUS.

1 Pro Novembri *exuperatorium*.] Fal-litur. docuimus enim, Decembrem *exuperatorium* dictum fuisse. *exuperatorium* Dioni *ὑπεργέρων*, quo nomine appellari unice gaudebat *Commodus*, *ὡς ἐν πᾶσι τοῖς ἀνδράσι*

πάντες ἀνδράσι καὶ ὑπεργέρων. sed cur non *exuperatorium* potius quam *exuperatorium* dictus est : *exuperator* enim est *ὑπεργέρων*. & fortasse ita dictus fuerit *exuperator*, ut triumphator ; mensis autem *exuperatorium* : quamvis videatur illa vox *exuperatorium*, aliquid plus ipsa vi continere quam *exuperator*. est enim ille qui semper vincere soleat, nunquam vinci. *ὑπεργέρων* autem Græci pro longe superare ponunt. quod verbi bis aut ter apud *Philostratum* positum, sed corruptum aliquot locis. in *Hadriano* : *μετὰ δὲ ἐπὶ παρόρρησας ἐπὶ τῷ ἡρόνιον παρήλας τῷ Αἰώνιον, ὡς περὶ οἰκονομίας τῷ περὶ αὐτὸν ἀφελείας μὴ τὴν ἐκείνων σοφίαν, ἀλλὰ τὴν ἐαυτοῦ. ἡρῶν δὲ πάλιν ἐν Φοινίκῃ ῥεῖμα μαλακῶν, τὸ τὸ δὲ περὶ οἰκονομίας τῷ ὑπεργέρων τῷ τῷ Αἰώνιον τῷ διδόντῃ αὐτοῖς ἀγαθὸν μῦθον ἢ λαμβάνοντῃ. vitiosissime vulgo legitur illo loci *ὑπεργέρων*. quod caret ratione. repone igitur ut posuimus.*

2 Quam pictam in Amazone diligebat.] Scribit vir doctissimus : in *Amazonem*. nihil opus, *pictam* in *Amazonem*, Latine & eleganter dictum. sic supra : *statuas in habitu Herculis accepit.* & *Seneca* : *Jovem fluxisse in imbre.* *Vetus* interpret *Juvenalis* : *Neronem pugnasse in gladiatore.* hoc est in habitu gladiatoris.

CASAVEONVS.

2 Quam Pictam in Amazone.] Scribe, in *Amazonem*.

GRUTERUS.

2 Quam pictam in Amazone diligebat.] Pal. *Amazonem*.

voluit. Gladiatorum etiam certamen subiit, ¹& nomina gladiatorum recepit eo gaudio quasi acciperet triumphalia. ²Ludum semper ingressus est: & quoties ingrederetur, publicis monumentis indi iussit. ³Pugnasse autem dicitur septingenties tricies quinquies. Nominatus inter Cæsares quarto Iduum Octobrium, quas Herculeas postea nominavit, ⁴Pudentius Pollione coss. Appellatus *Germanicus*, Idibus Her-
¹²leis, ⁵Maximo & Orphito coss. Assumptus est in omnia collegia sacerdotalia sacerdos, xiii. Calendas Inviectas, ⁶Pisone & Juliano coss. ⁷Profectus in Germaniam xiv. Calendas Ælias, ut postea nominavit, iisdem coss. ⁸Togam virilem accepit cum patre: appellatus imperator v. Calendas Exuperatorias, Pollione iterum & Apro coss. Triumphavit x. Calendas Amazonias, iisdem coss. Iterum profectus iii. Nonas Commodias, ⁹Orphito & Ruffo coss. Datus in perpetuum ab exercitu & senatu in domo palatina Commodiana conservandus, xi. Calendas Romanas, ¹⁰Præsente iterum cos. ¹¹Tertiò medians de profectio-

CASAUBONUS.

¹ Et nomina gladiatorum recepit, eo gaudio quasi acciperet triumphalia.] Infrā, Appellatus est inter cetera triumphalia nomina etiam sexcenties vicies Paulus (vel Palus) primus sicutorum. Herodianus: ἐαυτὸν δ' ἔκρινε Ἡρώκλειαν, αὐτὰ δ' ἦ μονομαχίαν τὴν ἐν δόξῃ πρὸς ἀπὸ τετελευτηκότ' ἀνὸμαλῃ καλεῖσθαι προσέτιξε.

² Ludum semper ingressus est.] Supra, gladiatoribus convixit. Herodianus: μετὰ τοὺς δὴναι ἐβόλετο εἰς τὸ ἦ μονομαχίαν καὶ ἀγῶνιστον. Lege Dionem, qui ludum vocat τὸ χροῖον ἐν ᾧ οἱ μονομαχοῖσι τρέφονται. Herodianus etiam alibi sapius μονομαχίαν καὶ ἀγῶνιστον. Pro semper malim saepe, cum Jacobo Lectio.

³ Pugnasse autem dicitur septingenties tricies quinquies.] Vide paulò post.

⁴ Pudente & Pollione Coss.] Anno imperii Marci & vitæ Commodianæ.

⁵ Maximo & Orphito Coss.] Anno xvi.

⁶ Pisone & Juliano Coss.] Anno xv.

⁷ Profectus est in Germaniam.] Hæc prima profectio, cum à patre in Germaniam ascitus est, ut togam virilem sumeret; quo tempore Cassius rebellavit.

⁸ Togam virilem accepit cum patre app.] Inepta distinctio: rescribe, togam virilem accepit, cum patre appellatus imperator v. Kal. Exuperatorias, Pollione iterum & Apro Coss. fuerit istu Coss. anno xvi.

⁹ Orphito & Ruffo Coss.] Anno xviii.

¹⁰ Præsente iterum Cos.] Anno quo obiit Marcus, & Commodus à Germanico exercitu Romam rediit, Coss. fuerunt Præsens iterum & Commodianus,

Etione, à senatu & ¹ populo suo retentus est. Vota pro eo facta sunt Nonis Piiis, ² Fusciano iterum cos. Inter hæc refertur in literas, ³ pugnasse illum sub patre trecenties sexagies quinquies. Item postea tantum palmarum gladiatoriarum confecisse, vel victis retiariis vel occisis, ⁴ ut mille contingeret. ⁵ Ferarum autem diversarum manu sua occidit multa millia, ita ut elephantos occideret. Et hæc fecit sæpe spectante populo Romano. Fuit autem validus ad hæc, alias debilis & infirmus, ⁶ vitio etiam inter inguina prominenti, ita ut ejus tumorem ⁷ per sericas vestes populus Romanus agnosceret.

dianus, de quo multa diximus supra, sed Condiani postea memoria damnata est, ipse hostis appellatus condemnatusque. propterea erasum ejus nomen ex Actis, ut hic vides. periere tum & Quintilii fratres, pater nempe hujus & patruus: quos similiter nominare cavit Athenæus cum de illis loquens ita scribebat, οἱ τὲ γαυρὸν καὶ συρροῦσαντες ἀδελφοί.

¹ Tertiò medians de professione.] Hoc est, de expeditione aliqua contra barbaros: putà Britannos, Quados vel Marcomannos aut Parthos. alioquin Roma sapius constat esse profectum.

¹ Populo suo.] Sic enim Commodus Romanos coloniam suam, sive Commodianam vocitabat: & ita loquebantur, qui Acta conficiebant.

² Fusciano iterum Cos.] Annum Octavum imperante Commodò Coss. facti Fuscianus & Silanus: qui postea occisus jussu Commodi, & nomen fastis exemitum.

³ Pugnasse illum sub patre trecenties sexagies quinquies.] Paulò antè scriptum, pugnasse dicitur septingentes tri-
cies quinquies. quem numerum suspi-
cabar hic quoque restituendum: sed
muto sententiam propter illa, sub pa-
tre, nam ille major numerus pugnas
post patrem pugnatas confinet. Est
verò digna res maxima admiratione,

hanc filii sui insaniam tantum virum
inhibere non potuisse.

⁴ Ut mille contingeret.] Capitolinus
in Vero: qui mille prope pugnas publicè
populo inspectante gladiatoris imperator
exhibuit. auctor est Herodianus Com-
modum basi colossi cui caput suum
imposuerat, pro imperatoris titulis
hunc subscripsisse, VICTOR MILLE
GLADIATORVM. Dio ita refert ejus
basis titulum istum, μὴν νικῆσαι
δωδεκικίς οἰκὸν χελῖν. ita quidem
Xiphilini codices: sed absque ullo
dubio perperam. vox enim δωδεκί-
κῃς vel penitus inducenda; vel scri-
bendum ut apud Herodianum,
νικῆσαι μυριάδας, οἰκὸν χελῖν.

⁵ Ferarum autem diversarum manu
sua occidit multa millia.] Præter Dio-
nem & Herodianum narrat & Am-
mianus Marcellinus libro xxxi.

⁶ Vitio etiam inter inguina prominen-
ti.] Laborabat enim hernia Com-
modus. idè in mortuum dictum re-
fert Dio: τὸ μνομαχόν, τὸ ἀρματι-
λάτιον, τὸ ὀρίστρον, τὸ κηλῆτιον.
nam & scævola fuit.

⁷ Per sericas vestes populus Rom. agno-
scret.] Dio tamen & dalmaticatum
& sericatum fuisse visum scribit, non
in publico, sed domi à salutantibus:
ἐνέδυσε πρὶν εἰς τὸ θεῖον εἰσέλθαι,
χρῶντα χερδατὸν, σελικὸν λαικὸν
ἀλέχρυσον: καὶ ἐν ταῖς ταῖς αὐτὸν
χῆμιν ὄντα ἡπαζόμενα.

x De

sceret. Versus in eum multi scripti sunt, ¹ de quibus etiam in opere suo Marius Maximus gloriatur. Virium ad conficiendas feras tantarum fuit, ² ut elephantum conto transfigeret: ³ & orygis cornu ⁴ hasta trans-

¹ De quibus etiam in opere suo Marius Maximus gloriatur.] Non quod illos versus fecisset, ne erres; junior enim Marius Maximus fuit; sed quod diligenter collegisset. in quo secutus erat Suetonii Tranquilli exemplum: nescio an iudicium. nam quæ in his libris referuntur, cum sint pleraque ex illius libris descripta, nulum ejus criticum parum nobis approbant: Pro in opere f. regius liber & Puteani, in libro f.

² Ut elephantum conto transfigeret; & orygis cornu hasta transiferit.] De elephantu etsi mirum est, minuunt tamen miraculum similes narrationes ab Herodiano & Dione diligenter expositæ, de orygis cornu transmissio non adducor ut credam: utique si de vero sentit oryge, quod animal cornu habet non solum magnum; sed & durum adeo, ut instar ferri secet. Quare nationes fuerunt quæ orygis cornibus pugnarent, ut alia gladiis ferreis. Agatharchides de gente Struthophagorum: ἄτοι τοῖς ὀρύγων κέρασιν, ὅπλοις χρῶν, μεγάλοις ἢ τετραπλῆς εἶσι. eadem pene verba apud Diodorum Siculum. Sed non semper apud Latinos scriptores orygem appellatione illud animal intelligitur de quo diximus. Glossæ veteres: Sublones, ὀρυγες, ἡλια ἑρραλῖα. scribe, ὀρυγες ἡλῖα, ἑρραλῖα π. sunt autem sublones hinnuli, cum primum cornua eis prorumpunt.

GRUTERUS.

¹ De quibus etiam in opere suo Marius Maximus gloriatur.] Sic quoque Pal. non in libro suo, quod in aliorum mss.

² Elephantum conto transfigeret.] Nililopejus Pal. transfigeret.

³ Hasta transiferit.] Pal. baste.

SALMASIUS.

⁴ Et orygis cornu hasta transiferit. Etsi satis hoc mirum videatur de orygis cornu hasta transmissio, tamen mirum faciunt membra quæ baste, pro hasta diserte scribitur. Bastum autem quid sit vel Bastus, perriemus. Bastum igitur est baculum vel fustis, quem vulgo bastonem vocamus idiotismo nostro. Bastus & baste: ut Cardus & Cardo, onis: & Mallus Mallo, & similia. sic & Tenem pro Titio terræ omnipotentis alumno positum reperi in judicio pistoris & coci, antiquo poemate quæ vox mere Græca est. nam βασις fustis, quo onera portantur. unde & βασις pro ferre & portare. βασις etiam pro eodem dicuntur, unde & ἀναβάσι, quorum ulus a puniendis adulteris. pro magistro enim & raphanis aliquando eum manubrio securis aut fuste percussantur. appendix proverbiorum et Vaticano: ὁμηρὸς ὁ Ἀπικὸς Λακιδάου, ἐν ᾧ ῥαφονίδης πάλαι αἰς ἐχρῶντο καὶ τὸ ληφθέντος μνησθέντες, καὶ σελοῖς δι' ἐχρῶντο μὴ περισσῶν τέτων καὶ ἀναβάσι ita enim scribendum non ἀναβάσι ἀναβάσι non aliud sunt, quam quod diximus. vocabantur & ἀναβάσι Thomas magister in Argumentis βασιλέων: πάλαι τὸ πάλαι σφοδρῶν ὁ Διονύσιος καὶ λεοντῶν ῥόπαλον. ἔχων τρεῖς ὁ Ἡρακλῆς καὶ εὐθεία οἰκίτη ὅνα ἐπεχρῶντο τοῖς ἀμύγας δὲ ἀναβάσι φέρει. ὁ ἀλλὰ κτὼν δημωδῆστως καλεῖται. ἀλλὰ κτὼν est fustis vel baculum, non flagellum, ut vulgo sibi persuadent, unde δι' ἀλλὰ κτὼν σφραγίζον, est fustibus castigare in Synopsi τὸ βασιλέων.

miserit : & singulis ictibus multa millia ferarum ingentium conficeret. Impudentiæ tantæ fuit ut cum muliebri veste in amphitheatro vel theatro sedens, publicè sæpissimè biberit. Victi sunt sub eo tamen, quum ille sic viveret, per legatos, Mauri, victi Daci, Pannoniæ quoque compositæ : in Britannia, in Germania & in Dacia imperium ejus recusantibus provincialibus. Quæ omnia ista per duces sedata sunt. Ipse Commodus in subscribendo tardus & negligens, ita ut li-

λικόν, ἀνάφορον igitur & ἀλκάν-
των & ἀναΐας, nomina sunt ejus-
dem significationis. ἀλαΐας per-
peram apud Eustathium scribitur pro
ἀναΐας. Iliad. 2. ἀλαΐας, in-
quit, ὃ ἐχρῶντο ἐπὶ τιμωρίᾳ καὶ χυλῶν
ἀντὶ μαφαιδῶν. ἀναΐας autem ni-
hil aliud est quam fustis aut pertica
qua onera portabantur. hinc *bastum*
apud recentiorē Latinitatē pro
clitellis vel sagmate. Lexicon vetus :
Sagma sella, quam vulgus bastum vocat,
super quo componuntur sarcinæ. clitellas al-
ii vocant. bastum etiam hodie voca-
mus. Phalangas Latini dixerunt pertica
quibus onera portabantur. unde
*phalangarii, οἱ τοῖς δοκίς δοκί-
μῶντες βαρὴν καὶ πολλὰς ἀμφοτέρωθεν*
ζούτες, in veteribus Glossis. Pertica
Martiali, atque inde *perticæ* fons Ma-
scilionis :

Quod nutantia fronte perticata

Gestat pondera Maselion superbus.

ita enim libri vulgo : fronte pertinaci.
bastum igitur vel *bastum*, fustis quo
transmittebat Commodus orygis
cornu, tantarum fuit virium. si cui
videretur hoc nimis mirandum, atque
adeo minus credibile, ne longius
eat, habebit quo suam mirandi libi-
dinem expleat in illo quod sequitur,
magis mirando : & singulis ictibus
multa millia ferarum ingentium conficeret.
sed & elephantum conto transfigere
Dii boni quantarum & qualium vi-

rium est opus ; ne miremur jam de
orygis cornu *basto* transmissio. Non
de nihilo sane optimus liber *Basto*
legit, cuius auctoritatem non parvi
merito semper fecimus : & ex eo
hanc vocem peregrinitatis damna-
tam Latino cœlo reddere, & civem
Romuli facere bonum factum puta-
vimus. dicemus etiam infra de hac
voce, cum de *basternis* tractabimus.

CASAUBONUS.

1 In amphitheatro vel theatro sedens
publicè sæpissimè biberit.] Narrat Dio
accuratè : sed non sedentem bi-
bisse ; verum ἐν μέσῳ τῆς ἀγωνίας κα-
μένη. neque indutum muliebri ve-
ste, sed ὡς ἡ γυναικὶς γλυκὺν οἶ-
νον ἐψυγμένον λαβόντα.

2 Quæ omnia ista per duces sedata
sunt.] Scribo, quæ omnia statim p. d. s. f.

3 Ita ut libellis una forma multis sub-
scriberet.] Hoc ego non capio : nihil
hic enim video unde possit nobis de
Commodi negligentia constare. Le-
go, una forma multis semel subscriberet.

GRUTERUS.

2 Quæ omnia ista per duces sedata
sunt.] Sic quoque Pal. noster.

3 Ita ut libellis una formâ multis sub-
scriberet.] Haud aliter etiam Pal. &
videtur innuere, libellis aliter atque
aliter subscribere solitos Imperato-
res, prout hoc vel illud complecte-
rentur.

ut libellis una forma multis subscriberet; ¹ in epistolis autem plurimis, *Vale*, tantum scriberet. Agebantur, que omnia per alios, qui etiam condemnationes in forum vertisse dicuntur. Per hanc autem negligentiam, ¹⁴ quum & annonam vastarent ii qui tunc remp. gerebant, etiam inopia ingens Romæ exorta est, quum fruges non deessent: & eos quidem qui omnia vastabant, postea Commodus occidit atque proseripit. ⁴ Ipse verò seculum aureum, *Commodianum* nomine assimulans, vilitatem proposuit, ex qua maiorem penuriam fecit. Multi sub eo & alienam poenam & suam salutem pecunia redemerunt. Vendidit etiam suppliciorum diversitates ⁶ & sepulturas ⁷ & immunitates.

CASAUBONUS.

1. In epistolis autem plurimis *Vale* tantum scriberet. Interdum tamen & totas ipse scribebat: ut illam ad Albinum, quæ Capitolino descripta.

2. Cum & annonam vastarent ii qui tunc remp. gerebant. Cleandrum intelligit, qui astu improbo id agebat, sicut referunt Dio & Herodianus, ut conflata ex ea re invidia Commodum opprimeret. sed hæc illum molientem Papyrius Dionysius annonæ præfectus astu pari, verum sine diverso, vexans & ipse annonam, perdidit. Annonam vastare, est *ἐπιπράττειν*, ut hic loquitur Dio. Varro, incendere & excandefacere.

3. Cum fruges non deessent. Aliter Dio, *ἐπὶ τοῖς καὶ αὐτῶν ἐξυργεῖν σιτοδία*.

4. Ipse verò seculum aureum *Commodianum* nomine assimulans &c. Vocabat, inquit Dio, seculum suum, seculum aureum: atque ita in Actis omnibus iussit scribi.

5. Vilitatem proposuit, ex qua maiorem inopiam fecit. Vilitatem proponere dicitur magistratus, qui pretia rerum ad victum necessariorum edicto suo minuit: quod sæpe malum esse ca-

ritatis annonæ remedium, per quotidianæ exempla testatissimum est. Ammianus Marcellinus libro xxii. in elogio Juliani: *Inter præcepta sua & seria illud agere superfluum videtur, quod nulla probabili ratione popularitatis amore, vilitatis studioque natiū rerum: quæ nonnumquam seu quam convenit ordinata, inopiam egrotare solet & faciem. sic scribendus hic locus. Prudentissimè igitur Alexander Severus: de quo Lampridius: vilitatem, ait, P. R. ab eo petenti, interrogavit per eundem, quam speciem putarent: illi continuo exclamavit: *magistram bubulam, atque porcineam*. Tunc illi non quidem vilitatem proposuit: sed ne quis summatim occideret, &c.*

7. Et immunitates malorum. Veteres editi, & omnes scripti, *immunitates m.*

GRVTERYS.

6. Et sepulturas, & immunitates malorum. Adhæret huic scriptura *palatini* nuper, *immunitates*.

SALMASIUS.

8. Immunitates malorum. Quis malorum immunis? aut quæ dicuntur malorum immunitates? Palatines heic nobis eandem exhibuit quam Cas-

nitates malorum, & alios pro aliis occidit. Vendidit etiam provincias & administrationes, quum hi per quos venderet, partem acciperent, partem verò Commodus. Vendidit nonnullis & inimicorum suorum cædes. Vendiderunt sub eo etiam eventus litium liberti. Præfectos Paternum & Perennem non diu tulit; ita tamen ut etiam de his præfectis quos ipse fecerat, triennium nullus impleveret: quorum plurimos interfecit vel veneno vel gladio. Et præfectos urbi eadem facilitate mutavit. Cubicularios suos libenter occidit, quum omnia ex nutu eorum semper fecisset. Electus cubicularius quum videret eum tam facile cubicularios occidere, prævenit eum, & factioni mortis ejus interfuit. Spectator gladiatoria sumpsit arma, panno

Casaubono sui. nempe *imminutiones*. quæro item quæ sint *malorum imminutiones*? expediant alii. sed dum illi, qui hæc expedituri sunt, conjecturas suas exacuent, ego meam huc producam. puto igitur *imminutiones* heic ab auctore scriptum fuisse pro *immunitates*. id verbi postea facili mutatione cum transisset in vocem *imminutiones*, causam præbuit alicui sciolo addendi hanc dictionem *malorum*, quam hujus loci sententiæ necessariam existimabat, eoque omnino adjiciendam ad illud verbum *imminutiones*. sic ergo totus hic locus concinnandus, ejecto illo spurio additamento: vendidit etiam suppliciorum diversitates, & sepulchras, & *imminutiones*, & alios pro aliis occidit. *imminutio* pro *immunitas*. sic Cod. Theod. leg. unica, de privilegiis domus Augustæ: presentibus censualibus ac principalibus quos hujus *imminutionis* oneribus premi non dubium est. *imminutiones*, id est *immunitates*, ita vendebat Commodus, ut Galba olim, de quo hæc Suetonius in ejus vita: at contra nihil non per comites, atque per liberos pretio adipisci, aut donaria gratia passus est, vectigalia, *immunitates*, pænas *innocentium impunitates* noxiarum,

quæ verba sic confirmant conjecturam nostram, ut nihil melius.

CASAUBONUS.

1 Triennium nullus impleveret.] Suprà, Mutabantur præfecti prætorii, per horas ac dies.

GRUTERVS.

2 Interfuit. Spectator gladiatoria sumpsit arma, &c.] Pal. eandem habet distinctionem quam regius codex, nempe, interfuit spectator. Gladiatoria, &c.

SALMASIUS.

3 Spectator gladiatoria sumpsit arma.] Quasi probaturus an satis acutam haberent aciem. quod & alii factitare aliquando imperatores. Aurelius Victor de Tito: deductus in spectaculum se utrumque adsidere iussit, petitoque ex industria gladiatoris, quorum pugna visabantur, gladio quasi ad explorandam aciem, uni atque alteri committere. non enim viam video qua possit alia huic loco consuli. sumpsit autem arma gladiatoria, hoc est sumpsit in manus, explorandi gratia. nec possumus heic accipere dictum de pugnis gladiatorii Commodi.

CASAUBONUS.

3 Spectator gladiatoria sumpsit arma, p.]
Kk O ho-

panno purpureo nudos humeros advelans. Habuit præterea morem ut omnia quæ turpiter, quæ impure, quæ crudeliter, quæ gladiatorie, quæ lenonice faceret actis urbis indi juberet, ut Marii Maximi scripta constantur. ² *Commodianum* etiam P. R. dixit, quo sæpius me præsentem gladiator pugnavit. ⁴ Sane quum illi pugnantem, ut deo, populus favisset, irrisum se credens populum Romanum ⁵ à militibus classiariis qui deducebant, in amphitheatro interim præceperat. Ubi eum incendi jussit, ⁶ utpote coloniam suam. Quo factum

O hominem obliviosam, vel negligentem! nam quoties jam dictum de gladiatoribus Commodi pugnis? sed alibi pugnas, aliquis dicat, narravit auctor: hic de spectatis solum gladiatoribus loquitur. suadet sane vox *spectator* initio istius periodi posita. verum quis credat summa arma gladiatoria à Commodio spectandi tantum gratia, non pugnandi? Movit me aliquando ea res, ut mutata distinctione scriberem: *et factum moris ejus interfuit spectator. Glad. s. a. eadem & in regio distinctio: ubi tamen pro spectator scriptum specular. sed cædis Commodi Electus non spectator fuit, verum architectus & machinator. Suspicio igitur, verbum spectator, non esse auctoris, sed alienum. per gladiatoria arma cape hic armaturam securorum. Dionem lege, & confer cum Victore.*

¹ Panno purpureo nudos humeros advelans.] Dio, *ὅτι τὸ ἐρυθρὸν ἡμέτερον εἰς τὸ θεῖον, καὶ ἀπορίψας τὸ αἰδέσθαι, ἔτι καὶ τὴν χιτῶν ἀνυπόδητον ἔργον εἶχε.* Liber regius, humeros advelans.

² *Commodianum* etiam P. R. dixit, quo sæpius præsentem gladiator pugnavit.] Prima editio non P. R. sed prætor. exhibet; id est prætorum. quæ lectio si cui probabitur, non præsentem scripserim, sed præsidem, cum Justo Lipsio: etiam si malis scribere cum regiis & Putea-

ni codicibus, præfectum. Fuisse tamen & populum Romanum ab isto nostro Commodianum appellatum in dictis supra atque alibi certissimum.

SALMASIUS.

³ Quo sæpius præsentem gladiator pugnavit.] Gladiator pugnavit, hoc est habitu gladiatoris. hinc patet recte supra à nobis emendatum, in bonis rudibus, inter cubicularios gladiatorum pugnavit lucensibus aliquando mucronibus.

CASAUONUS.

⁴ Sane cum sæpe pugnantem, ut deo, populus favisset.] Favere, est epulor. ipsas acclamationes ex parte habere, apud Dionem. sed magis hic facit, quod idem scribit alio loco: *ἐπεὶ ἡμεῖς, ἔτι καὶ ὁ Ἡρακλῆς, ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ γὰρ τῶν ἡμετέρων.*

⁵ A militibus classiariis, qui vela deducebant.] Quidam libri, adducunt, quod minus placet: nam ducere hic generalis vox, pro adducere & reducere. De theatrorum velis nota jam antea. inter principum ministeria fuerunt & qui dicebantur velarii domus Augustanæ: quorum in antiquis inscriptionibus non semel fit mentio. Ad theatrica autem vela jure classiarii milites adhibiti, propter usum & peritiam nauticorum velorum.

⁶ Utpote coloniam suam.] Ita dici Romanam voluit iussitque. Dio.

factum esset ¹ nisi Lætus præf. præt. Commodum de-
terruiſſet. Appellatus eſt ſane inter cætera ² triumphalia nomina, etiam ³ ſexcenties vicies ⁴ *Paulus primus ſequutorum*. Prodigia ejus imperio & publice & priva-
tim hæc facta ſunt: ⁵ Crinita ſtella apparuit. ⁶ Vesti-
gia deorum in foro viſa ſunt exeuntia. ⁷ Et ante bel-
lum

¹ Nisi Lætus.] Regius, *Adlætus*. ſcribe, *Ælius Lætus*. vel potius *Æmilius*, ut apud Dionem, & paulo poſt etiam in libris ſcriptis. & mox, *triumphalia cognomina*.

GRUTERUS.

² *Triumphalia nomina*.] Sic etiam Pal. non, *cognomina*.

³ *Sexcenties vicies Palus primus ſecutorum*.] Nihil variat Palat.

SALMASIUS.

⁴ *Paulus primus ſequutorum*.] *Palus primus ſequutorum*, Palatinus. & ita jampridem legendum eſſe docuerunt ex Dione doctiſſimi viri. ſed quod idem Palum dictum fuiſſe cenſent Commodum ex nomine gladiatoris cuſdam jam ante deſuncti, nullo modo aſſenſum accommodare poſſum. nec eo ducunt Dionis verba, apud quem legitur, *ὡς τὸ πάλῳ σεκτόρων*. nec enim aſſentior legentibus, *ὡς τὸ πάλῳ σεκτόρων*, ut *πάλῳ* ſit nomen proprium. debuiffet enim potius hoc ſenſu ſcribi: *πάλῳ ὡς τὸ σεκτόρων*, *ὡς τὸ πάλῳ* igitur unica voce ſcribendum apud Dionem: quæ vox nihil aliud ſignificat, quam primum ſequutum. ſequutoris autem armatura urebatur Commodus. Dio: *ἡ σκὴ δὲ καὶ ἐλκῆρ τῇ ὁπλίῳ τῇ δὲ σεκτόρων καλὰ μὲν*. inde igitur inter triumphalia omina, *ὡς τὸ πάλῳ σεκτόρων* dici amabat. Sequutores enim erant qui ſorte victis ſufficiebantur, & victoribus comparabantur, qui Græce *ἐφεδρῆς*, de quibus nos alibi ad plenum. hinc *ὡς τὸ πάλῳ*, cujus prima forſ exit. ſed ut diximus, *ὡς τὸ πάλῳ σεκτόρων*, eſt primus ſe-

quutorum. Lampridius pro nomine proprio videtur accepiſſe apud Dionem, qui vertit *primus Palus ſequutorum*. ſed falſus eſt, aut certe palum pro ſorte poſuit, & vocem Græcam retinuit. veteres Gloſſæ: *Πάλῳ*, *palus*. quamvis & ibi palus pro paxillo ſumi poſſit, quem Græci recentiores *Πάλῳ* etiam dixerunt.

CASAVBONVS.

⁴ *Paulus primus ſecutorum*.] Mira depravatio in membranis regiis & Puteani. P. pr. *ſcriptorum ſecutorum*. Probo vero, quod viri docti ante nos monuerunt, ſcribendum eſſe hic, *Paulus primus ſecutorum*: & apud Dionem, *Πρῶτος Πάλῳ σεκτόρων*. Palus hic ille eſt nobilis gladiator *ὡς τε πελοπηκῶς*, ait Herodianus, cujus nomen aſſumſit Commodus.

⁵ *Crinita ſtella apparuit*.] Herodianus quoque inter alia prodigia iſtud primo loco recenſet: verum aliter paullo narrat: *ἀστὲρες ἡμέτεροι σπειχῶς ἐδλέποντο, ἐπερὶ πῆς μήκῃς κεχαλασμένοι, ὡς ἐν μέσῳ ἀέρι κρέμασται δοκεῖν*.

⁶ *Vestigia deorum in foro viſa ſunt exeuntia*.] Scribo, *exeuntium*. idem prodigium in hiſtoria Romana legas ſæpius.

⁷ *Et ante bellum deſertorum cælum aſſit*.] Bellum deſertorum eſt quod excitavit Maternus militiæ deſertor. deſcribit illud bellum unus Herodianus. Spartianus meminit in Peſcennio Nigro: Peſcennius Severo, eo tempore quo Lugdunenſem provinciam regebat, amiſiſſimus fuit: nam ipſe miſſus erat ad comprehendendos deſertores, qui innumeræ Gallias tunc vexabant.

Kk 2

I Et

lum desertorum coelum arsit: ¹ & repentina ² caligo ac tenebra in circo Cal. Januariis oborta: & ante lucem fuerant etiam ³ incendiariae aves, ac dirae. ⁴ De Palatio ipse ad Caelium montem ⁵ in Vestilianas aedes migravit, ⁶ negans se in Palatio posse dormire. Janus geminus sua sponte apertus est, & Anubis simulacrum marmoreum moveri visum est. ⁷ Herculis signum o neum sudavit ⁸ in Minutia per plures dies. ⁹ bubo etiam ¹⁰ supra cubiculum ejus deprehensus est tam Roma quam Lanuvii. Ipse autem prodigium non leve sibi fecit. Nam quum in gladiatoris occisi vulnus manum misisset,

¹ Et repentina caligo ac tenebra in circo Cal. Januariis oborta. Regius illa non agnoscit, in circo. At tenebra oborta, omnes membranae cum editis: non, ut postulat Latinitas, tenebrae.

GRVTERVS.

² Caligo ac tenebra in circo. Ita etiam noster Palatinus, tenebra, inquam, & in circo; quod posterius male abest nonnullis mss.

⁵ In Vestilianas aedes. Haud aliter quoque Palat. neque rescribendum cum Fulvio Ursino Vestilianas.

¹⁰ Supra cubiculum ejus deprehensus est. Vulgatum fuit, deprehensus est, sed alterum propugnatur à Pal. & codice regio.

CASAUBONUS.

³ Incendiariae aves. De incendiariis avibus Plinius libro x. cap. xliii. in Romana historia sapius harum inter prodigia mentio.

⁴ De Palatio ipse ad Caelium montem in Vestilianas aedes migravit. Apud Vitorem in regione secunda sive Calimontio est Vestiliana domus: cujus mentio in altera veteris Romae descriptione. vide in Commodo.

⁶ Negans se in Palatio posse dormire. Et in verbis omen sibi fecit hic Commodus, & in re etiam. Et verborum quidem omen ei simile quod narrat

Suetonius de Augusto: cum ille Roma postremum proficiscens, variis interpellatoribus eum detinentibus, exclamavit: Non si omnia mactaverim, amplius se posthac Romae futurum. In omen quale fuerit declaro locos quem subjecimus è Panegyrico, qui Constantino dictus: Quid aliam sperasse credendum est, qui jam ante hanc Palatio emigraverat, & cum uxore ac filio in privatam domum sponte concesserat, & statim: adeo ipse verum sibi dixerat, & venturo tibi cesserat, cum excedendo Palatio jam se abdicasset imperio.

⁷ Herculis signum oenon sudavit. Frequens portentum in historiis Graecorum & Latinorum. Ceterum sudoris hujus causam naturalem explicat Theophrastus ultimo libro quinto Historiae plantarum.

⁸ In Minutia. Veteri, ut puto: nam alteram Frumentariae cognomine distinguebant.

⁹ Bubo etiam supra cubiculum ejus deprehensus est. Regius, deprehensus: ut apud poetam.

Solaque culminibus ferali carmine bubo Visa queri.

vide quæ ad eum locum Servius notat Dio hic: ο βύας ἀπ' αὐτῆς ἐστὶν εἰπ' αὐτῆς, id est, è Capitolio, cujus præcedit ibi mentio. sed non dissimulat in αὐτῆς.

misisset, ¹ ad caput sibi deterfit: ² & contra consuetudinem, ³ pænulatos iussit spectatores, non togatos, ad munus

¹ *Ad caput sibi deterfit.*] Ceu imprecaretur ipse sibi, veteri proverbio, εἰς κεφαλὴν ἐμοί.

² *Et contra consuetudinem pænulatos iussit spectatores, non togatos, ad munus convenire, quod funeribus solebat.*] Dio postquam dixit de metu summo, in quo ipse versabatur & omnes boni propter huius infani furorem: τοιῶν τῶν γυμνασίων, παρεμυθήσετο ἡμῶς, ὅτι μέλλων αὐτὸς μονομαχεῖν, παρηγγέλεν ἡμῖν ἐν τῇ σολῇ τῇ ἱππικῇ καὶ ἐν ταῖς μανδύαις εἰς τὸ θεάτρον εἰσελθεῖν. ὅπερ σὺν ἄλλῳ πρὸς μὲν εἰσιόντας εἰς τὸ θεάτρον, εἰ μὴ τῷ αὐτοκρατορὶ πρὸς μέγαλλε. Duo hic prater consuetudinem: genus vestis: nam togati sedebant in spectaculis Romani, si per temporis conditionem liceret, non autem pænulati: de cuius vestis vilitate monebamus ad Hadriani vitam. alterum est, color insolens & mali ominis: nam pænularum color vulgo apud Romanos pullus: quod tamen ut notum omnibus, neque Dio neque Lampridius hic notarunt, sed leges alibi apud Dionem φαιὸν μανδύων. Lampridius vero cum subjicit, ipse in pullis vestimentis praesidens, satis indicat quo colore vestis erat quam iussi sunt ipsi sumere.

³ *Pænulatos iussit spectatores.*] Scribendum *senatores*. adi ad Dionem.

GRUTERUS.

³ *Pænulatos iussit spectatores.*] Sic & Pal. quamvis videatur convenientius *Senatores*. sed non sic libri.

SALMASIUS.

³ *Pænulatos iussit spectatores, non togatos.*] Pænulas Lampridius dixit quæ Dioni μανδύαι in ejusdem historia narratione. lacernas melius reddidisset. nam apud Dionem μανδύη est lacerna, non pænula, verba Dio-

nis: τοιῶν τῶν γυμνασίων παρεμυθήσετο ἡμῶς ὅτι μέλλων αὐτὸς μονομαχεῖν παρηγγέλεν ἡμῖν ἐν τῇ σολῇ τῇ ἱππικῇ καὶ ἐν ταῖς μανδύαις εἰς τὸ θεάτρον εἰσελθεῖν. ὅπερ σὺν ἄλλῳ πρὸς μὲν εἰσιόντας εἰς τὸ θεάτρον, εἰ μὴ τῷ αὐτοκρατορὶ πρὸς μέγαλλε. notandum in verbis Dionis μανδύαις & ἱππικῇ σολῇ ἐν τῇ σολῇ posita. μανδύη igitur, id est lacerna, equitum vestis, nec equitum tantum, sed etiam popularium. toga in solis senatoribus per illa tempora subfiterat. Appian. l. i. bellor. civil. πρὸς μὲν τῷ τῷ ἡδὴ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ξανίας, καὶ ὁ ἐξελθὼν αὐτοῖς ἱσπολίτης ἐστὶ, καὶ ὁ δὲ λαλῶν ἐπὶ τὸ γήμα τοῖς δὲ δεσπόταις ὄντι, καὶ τῷ βελόκῃς ἢ ἄλλῃ σολῇ τοῖς θεράπῃς ἐστὶ ἐπίκειται, &c. lacernæ autem pullæ.

Hinc pullata turba, pullatus circulus apud Quintilianum de plebe lacernis induta. nota illa sunt apud Suetonium: ac visa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus ac clamitans, Eo, ait, Romanos rerum dominos, &c. negotium adhibus dedit ne quæ posthac pateantur in foro circum nisi possis lacernis togatum consistere. lacernæ in spectaculis habebantur albæ ut plurimum. non enim spectabant nisi in lacernis albis aut togis. & senatores quidem semper togati, eques cum plebe lacernatus. delicatiores in lacernis purpureis, reliqui in albis, plebs vero minuta in nigris. lacernæ albæ in spectaculis tantum usurpatæ. Martialis: Lacernæ albæ.

Amphitheatrali nos commendamus ab usu.

Cum tegit albentes alba lacerna togas.

Hinc ille eidem Martiali notatus, qui cum omnes candidi federent spectaculorum die, ipse nigris lacernis spectabat alias lacernæ quæ vulgo in usu habebantur aut nigræ aut purpureæ.

Kk 3

de la-

de lacernis non de pænulis capiendus ille Dionis locus de Tiberio lib. LVII. *καὶ ἐπεὶ δὲ γὰρ πολλὰ ἐδιδῆται ἀλλοτρίαι καὶ ἀνδρες συχνοὶ καὶ περ ἀπαγορεύθεν πρὸς πρὸν ἐξελθόντες διὰ μεμφατοῦ καὶ ἐδιδῆται ἐξελθόντες. ὅτε δὲ ἐν πανηγύρεσσι πρὸς γυμνασίου φαίνοντο μανδύων ἐπενδύον. καὶ ταῦτα καὶ ἐδιδῆται αὐτῶν ἀλλοτρίων ἐδιδῆται λαθεῖν ἐτόλμησε. male de pænulis accipiunt: Græci lacernam non aliter quam μανδύων reddunt, aut βῆρεν aut ἐφ' ἐστρίδα vel χλαμύδα. pænulam vero φαινόλην. Artemidorus scribit μανδύων & βῆρεν, in somno visum hoc genus vestis θλίψεως significare. rationem hanc esse ajunt viri docti, quod servilis hæc vestis. imperite. ipse rationem adfert Artemidorus, *ἀλλὰ τὸ ἐμπεριέχειν τὸ σῶμα*, quod non tantum lacernæ, sed etiam pænulæ faciebant. Auctor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ: quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas quibus adstricti & veluti inclusi cum iudicibus simulamus? non enim circumjectu amiciebantur, sed injectu. hinc de lacerna dixit Dio: *ἐπενδύον τὴν μανδύων*. sic tunica superariæ induebantur quæ ob id ἐπενδύοντα dictæ sunt. σφικτέρεα recentiores Græci appellantur hoc genus vestimenti, quod nulla parte apertum esset, sed totum corpus includeret & stringeret. ideo τὰ σφικτέρεα τοῖς χριστοῖς opponit Tzetzes commentatio in Hesiodum. sed de his alibi plura. Birrus autem & lacerna idem, communis ut dixi vestis. Græci βήρες appellant. ita sunt intelligendi βῆρες in Can. XII. Synodi Gangrensis, ubi male τὰς βήρας Zonaras & Balsamo, τὰ σημεῖα ὑποφασμάτια interpretantur. qui Christianismum olim profiteri volebant, & ab Ethnicis transibant, pro communi & usitata veste, lacernis nimirum aut pænulis, pallium sumebant: extitit Eustathius quidam Constantinii Magni temporibus, qui ut hoc perpetuum esset, quasi lege sancire*

vellet, & eos condemnaret qui communem habitum usurpabant, & precipue τὰς ἀσκητὰς, magnamque in pallio sanctitatem constitueret, adversus quem Canone illo Synodus hæc decrevit: *εἴ τις ἀνδρῶν ἀφ' ἡμετέρας ἀσκητῶν ἐπὶ ἐξολαίᾳ χεῖρτι (id est pallio) καὶ ὡς ἀνὴρ ἐν ταῖς πύλαις καί οὐκ ἐν τῇ πόλει ἔχων, καὶ ἀφ' ἡμετέρας μετ' ἀδελφείας τὰς βήρας φορέστω* id est lacernas gestantium: quæ vestis passivitus, ut ait Tertullianus, habitabatur, & usu omnium communiter terebatur. quod explicat idem Canon his verbis: *καὶ τῇ ἀλλῇ καὶ καὶ ἐν σπουδαίᾳ ὥσθ' ἐδιδῆται κεχρημένον, αἰετὶ καὶ ἐστω. βῆρεν* igitur vel lacerna communis vestis & consueta. & imperiti sunt qui sericas vestes exponunt. primis enim Christianis temporibus, qui religioni Christianæ nomen dabant, mutabant vestem, ut eo ipso cognoscibiles essent, & pro pænulis & lacernis aut togis, pallium Græcicum sumebant. postea vero quam magna pars orbis Romanæ fidem cepit concedere, vestis hæc mutatio cessavit & in solis ἀσκητῶν remansit, qui pallium libenter usurparunt. & seculari communique veste, ut lacernis pænulisque passim abstinuerunt. quod alias pluribus ostendemus. lacerna igitur & birrus idem. pænula vero aliud genus vestis, non ita tamen diversum, ut non plerumque unum pro altero confundarum & eorum usurpatio. ut heic Lamprius pænulas dixit pro lacernis. Scilicet Glossæ: lacerna, φίλον, βῆρεν. lacernas pænulis breviores fuisse, cetera vero similes videor observasse ex veteribus Grammaticis. Græci quoque μανδύων φαινόλην ὁμοίαν esse scribant. alia non pauca de harum vestium discrimine docemus alibi in commentario nostro de re vestiaria. inter prodigia mortis Commodi quæ sibi ipsi fecit, & illud fuit, quod senatores lacernatos ad munus ut convenirent iussit, atque ita spectarent ut funeribus solebant. in funeribus autem,

munus convenire, ¹ quod funeribus solebat, ipse in pullis vestimentis præsidens. ² Galea ejus bis per portam Libitinensem elata est. ³ Congiarium dedit populo, singulis denarios septingenos vicens quinque: circa alios omnes parcissimus fuit ⁴ quod luxuriæ sumptibus ærarium minuerat. ⁵ Circenses multos addidit ex libidine potius quam religione, & ⁶ ut dominos factionum

tem, ut notum est, pullæ vestes & fordidæ vulgo sumi solitæ. tales vero lacernæ in usu, ut dixi, vulgi pullæ. & senatores talibus induti cum ad munus spectandum convenirent imperatore mortuo. at pænula proprie loquendo aut sortem erant, ut pluviales & itinerariæ: aut gausapina, ut plurimum candida ex lana Appula, nec fere unquam in luctu usurpata. lacernæ vero ex Baticis lanis, pullæ, Spanæ, Baticæ, nigræ tristesque passim dictæ, & vulgo habitæ. quod alibi pluribus adstruimus.

CASAUBONVS.

¹ Quod funeribus solebat.] Invenit scriptum funebribus, nempe ludis. explicat Dio.

² Galea ejus bis per portam Libitinensem elata est.] Dio quoque subdit, καὶ ὅτι ἐν τῇ τελευτῇ αὐτοῦ ἡμεῖς τὸ κορυμβοῦν αὐτὸν καὶ τὰς πύλας καὶ ὡς οἱ τελευτῶντες ἐκφέρονται, ἐξεκομίσθη.

³ Congiarium dedit populo singulis denarios septingenos vicens quinque.] Narrat Dio datum sapius congiarium populo ab hoc principe, drachmas sive denarios centenos & quadragenos: sed ista quam commemorat hic Lamprius, alia & prorsus stupenda liberalitas. Efficiunt enim denarii septingenti vicens quinque, s. nummum trina millia: quæ hodiernæ pecuniæ æstimatione valent ὡς ἑξήκοντα, aureis septuagenis quinque. Et tamen summam hanc adeo ingentem nonnihil augebamus nos aliquando conjectu-

ra non aspernabili. quia enim dictum superius, atque adeo relatum ex Actis, pugnasse Commodum septingentes tricies quinquies, suspicabamur hoc loco esse scribendum tricenos, non vicens, ut æquetur numerus datorum denariorum, cum numero palmarum gladiatoriarum Commodi, quæ quidem adhuc illi partæ, quando in Acta id relatum. nam postea auxit numerus. Ferè autem in dando congiario tale quid servatum videas. Sic Severus imperii decennalia celebrans denos singulis aureos dedit: & passim in historia Augusta hoc genus exempla obvia.

⁴ Quod luxuriæ sumptibus ærarium minuerat.] Imo penitus exhausserat, ludicris maxime sumptibus: ὁ δὲ αὐτὸς αὐτὸν καὶ ἕχ. ἡ κρισι καὶ τὰ χρηματὰ αὐτοῦ ἐπέλιπε.

⁵ Circenses multos addidit.] Minus recte in membranis, edidit. contra eadem in Pjo, circenses additi, non ut vulgo, editi. Addere circenses, est vel dies ejus ἡμέρας multiplicare, vel bigarum adjectione, & missuum multiplicatione spectaculum protrahere. solitum hoc interdum fieri vel Suetonii unius varii loci declarant.

⁶ Ut dominos factionum dicaret.] Tranquillus in Nerone; Neque dissimulabas velle se palmarum numerum ampliare: quare spectaculum multiplicatis missibus in serum protraheretur: ne dominis quidem jam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum greges ducere.

Kk 4

i Quin-

17 num ditaret. His incitati, licet nimis sero, ¹ Quintus Ælius Lætus præfectus, & Martia concubina ejus, inierunt conjurationem ad occidendum eum. Primum ei venenum dederunt: ² quod quum minus operaretur, ³ per athletam cum quo exerceri solebat, eum strangulaverunt. ⁴ Fuit forma quidem corporis iusta,

vultu

¹ Quintus Ælius Lætus.] Scripti, Æmilius. sic Dio & Zonaras.

² Quod cum minus operaretur.] Frustrata ejus vi per cibum.

³ Per athletam cum quo exerceri solebat.] Ministrum unguendi, alii vocant, alii palæstritam, vel γυμνασιώ. Spartianus in Nigro ut hic, athletam. Georgius Monachus nescio quem secutus auctorem, Narcissum hunc ἰπποδριασιώ τῆ βασιλείας appellat: qui etiam illud peccat, quod Commodum ait ἀφ' ὅθεν ἦν ἐν τοῖς βασιλείας. melius Eusebius: Commodus strangulatur in domo Vestiliani. domum Vestilianam voluit dicere. sed non aliter scripserat Eusebius: ut apparet ex antiquissimo codice Petaviano, & Orosio, ac veteribus Fastis Græcis: ubi hæc leguntur: Κόρυμβος αἰφνίδιον ἐπέλασθη, ὁ πονηρὸς ἐν οἴκῳ Βεστιανοῦ συζήσας αὐτῆς, καὶ Ἀττικαίου τῆ ὑπαφύσεως ἐν τῷ αἵματι καὶ Καλαίνῳ (Καλαῖν δὲ τὸν Ἰανναεῖον, ἄλλος ἐστὶν ἰσ). En lepidum hominem, & historiæ Romanæ auctorem præcipuum.

⁴ Fuit forma quidem corporis iusta.] Melius libri. Fuit autem f. c. i. Herodianus, τὴν ὡς ἐν τῷ ἀξιοθέῳ σωματικῶς συμμετέλλει.

SALMASIUS.

¹ Quintus Ælius Lætus.] Lege ex Palatino: Quintus Æmilius Lætus.

³ Per athletam cum quo exerceri solebat, eum strangulaverunt.] Aurelius Victor Schotti: Commodum quidem primo occultatius veneno petivere, anno regni tertio fere atque decimo: cuius vis frustrata per cibum quo se casu repleverat; eum tamen alvi dolorem causaretur, auctore medico principe factionis in palæstram perre-

xit. ibi per ministrum unguendi, nuncupato quoque consilio erat, sancibus quibus exercitii brachiorum nodo solidius pressus, expiravit. ubi minister unguendi ἰπποδριασιώ. quem & γυμνασιώ appellabant. Palæstritam vocat aliter Victor. brachiorum autem nodum dixit, quod Græci in palæstra ἀμμοῦ vocant, Latini nodum & nexum, perperam enim vir illustis de illo schematis genere accipit quod palæstrici ἀκροασιώ vocant. Hesychius: ἀκροασιώ, ἡμαρτὶ ἐν πάλῃ. Nodum igitur vocant brachiorum circa collum implicationem & strangulationem. Græci ἀμμοῦ. Glossæ: Nexum, αὐτὰ τὴν πάλῃ δεσμός. alibi, ἐν δεσμῷ, ἐν πάλῃ. Plutarchus Alcibiade: ἐν τῇ γὰρ τῷ πάλῃ πειραζομένη ὑπὲρ τῆ μὴ ποτε ἀναγαρῆς τῆ σῶμα πρὸς ἀμμοῦ τῆ πειραζομένη, οἱ δὲ τῷ ἀφ' ὅθεν τῶν χειρῶν, utrumque autem simul faciebant expectes palæstræ & uno tempore pedibus pedes subvinciebant, quod subplantare dicebatur & ἀκροασιώ, ac manibus vel brachiorum nodis collum stringebant. Epigramma Græcum nondum editum:

Ὅς ἂν τὰς τοῖς ποσὶν ἰσχυρῶς
ἐνέκλειεν
Ἰπποῖ, ἀμμοῦ τῇ χεὶρὶ τῇ
φάρμακον.
Ἀλλ' ὅς ἐν ἀπάλῃ οἱ ἐπὶ
στωῖ, πρὸς αὐτῶν
Παύσας, πρὸς αὐτῶν
δύο.

Sed de his omnibus schematis & tropis palæstræ, libro peculiari de tota hac materia scripto, plura differemus.

4 Fuit

vultu insubido, ut ebriosi solent, & sermone incondito, capillo semper fucato & auri ramentis illuminato, adurens comam & barbam timore tonsoris. Corpus ejus ut unco traheretur, atque in Tiberim mitteretur, senatus & populus postulavit: sed postea jussu Pertinacis in monumentum Adriani translatum est. Opera ejus præter lavacrum quod Cleander

nomi-

4 Fuit forma corporis iusta.] Sic iusta. *σταυρα*, Suetonio.

CASAUBONUS.

1 Vultu insubido.] Contrarium Herodianus, qui tribuit *υγιαντον* & *αεισωπρον* μετ' *αιδου*.

2 Ut ebriosi solent.] Hoc dicit propter oculos igne micantes: quod tamen in alteram partem Herodianus interpretatur: *οφθαλμοι τε δρομικη νε πυρσος βολε*.

3 Capillo semper fucato & auri ramentis illuminato.] Hoc falsum, si Herodiano fides, qui ut remere jactatum refellit.

4 Adurens comam & barbam timore tonsoris.] Timebat in se quod fecerat ipse in aliis: cum chirurgum agens, scalpris feralibus alios naribus, alios auribus, alios alia parte mutilaret, ut dicebamus ex Dione. Sed potest & alia esse causa. Suetonius libro secundo: *soliis crura subvere nuce ardenti*, quo mollior pilus surgeret.

6 Præter lavacrum quod Cleander nomine ipsius fecerat.] Thermæ Commodianæ notissimæ. Herodianus sic narrat, ut videatur Lampridius scribere debuisse nomine suo. nihil tamen mutuo.

SALMASIUS.

5 Opera ejus præter lavacrum quod Cleander nomine ejus fecerat extant.] De hoc lavacro ita scribit Aurelius Victor quem Schottus edidit: *Mœnia Romana potentia vix digna, lavandi usus insituit*. ubi pro *mœnia* vir incomparabilis suis in Eusebium animadversionibus *amœnia* reponit, ex veteri

Glossario in quo legitur, *amœnia*, *αι αμναι*. sed falsus est. Amœnia enim loca sunt amœna, ut *αιτα*, unde littorum amœna: at amœna lavandi usui instituire pro lavacrum ædificare nemo Latine dixerit. Mœnia igitur non semper sunt, quod dicuntur vulgo, nempe urbium mœnia. sed mœnia Latini etiam appellant quælibet opera atque ædificia publica. itaque mœnia illo Victoris loco nihil aliud sunt, quam opera vel ædificia. unde *mœnia publica* pro publicis operibus. Aggenus Commentario in Frontinum de limitibus agrorum: *in turribus urbana assignata sunt silva de quibus ligna in reparationem publicorum mœnium traherentur*. qui mœnia heic pro muris urbis accipiet cum eruditis viris, errabit. nam publica mœnia dixit Aggenus quæ Frontinus publica opera dixerat. ligna autem in reparationem murorum trahi, & silva ad id destinari non possunt, nisi cogitemus muros ligneos. quod per quam ineptum est. nec licet etiam de redivitibus silvarum interpretari, qui mœnium reparationi impenderentur, propter illa verba, *de quibus ligna in reparationem mœnium traherentur*. mœnia igitur sunt opera, vel ædificia. ita mœnia accipienda sunt in hoc Suetonii loco lib. vi. *sed nec populo aut mœnibus patriæ peperit*. dicente quodam in sermone communi, *εμς ζωνος & παλα μνηστε πωλ*, immo inquit, *εμς τωλ*. planeque ita fecit: nam quasi offensus deformitate veterum ædificiorum. & angustiis flexurisque vicorum incendit urbem, &c. in Cod. Theod. tit. de operibus publicis: *ne splendidissimæ urbes vel oppida*

Kk 5

vetn-

nomine ipsius fecerat, nulla extant: sed nomen ejus
alienis operibus incisum, senatus erasit. nec patris au-
tem sui opera perfecit. ¹ Classē Africanam instituit:
quæ subsidio esset si forte Alexandrina frumenta ces-
sassent. Ridicule etiam Carthaginem, *Alexandriam*
Commodam togatam appellavit: quum classē quoque
Africanam, *Commodianam Herculeam* appellasset. Or-
namenta sane quædam colosso addidit, quæ postea
cuncta sublata sunt. ² Colossi autem caput dempsit

vetustate labantur, de rebus fundorum
juris reipublicæ tertiam partem reparatio-
ni publicorum mœnium & thermarum sub-
structioni deputamus. eodem tit. leg. 1. fas
si quidem non est acceptum à veteribus decus
perdere civitatem veluti ad urbis alterius
mœnia transferendum. ubi mœnia sunt
ædificia. Symmachus Epist. lib. 10.
reddat nunc quisquis ille est, causas fallaciæ
sue, qui sub occasione justæ inquisitionis,
qua me cultum spoliatorum mœnium inve-
stigare jussistis, tragicas quæstiones de mi-
nistis Catholica jactat agitas. ubi per
mœnia spoliata, templa & alia publica
ædificia intelligit. Victor alter in Ha-
driano: Namque ad speciem legionum
militarium fabros perpendiculatores, genus-
que cunctum extruendorum mœnium seu
decorandorum in cohortes centuriaverat.
Victor Schotti in Decio: statimque eo
in Illyricos præmissis Romæ aliquantam mo-
ratur, mœnium gratia quæ instituit dedi-
candorum. quo loco, mœnium, id est
operum, intelligi debet, non murorum.
Cassiodorus in Chronicis: Hoc anno
D. N. rex Theodoricus cunctorum votis
expetitus advenit & senatum suum mira
affabilitate tractans Romanæ plebi donavit
annonas, atque admirandis mœnibus de-
putata per annos singulos maxima pecuniæ
quantitate subvenit. quem locum refero
acceptum humanitati optimi & do-
ctissimi Jureti nostri. sed & Ausonius
in Mosella, aperte mœnia pro castris
vel ædificiis ad Mosellam sitis acce-
pit:

Mœniaque antiquis te prospectantia muris
Addam præfidiis dubiarum condita re-

rum,

Sed modo securis non castra sed bona
Mœnia antiquis muris, nonne sunt
opera vel ædificia vetusta, quæ olim
castellorum vicem erant, nunc sunt
horreorum? Hoc nos igitur nunc
primi docemus, mœnia Latinos uti-
passē pro quibuscumque ædificiis & ope-
ribus: atque ut mœnia sunt ædificia,
sic mœnire pro ædificare & condere.
Plautus:

— Pergamum dicina mœnium nunc
id est structum & conditum. Liba-
rus: mœnit, struit, ædificat. Tertulla-
nus de Pallio, Corinthii dicitur Antio-
mœnium Syracusis. id est conditum. ad
quem locum plura superiori hyeme
ad hanc rem pertinentia notabimus.

CASAUBONUS.

1. Classē Africanam instituit.] Be-
antē Commodum frumenta Romanæ
ex Africa devehebantur: sed ille hoc
instituit, ut per certos homines, im-
pensa publica, ad instar Alexandrinæ,
quam constituit Augustus, Africam
quoque curaretur. De his vide in
Justi Lipsii Electis.

2 Colossi autem caput dempsit, quod
Neronis esset.] Falsum, esset. fuerat
quidem aliquando: sed jam non e-
rat, verum Solis. Herodianus: ὁ
μεγίστος ἀγάλμας τοῦ ἡλίου, ὅπερ
ἐτίθεισι Ῥωμαῖοι, εἰς τὴν φεγγὴν
ἤλκισ, τὸ καὶ κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ σώματος
ἐκείνου. Dio qua facie esset adema-
tum caput non dicit. vide ad Spuri-
tiani Hadrianum.

quod Neronis esset, ac suum imposuit: ¹ & titulum more solito subscripsit, ² ita ut illum gladiatorium & effœminatum non prætermitteret. ³ Hunc tamen Severus

verus

¹ Et titulum more solito subscripsit.] Emenda Herodiani codices hac parte corruptos: ὑπογραψας τῇ βασιλίδι καὶ ἡμέτερι βασιλικῇ καὶ περὶ τῆς ἀπογραφῆς, ἀπὸ τῆς Γερμανικῆς, μνημονεύοντες τῆς νίκης καὶ τῆς ἀντιπαραστάσεως. negat titulum more solito subscriptum, quod affirmat tamen cum Lampridio etiam Dio Cassius: ἐπιγραψας ὡς τοῖς ἀρχαίοις αὐτῶν ἐπιγράμμις καὶ τῶν. Tolle ergo negationem, ac scribe: ὑπογράψας αὐτῶν ὡς ἐστὶν. Hoc vult Herodianus: basi colossi omnes titulos fuisse subscriptos à Commodo, quos vel ejus pater usurpasset, vel imperatores ceteri, illo excepto, GERMANICVS. cujus loco scripsit, VICTOR MILLE GLADIATORVM.

² Ita ut illum gladiatorium effœminatum non prætermitteret.] Regius, gladiatorium. sed quare vocat titulum effœminatum, quo de mille palmis gladiatoris gloriabatur? an respicit auditor ad parum virilem miseris homines vincendi modum, quem narrat Dio & Victor?

³ Hunc tamen Severus imperator amantissimus nominis sui.] Hoc est severissimus. sed hoc quam durum? Severus amans nominis sui, pro amans severitatem. vix ferendæ ineptiæ. Longe aliter membranæ regiæ, ubi scriptum: Hunc autem Severus imperator gravis, & vir nominis sui, odio quemadmodum videtur plane eleganter & recte vir nominis sui dicebant pro φερώνυμος, infra hoc libro: Damnantur alii cur pleraque figurata dixerint: ut, quod esset imperator vere nominis sui, vere pertinax, vere severus. Gallus Antipater initio historiæ quam de Aureolo scripsit: Viximus ad imperatorem nominis sui. Valerianus ad Gallienum filium: omnes boni Probum sui nominis virum dicunt. hoc est, φερώνυμος τῇ ἀρετῇ. ut apud Euse-

bium, ὁ Εὐρωπῆος φερώνυμος τις ὦν τῇ ἀρετῇ. minus eleganter alii è Latinis, servare proprietatem nominis sui, vel recipere. ut in epistola xxv. Ambrosii, Læus hoc faciet; recepta jam etiam nominis sui proprietate.

SALMASIUS.

² Ita ut illum gladiatorium effœminatum non prætermitteret.] Scribe ex Palatino: ita ut illum gladiatorium & effœminatum non prætermitteret. & falluntur qui gladiatorium illum titulum, effœminatum etiam dici à Lampridio arbitrantur. per effœminatum enim titulum, Amazonium intelligit, quod sic vocaretur ex amore concubinæ suæ quam pictam in Amazone diligebat, & propter quam ipse Amazonico habitu in arenam descendeat. & sic posset videri gladiatorium & effœminatum titulum pro eodem posuisse: quod mihi tamen non videtur. Duo autem hæc cognomina unice amavit, & constanter retinuit. Exuperatorii & Amazonii, cum alia subinde mutaret, & deponeret. Dio: αὐτὸς μὲν γὰρ ἀλλοτε ἄλλα μετὰ λαμβάνει τῶν ὀνομάτων. τὸν δὲ Ἀμαζόνιον καὶ τὸν ὑπεραίροντα παρὰ ἑαυτὸν ἔθετο, ὡς καὶ ἐν πάσιν ἀπὸ τῶν πάντων ἀνθρώποις καὶ ὑπερβολῶς νικῶν. non dubium est igitur quin per effœminatum titulum Amazonium intelligat.

³ Hunc tamen Severus imperator amantissimus nominis sui.] Eamdẽm lectionem in Palatino extare testamur, quam in suis repperisse jam sunt testati doctissimi viri: Hunc tamen Severus imperator gravis, & vir nominis sui. vir nominis sui, ἰδιόνομος. sic vir moris sui, ἰδιόθετος. & vir sui negotii, ἰδιοπραξίμων. sic lapides sui metalli, ἰδιοχρῶροι, & ἰσχῶροι. & vestes sui coloris, ἰδιοχρῶροι, φερώνυμος etiam vocant & ἐπώνυμος.

verus ¹imperator amantissimus nominis sui, odio (ut videtur) senatus, inter deos retulit, flamine addito quem ipse vivus sibi paraverat, Herculeo Commodiano. Sorores tres superstites reliquit. Ut natalis ejus celebraretur Severus instituit. ²Acclamationes senatus post mortem Commodi graves fuerunt. Ut autem sciretur quod iudicium senatus de Commodio fuerit, ipsas acclamationes de Mario Maximo indidi, & sententiam senatusconsulti: ³*Hosti patriæ honores detrahantur, ⁴parricide honores detrahantur, parricida trahatur. Hostis patriæ, parricida, gladiator in spoliario lanietur. Hostis deorum, carnifex senatus. hostis deorum, parricida senatus. hostis deorum, hostis senatus. gladiatorem*

& ἱπποκύμους, huiusmodi sui nominis viros Græci, ut jam observant docti viri. sed & φέρειν τέτοια dixerunt qui sui essent nominis. Sophocles apud Aristotelem in Rhetoricis:

Σαφῶς Σιδηρῶνι φορέσαι τέτοια. sic de Pentheo Charemon apud eundem:

Πενθέως ἐστμῆνης συμφορῆς ἐπώνυμους.

ita de Thrasymacho ad Thrasymachum dicebat Conon, σὺ θρασύμαχος εἶ. & Herodicus Thrasymbulum, θρασύβηλον vocabat. hoc est virum nominis sui. sic & de Polo: αἰεὶ σὺ πῶλος εἶ.

GRUTERUS.

¹ Imperator græcis, & vir nominis sui.] Exhibui scripturam regii & Pal. codd. nam insubide vulgati prius, imperator amantissimus nominis sui. videtur tamen adhuc restituendum, & vere nominis sui.

CASAUBONUS.

² Acclamationes senatus.] Occiso Commodio, cum Pertinax in castra deductus imperium suscipere fuisset coactus; statim ille priusquam illucesceret, in Curiam venit, & senatum habet. in eo senatu factæ acclamatio-

nes quæ hic descriptæ. Dio narrat ipse qui interfuit.

³ Hosti patriæ honores detrahantur.] Dio, καὶ ὁ Κόμμοδος πολέμιος ἀπὸ δέλχθη.

⁴ Parricide honores detrahantur.] Hoc colum superiori prope ἰσοκύμους, atque iisdem ferme vocibus conflat. in his duobus maxime positum est τὸ δ' ἑρυνθμους harum acclamationum quam venustatem eximie servatam in iis quæ dicta fuerunt in Commodum, & Dio scribit, & facile quis inter legendum observet. In regio & Puteani hæc ita concepta: Hosti patriæ honores detrahantur. Hostis patriæ, parricida trahatur: hostis deorum, parricida gladiator, in spoliario lanietur. hostis deorum, carnifex senatus unco trahatur. Qui incens occidit, unco trahatur: qui senatum occidit, in spoliario ponatur: hostis, parricida, vere f. & postea, Pietati senatus faciam. Rogamus parricida trahatur. Exaudi Cæsar, Spera um ad leonem. Exaudi Auguste. Ac rogamus, parricida trahatur. Sed nihil attinet totum locum describere: nam omnia fere aliter concepta. sed vulgata lectio meis auribus modulatione videtur, ac proinde verior. multa enim prætermissa in regio, quæ non dubitamus esse ἐν τοῖς καλίστοις γράμμασι.

torem in spoliario. Qui senatum occidit, in spoliario ponatur. Qui senatum occidit, unco trahatur. Qui innocentes occidit, unco trahatur: hostis, parricida, verè severe. Qui sanguini suo non pepercit, unco trahatur. Qui te occisurus fuit, unco trahatur. Nobiscum timuisti, nobiscum periclitatus es. Ut salvi simus, Jupiter optime maxime, serva nobis Pertinacem. Fidei pratorianorum feliciter: pratoriis cohortibus feliciter: exercitibus Romanis feliciter: pietati senatus feliciter. Parricida trahatur. Rogamus, Auguste, parricida trahatur. Hoc rogamus, parricida trahatur. Exaudi Caesar. Delatores ad leonem, exaudi Caesar. Delatores ad leonem, exaudi Caesar. Speratum ad leonem. Victoria populi Romani feliciter: fidei

1 Qui sanguini suo non pepercit.] Propter occisam Lucillam, Anniam Faustianam, Claudium Pompejanum, alios. etiam de patre suspicio fuit multorum.

2 Qui te occisurus fuit unco trahatur.] In hanc sententiam multo plura dicta sunt quam hic referantur à Lampridio: neque enim Pertinaci soli gratulati sunt quod Commodi manus evasisset, sed & optimo cuique senatorum. Dio, τοῖς τε βασιλευσὶν ὅσοις μέλιστα ἦεν ἡ Κομμοῦδου φόνος ἐπὶ τῇ ἐδύλῳ ἐπέλεγεν, Εὐργε, Δύργε, ἐπὶ τῇς, οὐκ ἐκνηστος. ita legendum, non Ἀργε, Δύργε, ἐο.

4 Speratum ad leonem.] Quis hic Speratus? an aliquis delator, vel alius scelerum Commodi minister? imo, ut videtur, ipse Commodus. videtur hoc unum esse de gladiatoris cognominibus, quæ solitus assumere. Speratus tamen honestum nomen, non ut Palus, & similia, gladiatorum. invenies in historia eorum temporum non raro, etiam inter Africanos martyres, aliquando scribebam Spartacum.

SALMASIUS.

3 Exaudi Caesar. Delatores ad Leonem, exaudi Caesar.] Melius ad hunc mo-

dum distinxeris; Exaudi Caesar, delatores ad leonem. Exaudi Caesar, delatores ad leonem. Exaudi Caesar, Speratum ad leonem.

4 Speratum ad leonem.] Quis hic Speratus aut unde sic dictus Commodus non nemo quæsit, & ego nunc cum illis quæro. volunt alicujus nomen esse gladiatoris quod assumptum Commodus, ut sic per Speratum intelligamus Commodum. de Commodio sane heic fermo, nec de alio capiendum: sed cur sic dictus, omnia in incerto. legebam aliquando, desperatum ad leonem. cujus me nondum conjectura pœnitet. desperatus autem est ὁ ἀπολόος. nam ita vocati, qui aliter confectores dicebantur, qui ad bestias pugnabant & illis conficiendis operam suam locabant. quos ὁ ἀπολόος inde appellabant, hoc est desperatos. & ita olim Christiani indigetati, quod sibi non parcerent atque animam libenter pro Deo suo ponerent. Lactantius de Justitia lib. v. Qui autem magni aestimaverint fidem, cultoresque se Dei non abnegaverint, in eos totis carnificinae suae viribus, veluti sanguinem sitiunt, incumbunt, & desperatos vocant qui corpori suo minime parcent. desperatos, ὁ ἀπολόος. qui Claudiano audaces. Glossa vete-

res;

fidei militum feliciter: fidei pratorianorum feliciter: cohortibus pratoris feliciter. Hostis statuas undique, parricida statuas undique. gladiatoris statuas undique. gladiatoris & parricida statuae detrahantur. ¹ necator civium trahatur, parricida civium trahatur. gladiatoris statua detrahantur. ² Te salvo, salvi & securi sumus, ³ verè, verè: modò verè, modò dignè, modò verè, modò libere. Nunc securi sumus, delatoribus metum. Ut securi sumus, delatoribus metum: ⁴ salvi simus, delatores de senatu. ⁵ Delatoribus fustem te salvo. delatores ad leonem te imperante. delatoribus fustem. Parricida gladiatoris memoria aboleatur, parricida gladiatoris statua detrahantur. ⁶ Impuri gladiatoris memoria aboleatur: gladiatorem in spoliario. Exaudi Caesar. carnifex unco trahatur. carnifex senatus more majorum unco trahatur. Sevior Domitiano, impurior Nerone, ⁷ sic fecit, sic patiat. Memoria innocentium servantur, honores innocentium restituantur. ⁸ Rogamus, parricida cadaver unco trahatur, gladiatoris cadaver in spoliario

res: desperati, dñveronpōs. Speratus tamen possit esse nomen gladiatoris. Speratus, ut Spectatus, Desideratus.

CASAUBONUS.

1 Necator civium.] Regius, mercator. e. quod ex iis quæ superius dicta possit tueri.

2 Te salvo salvi & securi sumus, verè, verè.] Regius, Te salvo salvi sumus. Verè modò, dignè modò, modò libere.

4 Salvi simus, delatores de senatu.] Scribe ut in Regio, Salvi sumus. Delatores de senatu.

6 Impuri gladiatoris memoria aboleatur.] Regius, Imperii gladiat. optima sententia. sic apud Athenienses damnata archontum memoria, scribebatur in Fastis ANAPXIA.

7 Sic fecit, sic patiat.] Malo, ut in regio: sicut fecit, sic patiat. allusum ad illud,

Εἰς τοὺς τοὺς ἐπὶ τῷ ἰδῶνι
ἔστιν.

8 Rogamus parricida cal.] Placet distinctio regii: honores innocentium restituantur rogamus, p.

SALMASIUS.

5 Delatoribus fustem te salvo, delatoribus ad leonem te imperante.] Distinguetur hunc locum: Nunc securi sumus, delatoribus metum: ut securi sumus, delatoribus metum. ut salvi sumus, delatores de senatu, delatoribus fustem. Te salvo delatores ad leonem. Te imperante, delatoribus fustem. Parricida, gladiatoris memoria aboleatur, &c.

GRUTERUS.

1 Necator civium trahatur.] Sic & Pal. non mercator.

3 Verè, verè: modò verè, modò dignè, modò verè, modò libere.] Sic & Pal. non.

6 Impuri gladiatoris.] Ita & Pal. non imperii.

ponatur. ¹ Perroga, perroga, omnes censemus unco trahendum. Qui omnes occidit, unco trahatur. Qui omnem aetatem occidit, unco trahatur. Qui utrumque sexum occidit, unco trahatur. Qui sanguini suo non pepercit, unco trahatur. Qui templa spoliavit, unco trahatur. Qui testamenta delevit, unco trahatur. Qui viros spoliavit, unco trahatur. Servis servivimus. Qui pretia vite exegit, unco trahatur. Qui pretia vite exegit & fidem non servavit, unco trahatur. Qui senatum vendidit, unco trahatur. ² Qui filiis abstulit hereditatem, unco trahatur. Indices de senatu, delatores de senatu. servorum subornatores de senatu. & tu nobiscum timuisti, omnia scis, bonos & malos nosti: omnia scis, omnia emenda, pro te timuimus. ³ O nos felices te viro imperante. De parricida refer, refer, perroga, ⁴ presentiam tuam rogamus. Innocentes sepulti non sunt. Parricida cadaver trahatur. Parricida sepultos eruit: parricida cadaver trahatur. Et ²⁰ quum ⁵ jussu Pertinacis ⁶ Livius Laurensis procurator patrimonii, Fabio Chiloni consuli designato dedisset, per noctem Commodi cadaver sepultum est.

Sena-

CASAUBONUS.

¹ Perroga, perroga.] Melius ut in regio, Perroga, perroga, omnes cens. sic paullo post, De parricida refer, refer, perroga. Plinius in Panegyrico, Parum est ut consenter audias, nisi & perrogas.

² Qui filiis abstulit hereditatem.] Regius, Qui hereditatem tulit. sic passim tulit pro abstulit, ut ad Hadriani vitam adnotatum est.

³ O nos felices te viro imperante.] Regius, Omnes f. malim etiam, te viro & imperante.

⁴ Presentiam tuam rogamus.] In Avidio Cassio, inter ea quæ Marco sunt acclamata: presentiam tuam rogamus. doctis viris placebat sententiam.

⁵ Jussu Pertinacis.] Absunt à Regio. Supra: corpus ejus jussu Pertinacis in monumentum Hadriani translatum est.

⁶ Livius Laurensis procurator patrimonii.]

nii.] Regius, Larenfis. optime judicio meo & verissime. Hic ille est Larenfis, dipnosophistarum cœnis decantatissimus, quæsitus diu nobis, beneficio regii codicis tandem hic repertus. Λαρυσος, Larenfis. aliter Græce non poterat efferri. de hoc viro plura nos alibi. Procuracionem patrimonii cave confundas cum procuracione privatarum rerum, quæ à Severo primum constituta fuit, ut auctor est Spartianus.

GRUTERUS.

¹ Perroga, perroga.] Sic melius codex regius & Pal. quam quod alias vulgg. præroga, præroga.

³ O nos felices te viro imperante.] Nihil abit ab hac scriptura Pal.

⁶ Livius Laurensis.] Sic quoque Pal. idcoque nihil sum ausus mutare.

1 Cir-

Senatus acclamavit, *Quo auctore sepelierunt? Parricida sepultus eruatur, trahatur.* Cingius Severus dixit: *Injuste sepultus est.* Quia pontifex dico, hoc collegium pontificum dicit. Quoniam lata percensui, nunc convertar ad necessaria, censeoque (quod is qui non nisi ad perniciem civium & ad dedecus suum vixit, ob honorem suum decerni coëgit) abolendas statuas: quæ undique sunt abolenda, nomenque ex omnibus privatis publicisque nominis eradendum: mensesque his nominibus nuncupandos quibus nuncupabantur, quum primum illud malum in rempub. incubuit.

CASAUBONUS.

1 Cingius Severus dixit. Regius perperam, Oxygius S. videtur esse Africa proconsul, is qui Cincius Severus nominatur Tertulliano in libro ad Scapulam. & ita etiam Spartianus nominat inferius ubi eadem ejus exponit.

4 Censeoque (quod is qui in.) Fortasse verius sublatis parenthesi notis, quas is qui n. atque ita praeclantissimus emendabat.

5 Cum primum illud malum in remp. incubuit. Οτι τοσούτον ο δόλεθ' ος ενεί-
ς εις τὴν πολιτείαν εισέφθασε, vel,
τῇ πολιτείᾳ εισέφθασεν.

SALMASIUS.

3 Quoniam lata percensui, convertar ad necessaria. De vitio suspectum semper illud verbum percensui, & habui & etiam nunc habeo. & mirum mihi meam veram fuisse suspicionem ap-
probem. Palatinus habet: quoniam

lata percensui. lege: quoniam len-
nuper censui, nunc convertere ad nec-
essaria. de qua emendatione nemo di-
bitaverit, quin sit vera.

5 Censeoque (quod is qui non nisi.) Et
hic locus paulo perturbatior & inti-
catior vitium non obscure proli-
tatinus & ver. editio id ostendit. in
quibus habetur: censeo quæ a quo-
nisi. scribendum procul dubio: unde
quas is, qui non nisi ad perniciem civium &
ad dedecus suum vixit, ob honorem suum
decerni coëgit, abolendas statuas.

GRUTERUS.

2 Qui Pontifex. Maluerim quæ
habet Palatinus.

5 Censeoque (quod is qui, &c.) Palat.
cens. o. quæ is qui, &c. ut omnia viden-
tur bene habitura, si rescribatur: cen-
seo, quæ is qui nunquam nisi ad perniciem
civium, & ad dedecus suum vixit, ob hono-
rem suum decerni coëgit, abolenda. statuas
quæ undique sunt, abolenda, &c.